

Ör. sz. 101p.
Az Igazságügyi Minisztérium *7. old.*
Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnoksága

**MÓDSZERTANI
FÜZETEK**

1985 3

Belső használatra

MÓDSZERTANI FÜZETEK

AZ IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUM
BÜNTETÉSVÉGREHAJTÁS
ORSZÁGOS PARANCSNOKSÁGA

Kézirat gyanánt

Szerkeszti:
a szerkesztőbizottság

Elnök:
Nagy Tibor bv. vezérőrnagy

Tagjai
Fejes Imre bv. őrnagy,
dr. Ilvovszky Vladimir bv. ezredes
Kudor Zoltánné bv. őrnagy,
Palotás Miklós bv. ezredes
Vincze Tamás bv. ezredes

Szerkesztő: Bánki Erika

Szerkesztőség:
1054 Budapest V., Steindl Imre u. 8.

A fotókat készítette:
Doba Károly, Zimmermann Béla

85—3330 Szikra Lapnyomda,
Budapest

Felelős vezető:
Csüdes Zoltán vezérigazgató

TARTALOM

-
- 1 DR. CSORDÁS SÁNDOR: A büntetésvégrehajtás ellenőrzési rendszerének vázlata
-
- 9 FÓRUM
-
- 9 ULLMANN GYÖRGY: Néhány gondolat a bv. vállalatok helyzetéről
-
- 14 KOLTAI LÁSZLÓ: A fiatalok elítéltek szakmai képzése
-
- 21 VITA
-
- 21 DR. GOLTS MÁTYÁS: Hozzászólás a biztonság kérdéséhez
-
- 23 ZELLER ISTVÁN: A biztonság és a nevelés problémája
-
- 27 TÁJÉKOZTATÓ
-
- 27 DOBA KÁROLY: A büntetésvégrehajtás sajtótájékoztatási tevékenységéről
-
- 33 KÖZELKÉP
-
- 33 TURBÓK ATTILA—ZIMMERMANN BÉLA: Huszonhat év Pálhalmán
-
- 38 KITEKINTÉS
-
- 38 KÁLLAINÉ DR. JAKAB ÁGOTA: Kábítószer és kriminalitás összefüggései a lengyel szakirodalom alapján
-
- 40 A BV. TÖRTÉNETÉBŐL
-
- 40 DR. KABÓDI CSABA—DR. MEZEY BARNA: A halálbüntetés diadalútja az ókorban és a középkorban
-
- 53 KÖNYVEKRŐL
-
- 53 DR. BAKÓCZI ANTAL: Az emberölés (dr. Langó Katalin)
-
- 58 SZEMLE
-
- 58 Nemzetközi tapasztalatok
-

A büntetésvégrehajtás ellenőrzési rendszerének vázlata

Az állami ellenőrzés rendszerének áttekintése

Az államigazgatási jogtudomány álláspontja szerint az ellenőrzés az igazgatási tevékenység részét alkotja, ezért az ellenőrzési rendszer is része az igazgatási rendszernek. A szocialista társadalomban egységes igazgatási rendszer működik, amely a marxista—leninista pártból mint a társadalom irányításának vezető szervéből, valamint az állami és a társadalmi szervezetekből áll.

A szocialista társadalom ellenőrzési rendszere pedig értelemszerűen a következő alrendszerekből — pártellenőrzés, állami és társadalmi ellenőrzés — tevődik össze.

A szocialista társadalomban a marxista—leninista párt irányításával, elsősorban az államon keresztül valósul meg a társadalom igazgatása. Az állam különböző szervek rendszere, amelyek funkcióikat, feladataikat tekintve az igazgatásban és ezzel együtt az ellenőrzésben is különbözőképpen vesznek részt.

Állami ellenőrzést gyakorolnak az államhatalmi-népképviselői szervek, az államigazgatási szervek, a bíróságok és az ügyészségek. A bírói és az ügyészi szerveket az jellemzi, hogy az ellenőrzést fő funkciójuk végzése közben, a munka folyamatában valósítják meg, így nincsenek külön ellenőrző szerveik. Az államhatalmi-népképviselői, valamint az államigazgatási szerveknél a munka közben megvalósuló ellenőrzés mellett léteznek külön ellenőrző orgánumok is. (Például a Központi Népi Ellenőrzési Bizottság).

Az állami szervek rendszerének egyik elemét képezik az államigazgatási szervek. Ezek összessége alkotja az államigazgatási szervezet rendszerét, amely hierarchikusan lép fel. Az alsóbb szervek alá vannak rendelve a felsőbb szerveknek, az alsóbb szerveket felsőbb szervek irányítják.

Az államigazgatási szervezet rendszerében az államigazgatási szervek többféle ellenőrzés alatt állnak. Az államigazgatási munka nagy jelentősége miatt a szocialista államban sokoldalúan építették ki az államigazgatási szervek ellenőrzését. Az államigazgatási szervek ellenőrzésének főbb fajtái a következők:

- az államigazgatási szerv vezetője által végzett általános ellenőrzés a szervben belül;
- az irányító szervek által végzett általános ellenőrzés, különös tekintettel a népképviselői szervek ellenőrző tevékenységére;
- gazdasági, pénzügyi ellenőrzés;
- az ügyészségek által végzett törvényességi ellenőrzés, illetve felügyelet;
- a népi ellenőrzési bizottságok által végzett ellenőrzés;
- a funkcionális szervek (OT, PM) által végzett felülvizsgálatok;
- a hatósági (pl. tűzrendészeti) ellenőrzés.

Az állami ellenőrzés jogilag vagy egyéb módon szabályozott ellenőrzési forma, és a feltárt hiányosságok — az esetek többségében — jogi vagy egyéb konzekvenciákat vonhatnak maguk után.

Az államigazgatási szervek által végzett ellenőrzés legfontosabb jogforrása az állami ellenőrzésről szóló 50/1977. (XII. 21.) MT-rendelet. A rendelet hatálya kiterjed minden olyan állami ellenőrzésre, amelyet a Minisztertanács, illetőleg az irányítása és felügyelete alatt álló minisztériumok, országos hatáskörű szervek, tanácsok végeznek, valamint a belső ellenőrzésre, amelyet a felsorolt szervek és azok önállóan gazdálkodó szervezetei folytatnak.

Az államigazgatás szervezetrendszerében egységes ellenőrzési rendszer funkcionál, ezen belül az egyes államigazgatási szervek között a funkciókat, feladatokat, hatásköröket tekintve munkamegosztás érvényesül, de az ellenőrzési tevékenység ellátása során szorosan együttműködnek. A különböző célú és feladatkörű ellenőrzések rendszeresen, szervezeten, összehangoltan és folyamatosan működnek.

Az ellenőrzési tevékenység rendszerét a Minisztertanács központilag irányítja. A MT éves terv alapján végzi az ellenőrzéssel kapcsolatos tevékenységét, gondoskodik a tervben foglaltak végrehajtásának koordinálásáról, a tapasztalatok hasznosításáról.

A minisztériumok és az országos hatáskörű szervek is éves tervet készítenek, amelyekben kötelesek:

- a Minisztertanács ellenőrzési tervében meghatározott szempontokat feladatkörük sajátosságainak megfelelően érvényesíteni;
- gondoskodni arról, hogy az ellenőrzési tervükben meghatározott irányelvek az alárendelt ellenőrző szervek munkaterveiben és ellenőrzési tevékenységében is kielégítően szerepeljenek.

A minisztériumok, az országos hatáskörű szervek ellenőrzési tervükbe felvett témavizsgálatairól tájékoztatják a tárgykör szerint érdekelt minisztériumot, országos hatáskörű szervet, illetőleg a területileg érdekelt fővárosi, megyei tanács végrehajtó bizottságát. E tervek végrehajtása során az érdekelt szervek különös gondot fordítanak az indokolatlan, párhuzamos vizsgálatok kiküszöbölésére, továbbá törekednek a kapcsolódó tárgykörű ellenőrzések együttes megszervezésére.

A büntetésvégrehajtás ellenőrzésének rendszeréről

A büntetésvégrehajtás az igazságügyminiszter felügyelete alatt álló, államigazgatási feladatokat ellátó fegyveres testület, része a Magyar Népköztársaság fegyveres szervei rendszerének. Feladatainak ellátása során költségvetési és vállalati gazdálkodást egyaránt folytat.

A büntetésvégrehajtás maga is differenciáltan tagolt szervezet. Irányító szerve az Országos Parancsnokság, végrehajtó területi szervei a büntetésvégrehajtási intézetek, intézmények és vállalatok.

A büntetésvégrehajtás felügyeleti és irányítási rendszere — figyelembe véve a sajátosságokat — megfelel az államigazgatási rendszerben általánosan érvényesülő felügyeleti és irányítási rendszernek. Ebből adódik, hogy a büntetésvégrehajtás ellenőrzési rendszere is szerves része az államigazgatás ellenőrzési rendszerének. Itt is funkcionálnak az általánosan alkalmazott ellenőrzési fajták, természetesen a fegyveres szervekre vonatkozó sajátosságokkal.

A büntetésvégrehajtás ellenőrzésének rendszere vázlatosan a következő:

- ügyészi és államigazgatási szervek által végzett ellenőrzések (külső ellenőrzés);
- felügyeleti és irányító szervek által végzett ellenőrzések (irányítói ellenőrzés);
- a büntetésvégrehajtási intézetek, intézmények és vállalatok belső ellenőrzési rendszere (belső ellenőrzés).

Külső ellenőrzés

A büntetésvégrehajtás külső ellenőrzését különböző állami (ügyészi, államigazgatási) szervek végzik. Ellenőrzési jogköreiket magas szintű jogszabályok határozzák meg, amelyek azokban — az államigazgatási funkcionális és ágazati szervek vonatkozásában — a büntetésvégrehajtás fegyveres testületi jellege miatt meghatározott korlátokkal érvényesülnek. Az egyes ellenőrzési jogosítványokat, különösen a hatósági jogkört érintik ezek a korlátok. Több tekintetben csak véleményeket, javaslatokat, jelzéseket, tanácsokat adhatnak a különböző államigazgatási szervek, de hatóságként nem járhatnak el. A büntetésvégrehajtási vállalatok vonatkozásában azonban az ellenőrzéseket végző szervek jogkörei teljeskörűen érvényesülnek.

A büntetésvégrehajtásra mint államigazgatási szervezetre irányuló ellenőrzések rendszere oly sokrétű és összetett, hogy csak a rendszer áttekintése szempontjából gyakrabban alkalmazott ellenőrzési fajtákat tárgyaljuk.

A törvényességi felügyelet keretében végzett ügyészi ellenőrzések a büntetésvégrehajtás egész tevékenységét átfogják. A büntetésvégrehajtási felügyeletet a Legfőbb Ügyészség Büntetőbírói Főosztálya szervezetében működő Büntetésvégrehajtási Felügyeleti Osztály irányítja. A megyék, valamint a főváros területén az illetékes főügyészség gyakorolja a törvényességi felügyeletet. A büntetésvégrehajtás fegyveres testületi jellegéből adódóan ellenőrzéseket végeznek az illetékes katonai ügyészi szervek is.

A népi ellenőrzés, mint a Központi Népi Ellenőrzési Bizottság által irányított általános ellenőrzés azzal a megkötéssel érvényesül a büntetésvégrehajtás területén, hogy a népi ellenőrzés területi szervei a büntetésvégrehajtási szerveket nem ellenőrizhetik, az ellenőrzésre csak a KNEB Fegyveres Szervek Főosztálya jogosult. A kialakult gyakorlat szerint a KNEB a büntetésvégrehajtás területén téma- és céll ellenőrzéseket végez, de konkrét ügyeket is vizsgál. Legutóbb a költségvetési és vállalati gazdálkodás területén végzett átfogó ellenőrzést.

A gazdasági, pénzügyi ellenőrzéseket az államigazgatás funkcionális szervei végzik. Ezek az ellenőrzések különbözőképpen valósulnak meg a költségvetési gazdálkodás és a vállalati gazdálkodás területén.

a) *A vállalati gazdálkodás területén* a Pénzügyminisztérium Ellenőrzési Főigazgatósága végzi a gazdasági, pénzügyi ellenőrzést. Az egyes vállalatoknál kétevenként átfogó gazdasági, pénzügyi ellenőrzést folytatnak, ezenkívül esetenként célvizsgálatokat is tartanak. Az Ellenőrzési Főigazgatóság hatósági jogkört is gyakorol (pl. bírságot is kiszabhat). Gazdasági, pénzügyi ellenőrzéseket — nem átfogó jelleggel — a Központi Statisztikai Hivatal, a Magyar Nemzeti Bank, az Állami Fejlesztési Bank is folytat. A büntetésvégrehajtási vállalatoknál az Országos Anyag- és Árhivatal kétevenként áellenőrzéseket végez, melynek során hatósági jogkört is gyakorol. Esetenként célvizsgálatokat is tartanak.

b) *A költségvetési gazdálkodás területén* a PM Fegyveres Testületi Szervek Önálló Osztálya kétevenként széles körű pénzügyi, gazdasági ellenőrzést gyakorol, ötevenként pedig az egész tervidőszakra kiterjedő átfogó ellenőrzést tart. Ezen túl célvizsgálatokat (pl. a maradványérdekelttséggel, a lakásgazdálkodással kapcsolatban) is folytatnak. A globális ellenőrzésbe esetenként az Országos Tervhivatal is bekapcsolódik. A testületi beruházásokat és a pénzeszközök felhasználását az Állami Fejlesztési Bank kontrollálja.

A népgazdasági igazgatás keretében az ágazati felelősség érvényesülése érdekében egyes ágazati szervek ellenőrizhetik a büntetésvégrehajtás gazdasági tevékenységét. Egyes szervek néhány tekintetben hatósági jogkört is gyakorolhatnak, több ágazat azonban nem él ellenőrzési jogkörével, vagy csupán egyes jogosítványokat gyakorol. A különféle ágazati szervek az ipari, a mezőgazdasági, a

kereskedelmi, az építésügyi, a vízügyi, az energiaügyi stb. igazgatás területén végezhetnek ellenőrzéseket. Ezek közül a gyakorlatban leginkább a következő ellenőrzések valósulnak meg.

a) A belkereskedelmi és külkereskedelmi ágazat területén különböző minőségellenőrző szervek (lásd: a KERMI, különféle szakmai minőségellenőrző szervek, a MERT stb.) vizsgálják felül a büntetésvégrehajtási vállalatok termékeit, megkötések nélkül gyakorolva ellenőrzési jogkörüket.

b) Az iparigazgatási ágazatban az energiaügyi igazgatás területén az Állami Energetikai és Energiabiztonság-technikai Felügyelet jogosult a büntetésvégrehajtásnál lévő összes kazán és nyomástartó edény ellenőrzésére.

A munkavédelmi felügyelet során a SZOT munkavédelmi felügyeleti szervei önállóan nem végeznek ellenőrzéseket a büntetésvégrehajtásnál, csak az Országos Parancsnokság munkavédelmi felügyelőjének vagy az egyes büntetésvégrehajtási intézetek parancsnokainak felkérésére. A munkavédelmi szemléken és a súlyosabb üzemi balesetek kivizsgálásakor azonban részt vesznek, a jegyzőkönyvekben észrevételeket, javaslatokat tesznek. A közelmúltban a munkavédelmi felügyelet, mint állami feladat, az Országos Munkavédelmi Főfelügyelőség és területi szervei hatáskörébe került.

Az új jogszabályok szerint a fegyveres erőknél és testületknél a munkavédelmi felügyeletre az illetékes miniszterek által kiadott külön rendelkezések az irányadók.

A rendészeti ágazatban a tűzrendészet területén az állami tűzoltóság különböző szervei végeznek ellenőrzéseket a büntetésvégrehajtásnál. Ellenőrzéseik során azonban hatósági jogkört nem gyakorolhatnak, határozatokat nem hozhatnak, csak észrevételeket, javaslatokat tehetnek. A BM Tűzoltóság Országos Parancsnoksága az Igazságügyi Minisztérium területén ötévenként ágazati felügyeleti ellenőrzés keretében ellenőrzi a tűzvédelmi irányító és ellenőrző tevékenységet, ennek során ellenőriznek néhány büntetésvégrehajtási intézetet is. A tűzoltóság helyi szervei — a büntetésvégrehajtási intézetek parancsnokainak felkérésére — a tűzvédelem egyes területeit ellenőrzik, a büntetésvégrehajtási vállalatoknál pedig — évenként — tűzvédelmi szemlét tartanak. Ezenkívül a tüzeseteknél vizsgálatot folytatnak.

A kulturális ágazatban a levéltárak ellenőrzik a büntetésvégrehajtás iratkezelését. Az illetékes levéltárnak a büntetésvégrehajtás országos parancsnoka engedélyezi a büntetésvégrehajtási intézetek irattárának ellenőrzését. (Lásd a 30/1969. (IX. 2.) Korm. számú rendeletet és a 109/1981. (IK. 5.) IM számú utasítást.)

Az egészségügyi ágazat területén korlátozottan érvényesül az Egészségügyi Minisztérium ágazati felügyeleti jogköre. A közegészségügyi és járványügyi szervek nem tarthatnak ellenőrzéseket a büntetésvégrehajtásnál, de az Országos Parancsnokság egészségügyi osztálya vagy az intézetek parancsnokai felkérhetik őket különböző vizsgálatok elvégzésére, amelyek során javaslatot adhatnak, véleményt mondhatnak. Az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet és a Munkaterápiás Alkoholelvonó Intézet szakmai tevékenységének felügyeletét az Egészségügyi Minisztérium III. Főosztálya látja el, a Bv. Központi Kórház tevékenysége feletti felügyeletet pedig az Országos Parancsnokság egészségügyi osztálya végzi.

Irányítói ellenőrzés

Az Igazságügyi Minisztérium a miniszter által ellátott felügyelet keretében a büntetésvégrehajtás egyes területeit közvetlenül is ellenőrzi. Ez az ellenőrzés — mint általában a felügyeleti ellenőrzés — nem teljes körű, csak egy-egy részterü-

letre terjed ki. Közvetlen ellenőrzéseket az IM Személyzeti és Oktatási Főosztálya, valamint Terv- és Pénzügyi Főosztálya végez. Ez utóbbi az Országos Parancsnokságon két évente költségvetési gazdálkodási ellenőrzést, illetve utóellenőrzést folytat.

A Személyzeti és Oktatási Főosztály pedig a büntetés-végrehajtási testületnél.

— elősegíti a káderpolitikai elvek és határozatok egységes értelmezését, valamint támogatja megtartását,

— ellenőrzi az Országos Parancsnokság kádermunkáját és oktatási tevékenységét, a központi káderutánpótlási és -képzési terv, továbbá az éves kádercseretervek végrehajtását.

A bv. intézetek irányítói ellenőrzését — mint minisztériumi szerv — a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága végzi. Ez utóbbi a büntetés-végrehajtás irányító szerve, a büntetés-végrehajtási intézetek, intézmények és vállalatok (a továbbiakban: a bv. intézetek) irányítására vonatkozó jogszabályokkal rendelkezik, melynek egyik eleme a bv. intézetek teljes körű ellenőrzésének joga. A büntetés-végrehajtásra vonatkozó politikai határozatok, jogszabályi rendelkezések és állami döntések következetes végrehajtásának biztosítása az ellenőrzés célja. Természetesen vele jár az ellenőrzéssel a hasznosítható tapasztalatok számbavétele, a végrehajtást gátló körülmények feltárása, javaslattétel ezek megszüntetésére, végső soron a büntetés-végrehajtási tevékenység színvonal-emelésének elősegítése.

Az ellenőrzés az irányítási, vezetési tevékenység szerves részét alkotja, a vezetők felelősek az általuk irányított tevékenység ellenőrzésének megszervezéséért, folyamatos, hatékony működéséért, a tapasztalatok hasznosításáért és a szükséges intézkedések megtételéért. Az ellenőrzések tapasztalatai elősegítik a büntetés-végrehajtási tevékenység fejlesztésével kapcsolatos helyes döntések meghozatalát, a gazdálkodási feladatok eredményes ellátását, a társadalmi tulajdon szigorú védelmét, valamint folyamatos információt nyújtanak az intézetekben folyó tevékenységről. A büntetés-végrehajtás rendszeres és folyamatos ellenőrzésén belül kiemelt fontosságú a gazdálkodás ellenőrzése. A felülvizsgálatot érdemi értékelés, a javaslatok kidolgozása követi, szabálytalanság esetén viszont vezetői intézkedés, ha szükséges felelősségre vonás kíséri.

Az ellenőrzési feladatok ellátására a jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően kialakult az Országos Parancsnokság ellenőrzési tevékenységének rendszere, amely a következő ellenőrzési fajtákból tevődik össze:

- a bv. intézetek vezetésének vizsgálata,
- a szakszolgálatok tevékenységének vizsgálata,
- a bv. intézetek pénzügyi-gazdasági ellenőrzése (az ún. költségvetési ellenőrzés),
- a bv. vállalatok felügyeleti ellenőrzése (az ún. vállalati felügyeleti ellenőrzés).

Az ellenőrzési rendszer működésében érvényesülnie kell a tervszerűségnek és a koordináltságnak, ehhez az egyes ellenőrzési fajtáknak egymással összhangban, egymást kiegészítve, az átfedések és párhuzamosságok kiküszöbölésével kell megvalósulniuk. A tervszerűség a koordináltság biztosítója. Ezért az Országos Parancsnokság és a szakosztályok féléves munkaterveikben megtervezik az ellenőrzéseket is. A parancsnokság a vezetésvizsgálatot, azok utóellenőrzéseit, a vállalati felügyeleti és a költségvetési ellenőrzéseket, a szakosztályok pedig saját ellenőrzéseiket tervezik.

Ez a tervezési rendszer azáltal elégíti ki a koordináltság igényét, hogy egy hosszabb távú tervrendszerre épül. Ilyen tervrendszerrel korábban nem rendelkezett a büntetés-végrehajtás. Nemrég készült el az Országos Parancsnokság ötéves ellenőrzési ütemterve, amelyben a vezetésvizsgálatokat, a költségvetési ellenőrzés-

seket, a vállalati felügyeleti ellenőrzéseket és a szakterületek átfogó ellenőrzésének és értékelésének tervezését összehangolták.

Az ellenőrzési rendszer tervszerű és koordinált működésének elősegítésére az Országos Parancsnokság titkárságán 1983-tól külön ellenőrzési apparátus tevékenykedik. Ennek célja az, hogy az Országos Parancsnokság vezetése egyfelől figyelemmel kísérhesse az ellenőrzési rendszer működését, és javaslatokat kapjon annak korszerűsítésére, a feltárt hiányosságok kiküszöbölésére, másfelől nem titkolt szándékuk, hogy folyamatos, átfogó ismeretekkel rendelkezzenek a bv. intézetekről, hogy rövid időn belül értékelní tudják bármely intézet helyzetét, munkáját, hogy a szükséges intézkedéseket meg lehessen tenni.

A titkárság konkrétan a következő feladatokat végzi:

- gyűjti, intézetenként rendszerezi az ellenőrzésben felhasználható anyagokat, az ellenőrzések tapasztalatait pedig összegzi, értékeli;
- összeállítja az Országos Parancsnokság ellenőrzési tervét;
- figyelemmel kíséri, koordinálja a szakosztályok ellenőrzési tevékenységét;
- szemmel tartja az ellenőrzési rendszer működését, feltárja hiányosságait, javaslatokat készít korszerűsítésére;
- konkrét ellenőrzéseket végez (ilyen például az országos parancsnok által elrendelt különellenőrzés, a bv. intézetek vezetésmechanizmusának, belső szabályozottságának, belső ellenőrzési rendszere működésének ellenőrzése);
- részt vesz a vezetésvizsgálatok szervezésében, lebonyolításában;
- irányítja, koordinálja az utóellenőrzéseket;
- elemzéseket, értékeléseket készít az Országos Parancsnokság vezetése számára az ellenőrzések tapasztalatairól, és javaslatokat dolgoz ki az ellenőrzési rendszer hatékony működésére.

a) Miniszteri utasítás alapján az Országos Parancsnokság a bv. intézetek átfogó vizsgálatát 1980-tól a korábbi bizottsági ellenőrzések helyett a vezetésvizsgálatok keretében végzi. A vezetésvizsgálat célja, hogy a vizsgált bv. intézet munkájának, helyzetének, valamint a vezetés állapotának politikai és szakmai értékelését adja, miközben

— értékeli az intézet törvényes működését, a jogalkalmazás jogpolitikai irányelveinek érvényesülését, a büntetésvégrehajtásra vonatkozó jogszabályok hatályosulását, a szakszolgálatok — ennek érdekében végzett — együttes tevékenységét;

— átfogóan elemzi a vezetés irányítói feladatainak teljesítését, személyzeti munkáját, különös tekintettel a káderek nevelésére;

— felbecsüli a személyi állomány szakmai, politikai felkészültségét, erkölcsi állapotát, és minősíti helyzetét.

Az intézetek vezetését — a szakosztályi, a gazdasági, illetőleg egyéb ellenőrzések tapasztalatait felhasználva — szükség szerint, de legalább ötvenként felül kell vizsgálni. A kontrollvizsgálatok ütemezését az Országos Parancsnokság munkaterve tartalmazza.

A vezetésvizsgálatokat bizottságok végzik, ezeket az Országos Parancsnokság kijelölt osztályvezetői vezetik, s az országos parancsnok vagy helyettesei felügyelik. A vizsgálat során minden esetben megkérlik az illetékes pártszervek és a megyei-fővárosi bíróság, ügyészség, rendőr-főkapitányság véleményét. Minden vezetésvizsgálatról összefoglaló jelentés készül, melyet az Országos Parancsnokság vezetői értekezletén tárgyalnak meg. Erre meghívják az intézet parancsnokát, párttitkárát és az illetékes pártbizottság képviselőjét. Az országos jellegű bv. intézetek vezetésvizsgálatáról készült jelentéseket esetenként miniszteri értekezleten is megvitatják.

A vezetői értekezleten hozott döntés után a vizsgálatról készült összefoglaló jelentést, a részjelentéseket és az országos parancsnok határozatát megkapja a vizsgált intézet parancsnoka. Majd a hiányosságok megszüntetésére az intézetparancsnok — az Országos Parancsnokság illetékes osztályaival közösen — intézkedési tervet készít. A hiányosságok tényleges megszüntét az Országos Parancsnokság az utóellenőrzés keretében vizsgálja felül. A vezetésvizsgálat megállapításait és az annak alapján teendő intézkedéseket az országos parancsnok vagy helyettese ismerteti az adott intézet állományértekezletén.

b) A bv. intézetek szakszolgálati tevékenységét az Országos Parancsnokság osztályai vizsgálják a folyamatos felügyelet, a téma- és céllenőrzés, a szolgálati ágak vezetői munkájának ellenőrzése keretében. A szakosztályok féléves munkatervükben előirányozzák az ellenőrzéseket, majd havi ellenőrzési programot készítenek. Az ellenőrzésekről a szakosztályok jelentést írnak és felhívják az érintett vezetők figyelmét a fogyatékoságok megszüntetésére.

A folyamatos felügyelet, valamint a téma- és céllenőrzések mellett a szakterületeket minden intézetben IM-utasítás alapján legalább kétévenként átfogó jelleggel ellenőrizni és értékelni kell. Ennek az ellenőrzésnek és értékelésnek a gyakorlata még kellőképpen nem alakult ki. A szakosztályok az ellenőrzések lényegesebb megállapításairól tájékoztatják az Országos Parancsnokság vezetői értekezletét és ugyanakkor gondoskodnak a tapasztalatok hasznosításáról is.

Az egyes szakterületek kapcsolódó témáit az illetékes osztályok közösen is ellenőrizhetik. Történtek ilyen ellenőrzések az utóbbi években, de általánosság még nem vált ez a kontrollforma.

c) A bv. intézetek pénzügyi-gazdasági ellenőrzésének célja a rendelkezésre bocsátott eszközökkel való gazdálkodás hatékonyságának, az irányadó előírások, jogszabályok megtartásának vizsgálata. Ugyanezen ellenőrzés feladata a társadalmi vagyoni védelmének megszilárdításával elősegíteni a belső ellenőrzési rendszer megszervezését és működését.

A költségvetési ellenőrzéseket az Országos Parancsnokság pénzügyi osztálya látja el, az átfogó költségvetési ellenőrzésekben viszont más osztályok is részt vesznek. IM-utasítás alapján költségvetési ellenőrzést minden intézetben két-évente kell végezni. Ezen túl az országos jellegű intézetekben középtávú tervidőszakonként egyszer az intézet egészére kiterjedő — a szakmai és gazdasági tevékenységet összefüggéseiben értékelő — átfogó költségvetési ellenőrzést is kell tartani.

A költségvetési ellenőrzések végrehajtására a pénzügyi osztály éves tervet készít, amely az Országos Parancsnokság munkatervének mellékletében is szerepel. A költségvetési ellenőrzésekről írásos jelentés készül, a feltárt hiányosságok megszüntetésére az országos parancsnok vagy helyettese utasítást ad ki, amelyet az intézet parancsnoka kézhez kap. A fogyatékoságok kiküszöbölését utóellenőrzés keretében ellenőrzik.

d) A bv. vállalatok felügyeleti ellenőrzése tüzi ki célul a büntetésvégrehajtási vállalatok tevékenységének, a termelés és a munka szervezettségének és gazdaságosságának, a vállalatvezetési munka hatékonyságának, a munkáltatási feladatok teljesítésének átfogó értékelését, hogy javasolni tudja a szükséges intézkedéseket.

A vállalati felügyeleti ellenőrzésnek vizsgálnia kell a munkáltatási feladatok végrehajtását, az elítéltek foglalkoztatásának hatékonyságát, a kooperáló vállalatokkal történő együttműködést, a fejlesztési célkitűzéseknek a büntetésvégrehajtási feladatokkal való összhangját, a beruházás tervszerűségét, a gazdálkodás törvényességét, a vállalat szervezettségét. Az ellenőrzésnek át kell fognia a vállalati és az intézeti foglalkoztatást, de ki kell terjednie az ágazati célkitűzések megvaló-

sítására is. Mindezt valamennyi bv-vállalatnál és célgazdaságnál — szükség szerint, de legalább — ötvenként meg kell ejteni.

A vállalati felügyeleti ellenőrzés komplex bizottsági ellenőrzés formájában történik, a bizottság tagjait az Országos Parancsnokság gazdasági osztályairól jelölik ki. Az ellenőrzési tervet az Országos Parancsnokság munkatervének melléklete tartalmazza. A vállalati felügyeleti ellenőrzésekről részletes, összefoglaló jelentés készül. A vizsgálat megállapításait a vállalat vezetőivel megvitatják. Az ellenőrzésről készült jelentés, valamint az értékelő tárgyalás alapján az országos parancsnok helyettese rendelkezik a tennivalókról. A hiányosságok megszüntetését utóellenőrzés keretében kontrollálják.

Belső ellenőrzés

A bv. intézetek, intézmények és vállalatok belső ellenőrzési rendszere magában foglalja a különböző szintű vezetők és a függetlenített belső ellenőrök ellenőrzési tevékenységét. Az intézet parancsnoka köteles a belső ellenőrzés rendszerét megszervezni, végrehajtását irányítani és működése felett felügyeletet gyakorolni. A vezetői ellenőrzés alapvető eleme a rendszeresség. Ezen túlmenően a kiemeltebb területek felülvizsgálatára az intézetek parancsnokai, helyettesei és a szolgálatvezetők ellenőrzési tervet készítenek.

Az intézetek belső ellenőrzési rendszerének működése biztosítja a büntetés-végrehajtási és a gazdálkodási tevékenység megfelelő színvonalú ellenőrzését. Esetenként előfordul azonban, hogy az ellenőrzések felületesek, sablonosak, nem tárják fel megfelelően a hiányosságokat, több esetben az Országos Parancsnokság vagy a külső szervek észlelik a hibákat. A nem megfelelően végzett ellenőrzés rendszerint más vezetési hiányosságokkal is párosul.

A vállalati gazdálkodás belső ellenőrzésére már korábban függetlenített belső ellenőri státuszokat rendszeresítettek. A költségvetési gazdálkodás területén 1982-től tizenegy bv. intézetben állandósítottak belső ellenőri státuszokat. Egy-egy belső revizor több intézet belső ellenőrzését látja el.

*

Az új ellenőrzési rendszer bevezetése óta eltelt időszak tapasztalatai alapján megállapítható, hogy a kialakított ellenőrzési rendszer alkalmas a büntetés-végrehajtási és a gazdálkodási tevékenység teljes körű ellenőrzésére. Olyan differenciált ellenőrzési rendszer ez, amely kiterjed az egyes résztevékenységek és az össztevékenység elemzésére, értékelésére egyaránt.

Az ellenőrzési rendszer működése alapvetően megfelel a követelményeknek. Néhány tekintetben azonban — különösen ami a tervszerűséget, a koordináltságot, az ellenőrzések módszereit, az ellenőrzések tapasztalatainak hasznosítását illeti — még nem funkcionál kielégítő módon. Az ellenőrzési rendszer működését ezeken a területeken tovább kell fejleszteni. Ennek érdekében az Országos Parancsnokság megteremtette a szükséges intézkedéseket.

Dr. Csordás Sándor

Néhány gondolat a bv. vállalatok helyzetéről

A magyar népgazdaságot az elmúlt évben is alacsony szintű növekedés jellemezte. Változatlanul a fizetőképesség fenntartása, az export erőteljes növelése volt a cél. Ezt azonban úgy kellett megvalósítani, hogy a vállalatokat érintő közgazdasági szabályozók az eddiginél nagyobb mértékben adóztatták meg az erőforrásokat. A nehezebb gazdasági körülmények között csak azok a vállalatok tudtak eredményesen gazdálkodni, amelyek növelni tudták piacképességüket.

Természetesen a bv. vállalatokat is érintették és sújtották az ilyen jellegű gazdasági gondok. Nálunk a gazdasági problémák azonban párosultak a fogvatartottak létszámának dinamikus növekedéséből eredő nehézségekkel.

Összegezve a tavalyi gondokat megállapíthatjuk, hogy kiéleződött a teljes körű foglalkoztatásra való törekvés és a hatékony gazdálkodás ellentmondása, mint a bv. munkáltatás specifikuma.

A felvetett nehézségek nagyon konkrét jelenségekben nyilvánultak meg:

- az adójellegű terhek mintegy 57 millió forinttal növekedtek,
- nagy volumenű termékeinknél — mint például a munkaruháknál — számottevően csökkent a rendelésállomány,
- tovább növekedtek az anyagbeszerzési nehézségek, és ez különösen az ágyneműgyártást érintette súlyosan,
- a szériák nagysága csökkent, ez tovább nehezítette az alacsony színvonalú munkaerővel járó betanítási gondokat,
- a külső vállalatok fejlesztési lehetőségei beszűkültek, s így szinte teljesen megszűnt az újabb kooperációk létesítésének lehetősége,
- a kedvezőtlen időjárásból eredő aszálykárok mezőgazdasági vállalatainknál jelentős termés-csökkenést okoztak,
- a fogvatartottak létszáma 5,2%-kal növekedett, és ez az összetétel további romlásával, pontosabban szakképzetlenségével párosult.

A példaként kiragadott nehézségek közel sem teljesebbek, de így is mutatják, milyen körülmények között kellett vállalatainknak 1984-ben gazdálkodni, nyereséget realizálni és nem utolsósorban megküzdeni a foglalkoztatás gondjaival.

A fent említett körülmények között végső soron igen tisztas eredményeket értek el vállalataink 1984-ben, bár az átlagszámokon belül a vállalatok differenciálódása igen nagy.

A bv. vállalatok termelése — a népgazdasági átlagot meghaladva — 6,6%-kal növekedett. A népgazdaság számára előállított ipari és mezőgazdasági termékek értéke eléri a 3,4 milliárd forintot. Itt kívánom megemlíteni, hogy a termelési értékbe beszámít a bér munka-tevékenység is, melynek tényleges termelési értéke nem jelenik meg a büntetés-végrehajtás számaiban. Ilyen jellegű tevékenységünk mégis számottevő. Szólni kell a Csepel Autógyárban folyó munkavégzés-

Gabonabetakarítás Baracskán

ről, a Dunai Vasmű számára gyártott vasszerkezeti termékek és az exportra készített sportlabdák gyártásáról is.

A termelés növekedésével együtt nőtt a foglalkoztatottak létszáma. A fogvatartottak 80,8%-a dolgozik, ez 1983-hoz viszonyítva 4,8%-os növekedést jelent. Az összfoglalkoztatáson belül a bv. vállalatoknál elért növekedés üteme pedig 5,2%.

A foglalkoztatás területén 1984-ben sikerült továbblépni, de ami a jövőt illeti, az elért eredmények mellett, mögött súlyos gondok jelentkeznek.

A bv. vállalatok elérték a foglalkoztatás felső határát. Jelenleg nincs mód a munkáltatás bővítésére, sőt 1984-ben egyre erősebben lehetett érezni a „belső munkanélküliséget”, a túlfoglalkoztatást. Éves átlagban 720 fogvatartottnak nem tudunk munkát adni. A foglalkoztatás egyéb lehetőségei is beszűkültek, miután a külső vállalatok beruházási lehetőségeiket technológiai fejlesztésre fordítják, s nem vállalatoknak bv. intézetben belüli telepítésre.

Az intézetben kívül foglalkoztatottak létszáma 1984-ben elérte az ezerhétszázat, de már ezen a területen is jelentkeznek problémák. Egy-egy üzem, különösen szakképzetlen munkaerőből, nagyobb létszámot nem tud fogadni.

Foglalkoztatási gondjaink várhatóan növekednek, sőt az 1985 elején bekövetkezett fogvatartott-létszám emelkedése miatt a helyzet még súlyosbodni is fog.

A foglalkoztatás bővítésére ez idő tájt csak ott lehet gondolni, ahol nagyobb létszámot, egy területen, egyszerűbb betanított munkában tudnak alkalmazni. Ilyen lehetőség elsősorban az alapanyag-kitermelő ágazatoknál (lásd: bányászat) vagy út- és vasútépítési munkáknál adódik. Ezért ezeket a lehetőségeket elsősorban örzésbiztonsági szempontból mihamarabb meg kell vizsgálni.

A vállalatok nyereségüket 2,5%-kal akarták növelni, de ez olyannyira nem sikerült, hogy az előző éves szinthez képest is 1,0%-os lett a lemaradás. A realizált nyereség végezetül 284 millió forintot tett ki, ez viszont három millió forinttal kevesebb, mint amennyi az 1983. évi nyereség volt.

A vállalati terv a nyereség tervezésénél figyelembe vette a gazdálkodást meghatározó szabályozók szigorítását, és ezért a termelési érték tervezett növekedésénél mérsékeltebb emelkedéssel számolt. A realizált nyereség tervezett összegének megállapításánál a vállalatok arra gondoltak, hogy a szabályozóváltozás kihatásaként jelentkező nyereségcsökkenést munkájuk jobb megszervezésével ki tudják gazdálkodni. Sajnos ez nem sikerült teljes egészében, mert az 1983-hoz képest jelentkező költségnövekedés olyan hatalmas terhet jelentett, hogy kigazdálkodása meghaladta a vállalatok erejét.

A gazdasági szabályozók szigorítása elsősorban a béreket terhelő adók összegének növekedésében jelentkezett. Ezek éves kihatása mintegy 37 millió forint. Az így jelentkező költségnövekedéshez még hozzá kell számítani a végrehajtott béremelésekből eredő költségnövekedést, ami további 20 millió forint költségkihatással jár. E két tétel együtt 57 millió forintot jelent, mely összeget még csak tetézi az ipari ágazatban általánosan bevezetett 40 órás munkahét, ami mintegy 2—3%-kal csökkenti az egyébként rendelkezésre álló munkaidőalapot.

Vállalataink képesek voltak a gazdasági szabályozók szigorodása, valamint a gazdálkodást érintő egyéb intézkedések következményeként jelentkező többletköltség-kihatásokat szervezési intézkedésekkel kompenzálni. S így mindössze 3 millió forinttal lett kevesebb a nyereség.

A szabályozórendszer kedvezőtlen hatása mellett negatív gazdasági kihatása van a túlfoglalkoztatásnak is. A munkába állított fogvatartottak létszáma 5,2%-kal növekedett, ugyanakkor a vállalati nyereség az előző évhez viszonyítva közel 1%-kal csökkent. A nyereségcsökkenés tovább rontja vállalataink egyébként is szűkös fejlesztési lehetőségeit. A meglévő technikai színvonal és felszereltség igen alacsony szintű a népgazdasági átlaghoz viszonyítva, és a nyereség még a szinttartást sem teszi lehetővé. Pedig nemcsak a vállalatok technikai színvo-

Konfekcióipari üzem a sopronkőhidai fegyházban

nalát kellene fejleszteni, hanem be kellene ruházni a munkahelyek bővítése érdekében is.

Ezért vállalatainknak a jövőben — a teljes körű foglalkoztatásra való törekvés mellett — fokozott figyelmet kell fordítaniuk a gazdálkodás eredményeinek növelésére.

Az 1984-es év tanulságaként azt a következtetést vonhatjuk le, hogy vállalataink nem azonos módon reagálnak a külső hatásokra, különböző eredményeket mutatnak fel. Ez a tény mutatkozik meg a nyereségek nagy szóródásában is. Így például a Sopronkőhidai Szövőgyár a szigorúbb feltételek és a kedvezőtlen piaci helyzet ellenére is növelni tudta nyereségét. A Börzsöny Vegyipari Vállalat vezetése viszont belenyugodott a kedvezőtlen piaci helyzetbe és nem talált kiutat. Nyereségük olyan alacsony szintre süllyedt, hogy már a vállalat léte, életképessége kérdőjeleződött meg.

A tanulságok sorába tartozik az is, hogy több vállalat labilis, egysíkú termelést folytat, és így nem tudja kivédeni a megrendelés csökkenését, mivel meglévő kapacitása és munkaereje rugalmasan nem konvertálható.

Vállalataink nagy várakozással tekintettek 1985 elé, hiszen már jó ideje köztudott tény a gazdaságirányítás és -szabályozás rendjének változása. Ezt a változást természetesen nem vártuk tétlenül. Az Országos Parancsnokság már az új jogszabályok kialakításának kezdeti szakaszában igyekezett elérni, hogy vállalatainkra speciális szabályok vonatkozzanak.

Az új gazdasági szabályozók a hatékonyság növelésére, az élő- és holtmunka-ráfordítások csökkentésére ösztönöznek. Ezt a célt elsősorban úgy valósítják meg, hogy az igénybe vett erőforrásokat megadóztatják. Az ilyen jellegű szabályozás nem alkalmazható vállalatainknál, mivel ez gátlóan hatna a teljes körű foglalkoztatásra és végső soron versenyképtelenné tenné termelésünket.

Speciális gazdálkodási helyzetünket, annak kényszerpálya jellegét tudomásul vette a Pénzügyminisztérium a szabályozórendszer kialakításánál. Megalapo-

Varróműhely a kalocsai bv. intézetben

zott gazdasági számítások és kemény tárgyalások eredményeként sikerült vállalataink részére olyan adókedvezményeket biztosítani, amelyek számottevően mérséklik hátrányos helyzetünket.

A kedvezmények természetesen nem azt jelentik, hogy gazdaságtalan termelés esetén is életképesek maradnak vállalataink. Változatlanul törekednünk kell a nyereség növelésére, mert a kedvezmények csak így fogják éreztetni pozitív hatásukat. Jövedelemszabályozásunk — megfelelő nyereségszint mellett — lehetővé teszi több új munkahely létesítését, és a meglévő technikai színvonal gyorsabb fejlesztését.

Az 1984. évi tapasztalatok azt mutatják, hogy a vállalati gazdálkodás területén vannak még tennivalók. Így:

- tervszerű és takarékos költséggazdálkodásra kell törekedni,
- a piac jobb feltárásával biztosítani kell kapacitásaink teljes körű kihasználását,
- javítani kell termékeink minőségét és esztétikai színvonalát,
- folyamatos gyártmányfejlesztéssel gondoskodni kell a rendszeres termék-váltásról,
- technológiai rendszerünket folyamatosan igazítani kell a képzetlen munkaerő termelőképességéhez.

Feladataink 1985-ben sem csekélyek, különösen ha figyelembe vesszük az év első két hónapjának kedvezőtlen tapasztalatait. A téli időjárásból adódó energiagondok vállalatainknál is jelentkeztek. A hosszú fagyszünet árbevétel-kiesést okozott az építőipari vállalatoknál, anyagbeszerzési gondok keletkeztek az energiakorlátozások miatt. Nem elhanyagolható probléma mezőgazdasági vállalatainknál az év elején kényszerűségből elmaradt munkák pótlása sem. Ugyanakkor változatlanul emelkedik a fogvatartottak létszáma, és ez egyre súlyosabb foglalkoztatási gondokkal jár.

Ullmann György

A fiatalok elítéltek szakmai képzése

1974. január 1-i hatállyal az igazságügyminiszter Dunai Vegyesipari Vállalat elnevezéssel önálló iparvállalatot alapított a Fiatalok Börtöne és Fogházában fogvatartott fiatalok elítéltek foglalkoztatására.

A vállalat induló vagyona 7,7 millió Ft volt, amely az eltelt 10 év alatt 84 millió Ft-ra növekedett. Az elítéltek többsége a büntetés végrehajtásának megkezdése előtt nem végzett termelőmunkát, nem hozott hasznot a társadalom számára. Az elmúlt évtizedben viszont kilencezer elítélteket tanítottak be meghatározott munkafolyamatra, és ezerkétszáz tett sikeres szakmai vizsgát.

A fiatalok elítéltek Magyarországon alkalmazott munkáltatási rendszernek két nagy előnye van.

1. A vállalati rendszerű foglalkoztatásból adódóan az elítéltek munkáltatása nem igényel költségvetési támogatást, sőt keresetükből fedezni tudják eltartási költségeiket. A számukra képzett részesedési alap felhasználásával pedig javítani lehet oktatásuk, sport- és kulturális foglalkozásaik tárgyi feltételeit.

2. A Dunai Vegyesipari Vállalatnál kialakult munkáltatási rendszer megköveteli az elítéltek intenzív betanítását az adott munkafolyamatok elvégzésére, és ott, ahol az oktatási feltételek megvannak, szakmai képzésükre. Tekintettel arra, hogy a Dunai Vegyesipari Vállalatnál az elítéltek munkáltatása üzemi keretek között folyik, az elítéltek szabadulásuk után társadalmilag hasznos termelőmunkával foglalkoztathatók.

A munkavégzés során — a teljesítményért kapható kedvezményekre való törekvés következtében — meggyorsul a betanítás folyamata, ami közvetve hozzájárul az elítéltek műveltségi szintjének emeléséhez, személyiségük fejlődéséhez. A rendszeres munkavégzés megkövetelése, a szakmai oktatás biztosítása beépült a büntetésvégrehajtás nevelési hatásrendszerébe, annak szerves részévé vált.

A szabadságvesztésre ítélt fiatalok bűnelkövetők száma 1974-től napjainkig megduplázódott. Az előrejelzések szerint a fiatalok bűnözés a továbbiakban is emelkedő tendenciát mutat. Ugyanakkor az elítéltek összetétele, iskolai végzettségük, szellemi és fizikai képességük jelentősen romlik. Ezek a tények szükségessé teszik a munkáltatás és a szakmai képzés rendszerének felülvizsgálatát. Meg kell határozni azokat a feladatokat, amelyek végrehajtásával javítható a fiatalok elítéltek foglalkoztatásának eredményessége, továbbá növekszik annak valószínűsége, hogy a szabadulásuk után munkába állnak és törvénytisztelő, hasznos tagjai lesznek a társadalomnak.

Dunai Vegyesipari Vállalat

A vállalati alapítólevélben meghatározott vegyesipari tevékenység magában hordozza azt a feltevést, hogy a fiatalok elítéltek iskolai végzettsége, szellemi,

fizikai képessége heterogén, és eredményes munkájuk egy termelési profilon belül nem biztosítható.

A vállalat az építőanyag-ipari ágazathoz tartozik és betonelemeket gyárt. A betonüzem kb. 30 ezer m³ beton feldolgozására képes évente. Bár az alkalmazott technológiák nem a legkorszerűbbek — elsősorban a kézi gyártás dominál — megtalálhatók itt azok a betonipari alaptevékenységek, amelyek a szakmunkásképzés gyakorlati feltételeit jelentik.

A betonüzemben gyártott termékek iránti kereslet jelentősen csökkent az utóbbi két évben, ezt a termelési profilt mégis fenn kívánjuk tartani. De fel kell készülni az igényesebb technológiák fogadására, a termékszerkezet korszerűsítésére és — ezzel egyidejűleg — a szakmunkásképzés színvonalának javítására.

A hatvanas-hetvenes évek munkaerőhiánya, valamint a korábbi évek gazdasági szabályzói kedvező feltételeket teremtettek arra, hogy egyes nagy vállalatok a telephelyük közelében lévő büntetésvégrehajtási vállalatokkal, így a Dunai Vegyipari Vállalattal is kooperációs szerződéseket kössenek munkaerőgondjaik enyhítésére.

A kooperációs szerződésekben az együttműködő partner általában magára vállalta a termelőeszközök biztosítását, telepítését, valamint a termelés előkészítését és irányítását. A kooperáló partner az esetek többségében megszervezte a betanítottmunkás-képzést és szabadulásuk után fogadta az elítélteket.

A jelenlegi gazdasági szabályozók kedvezőtlenül érintik a büntetésvégrehajtási vállalatokat, és az egyre iskolázatlanabb elítéltekkel nehéz fenntartani a kooperációt a meglévő partnervállalatokkal, és még nehezebb újabb együttműködési szerződéseket kötni.

Az eltelt 10 év során 15 partnerrel dolgozott együtt hosszabb-rövidebb ideig vállalatunk, napjainkban viszont már csak öt vállalattal vagyunk kapcsolatban.

Jelenlegi kooperációs kapcsolataink közép-, illetve hosszú távúak. A Zrinyi Nyomda részére mintegy 80 elítélt végzi két műszakban a hetilapok fűzését. A Csepel Autógyár ebben az évben 500 fiatalkorút foglalkoztat. Elítéltek végzik az Ikarus- és tehergépkocsi-programhoz csatlakozó csőszerelvények gyártását, a vázelemek hegesztésének jelentős részét, a járműgyártással kapcsolatos présmunkákat, továbbá a pótkocsielemelek szerelését.

A MÁV Északi Járműjavító Üzeme körülbelül 20 elítéltet foglalkoztat forgácsoló és lakatos betanított munkával. 1984 végétől 50 fiatalkorú dolgozik a Fegyver és Gázkészülék Gyár ócsai részlegében, ahol — úgy tűnik — további bővítésre is gondolhatunk.

Jogi rendelkezések

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény külön fejezetben foglalkozik a fiatalkorúakkal. A 108. §. szerint a fiatalkorúval szemben alkalmazott büntetés vagy intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányban fejlődjék és hasznos tagjává váljék a társadalomnak.

Az 1979. évi 11. számú törvényerejű rendelet új elemei közül az a leglényegesebb, hogy az elítélteknek már nemcsak kötelessége, hanem joga is a munka. A tvr. előírja, hogy „a szabadságvesztés végrehajtása során külön gondot kell fordítani a fiatalkorúak nevelésére, oktatására, személyiségének fejlesztésére és testi fejlődésére”.

Az igazságügyminiszter 8/1979. IM. számú rendelete a Büntetésvégrehajtási Szabályzatról, annak 33. §-a következőket írja a szakirányú képzésről: „az elítéltet, ha képzésre alkalmas és büntetési ideje lehetővé teszi — amennyiben a feltételek biztosíthatók — szakmunkásképzésben kell részesíteni. Azt a szakképzetlen

elíteltet pedig, akit szakmunkásképzésbe nem lehet bevonni, betanítottmunkás-képzésben kell részesíteni.”

A szakmunkás- és betanítottmunkás-képzés megszervezése a büntetésvégrehajtási intézet feladata. A vizsgálónak olyan bizonyítványt kell adni, mely nem utal arra, hogy tanulmányait büntetésvégrehajtási intézetben végezte.

Fiatalkorú elítéltek

A törvény szerint az a bűnelkövető számít fiatalkorúnak, aki bűncselekményét a 14. életévének betöltése után, de a 18. életévének betöltése előtt követte el. A 21. életévük betöltéséig a kiszabott szabadságvesztés-büntetést a fiatalkorúak Tökölön, a Fiatalkorúak Börtöne és Fogházában kötelesek letölteni.

Az itt fogvatartott fiatalkorú elítéltek közel 10%-a analfabéta, 60%-a pedig nem végezte el az általános iskola 8. osztályát. Az általános iskolát végzettek 25%-a kiegészítő iskolába járt, jelentős részük még nem végzett rendszeres termelőmunkát, zömmel alacsony intelligenciaszinttel bírnak.

Az elítéltek a törvény által előírt időbeosztás szerint töltik büntetésüket. A nevelésre fordítható idő a munkáltatás, az iskolai oktatás, az egyéni és csoportos nevelési foglalkozások, végül a különböző sport- és kulturális foglalkozások között oszlik meg.

Alapvető, hogy az elítélt a vállalat által biztosított lehetőségeken belül a számára kijelölt munka elvégzésére alkalmas legyen. Sajnos az esetek többségében a képességek vizsgálatánál alkalmatlanságot tapasztalunk, részben mert a munkakörök száma korlátozott, részben mert az elítéltek jelentős részénél hiányzik a konkrét munkához kapcsolódó motiváció.

Nevelés és munka

A nevelésemélet egyik alapvető megállapítása, hogy a termelőmunka a nevelés egyik leghatékonyabb eszköze. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a börtönben végzett munka kényszer jellege ellenére a 16—21 év közötti korosztály — a végzett munka hasznosságának és értékességének tudatosításával — könnyen aktivizálható.

A Dunai Vegyesipari Vállalatnál foglalkoztatott fiatalkorú elítéltek képességeit és összetételét figyelembe véve a munka társadalmi hasznossága mellett már az is jelentős eredmény, hogy az elítéltek elsajátítják a munkahelyi viselkedés szabályait, megismerik az adott munkaterületeken a termelési folyamatok rendszerét, s nem utolsósorban, hogy szokásukká válik a rendszeres munkavégzés.

A munkavégzés csoportokban történik. A közösség hatására pedig bizonyos jellembeli tulajdonságok (mint fegyelem — önállóság — megbízhatóság) megerősödnek. A munkavégzés kihat az értelmi képességre is, javul a megfigyelőképesség, az ítélőképesség, a kombinálóképesség, továbbá az analízáló és szintetizáló képesség, hogy csak a legfontosabbakat említsük. Nem elhanyagolható tényező a fizikai munkavégzés során bekövetkező testi fejlődés sem.

Szakmai képzés Tökölön

Szakképzésen általában olyan képzést értünk, amely korszerű elméleti és gyakorlati tudást ad valamely élethivatás megkezdéséhez, illetőleg betöltéséhez. A fiatalkorú elítéltek szakmai oktatása és szakképzése ezt a célt igyekszik megközelíteni.

Sokféle munkát végeznek a fiatalok

A szakmai oktatásnak komoly gátja, hogy az elítéltek átlag nyolc hónapot töltenek az intézetben. Kizárólag az intenzív oktatási formák eredményesek. A szakmai képzésben részt vevők lemorzsolódása nem több 10-15%-nál. Ez az országos átlaghoz képest, mely évente mintegy 20%, jónak mondható.

Szakoktatási formák

Egyszerű betanított munka

A fiatalok elítéltek többsége a szabadságvesztést megelőzően nem dolgozott rendszeresen, így a betanítás elsődleges célja az adott munkahely termelő feladatainak elsajátítása mellett a munkahelyi viselkedés alapvető normáinak kialakítása, a munkavédelmi szabályok megismertetése és megkövetelése. Ez a feladat a munkahelyi művezetőkre hárul.

Az elítéltek többségénél a bonyolultabb betanítottmunka-képzésnek gátat szab az alacsony tudás- és képességszint, valamint a gyakorlat hiánya. Ezek a tények meghatározzák a termelési profilok kiválasztását, és megkövetelik a technológiai folyamatok minél egyszerűbb elemekre történő felbontását.

A betanítási idő általában 2–4 hét között mozog, lényeges elméleti felkészültséget nem igényel. Ez alatt az idő alatt az elítéltek többsége a teljesítménybéres munkakörben eléri a 90-100%-ot.

Gondos kiválasztás esetén is előfordul, hogy az elítélt alkalmatlan az adott munkakör betöltésére. Legtöbbször ez az alkalmatlanság már a betanulási időn belül kimutatható. Ilyenkor indokolt az elítéltet minél előbb leváltani és átirányítani más munkakörbe.

Vállalati tanfolyamok

Részben a munkavédelmi előírások, részben a termelési folyamatban alkalmazott gépek és berendezések nagy értéke miatt bizonyos munkafolyamatok elvégzésére, gépek és berendezések kezelésére a vállalat oktatást szervez a helyi igényeknek megfelelően. A tanfolyamok befejeztével az elítéltek vizsgát tesznek az oktatókból és az illetékes szervezeti egységek vezetőiből álló vizsgabizottság előtt. A tanfolyamok időtartama, beleértve az elméleti és gyakorlati oktatást is, 30—80 óra. Ezekben a tanfolyamokon a vállalat évente mintegy 50—60 főt képez ki gépkezelőnek, segédfütőnek, darukötözőnek, illetőleg a belső szállításhoz gépjárművezetőnek. Ebbe a körbe sorolható az Ipari Szakmai Továbbképző Intézet szervezése is. Ahol a vállalat oktatói évente 10—15 elítéltnak 100 órás targoncavezetői tanfolyamot tartanak.

A tanfolyamok bevezetése óta javult a gépek, berendezések rendeltetésszerű használata és ezzel párhuzamosan mérséklődtek a tmk-költségek, és minimálisra csökkent a balesetek száma.

Betanítottmunkás-képző tanfolyamok

A Zrínyi Nyomdával kötött kooperációs szerződés következtében évente 40-50 elítélt lesz rotációs gépmester, segédmester, kötészeti gépkezelő. A nyomógépek leszerelésével 15—20 főre csökkent a képzettek száma.

A nyomdaipari betanítottmunkás-képzés szükségével egyidejűleg bővült a Csepel autógyári kooperáció, illetőleg a betanított hegesztők képzése. Ez utóbbi tanfolyam mintegy 100 órás elméleti és 100 órás gyakorlati foglalkozást jelent.

1977 és 1984 között közel 320 nyomdaipari betanított munkás és 600 hegesztő tett eredményes betanítottmunkás-vizsgát. A nyomdaipari oktatásnál a Zrínyi Nyomda, a hegesztőknél az Ipari Szabványügyi Továbbképző Intézet az a szerv, amely kiállítja a bizonyítványokat. Az oktatást részben a vállalat, részben a kooperáló partner szakemberei végzik.

Azon túlmenően, hogy a vállalat kooperációs kötelezettségeit és büntetvégrehajtási feladatait nem tudja teljesíteni a betanítottmunkás-képzés nélküli, e képzésnek megvan az az értelme, hogy az elítéltek szabadulásuk után az ország bármely részén, viszonylag jó kereseti lehetőségek mellett könnyen elhelyezkedhetnek.

A betanított hegesztők kétéves szakmai gyakorlat után intenzív szakmunkás-tanfolyamon vehetnek részt, ami pályán maradásukat erősen motiválja.

A Csepel autógyári kooperáció további bővítése, mely elsősorban hegesztési munkákra irányul, évente 140—160 elítélt betanítását teszi szükségessé.

Az oktatás költségei, az elítéltek összetétele megköveteli a betanítás tematikájának felülvizsgálatát és intenzívebb oktatási forma bevezetését teszi szükségessé. Ez utóbbi módszertanának kidolgozásánál felhasználhatók a külföldön alkalmazott gyorsoktatási módszerek.

Szaktanulmányok

A munkaügyi miniszterhelyettes 1976. évi engedélye alapján, az Építési és Városfejlesztési Minisztérium által meghatározott tematika szerint, az 1614—1.

számú betonelemgyártó szakmában intenzív szakmunkásképzés indult vállalatként. Az engedély lehetővé tette, hogy az oktatási idő egy tanévre, a szakmunkásvizsga leteltének korhatára pedig a 17. életév betöltésére csökkenjen.

Korábban a betonüzemben foglalkoztatott elítéltek részére csak betanított-munkás-képzést tudunk szervezni, mivel nem rendelkezünk a szakmunkásképzéshez szükséges feltételekkel (így a kétéves szakmai gyakorlattal, az általános iskola eredményes befejezésével, a 16. életév betöltésével stb.). Jelenleg a Pilisvörösvári Szakmunkásképző Intézet szervezésében a vállalat és a bv. intézet dolgozói végzik az oktatómunkát.

1983-tól kezdődően az 1614—1. számú betonelemgyártó szakma helyett az 1621—1. számú vasbetonipari szakma oktatása folyik Tökölön. 1977 óta 108 elítélt tett sikeres vizsgát ezekben a szakmákban. Évente közel 20-25 fő beiskolázására kerül sor.

A gyakorlati órák száma 1920, míg az elméleti óráké 560. A gyakorlati oktatás munkaidőben folyik, míg az elméleti oktatás az elítéltek szabadidejében történik. A sikeres vizsgát tett elítélt részére a 206. számú Pilisvörösvári Szakmunkásképző Intézet állítja ki a bizonyítványt.

A betonelemgyártó szakmunkásképzéssel kapcsolatos tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a Dunai Vegyipari Vállalatnál csak a szakmunkásképzés intenzív formája valósítható meg. A szakmunkásképzés bővítésére hasonló formában a hegesztő szakmában nyílik majd lehetőség.

Személyi feltételek

Az elmúlt 10 év alatt kialakult az a vállalati szervezet, amely a 37 éves átlag-életkor ellenére képes mind a gazdasági, mind a büntetésvégrehajtási feladatok megoldására. A vállalat 126 dolgozójából 18 rendelkezik felsőfokú és 51 középfokú végzettséggel. Azoknak a közvetlen termelést irányító művezetőknek, akiknek nincs középfokú végzettségük, általában valamilyen vas- vagy építőipari szakmájuk van.

Ezzel a háttérrel elvárható, hogy a vállalati szakemberek egyre nagyobb része vállaljon szerepet az elítéltek szakmai oktatásában. A vállalati szakemberek bevonása az oktatásba ugyanis növeli egyfelől a betanítást irányító művezető tekintélyét, másfelől csökkenti a munkáltatás kényszerjellegét. Az oktatói feladatok fokozzák az önképzés igényét, és erősítik a személyi állomány kötődését az adott munkakörhöz.

Nem elhanyagolandó körülmény az sem, hogy a vállalati szakemberek jobban ismerik a büntetésvégrehajtási viszonyokat, mint a külső intézmények oktatói.

Tárgyi és pénzügyi feltételek

A büntetésvégrehajtás a fiatalok elítéltek Tökölre helyezésétől kezdődően fokozatosan és az átlagot meghaladóan javította a fiatalok nevelésének tárgyi feltételeit. A pénzügyi eszközök korlátozott volta ellenére új elhelyezési körlet épül az intézet területén, és a bv. központi alapjából származó pénz felhasználása lehetővé tette egy szakoktatási csarnok létesítését is.

A kooperációs partnerek is támogatják az intézetet a szakképzés feltételeinek biztosításában. A szükséges oktatótermek, oktatási anyagok, a gyakorlati oktatáshoz elengedhetetlen berendezések a büntetésvégrehajtási átlagnál jobban biztosítottak, de korántsem kielégítőek.

A szakmai képzésben például gondot okoz, hogy a részt vevő elítéltek nem hagyhatják el az intézetet, és így a képzés kissé egysíkúvá válhat. Ezt korrigálandó, a közeljövőben nagy szerepet játszhat a képmagnetofon az oktatás tematikájához kapcsolódó filmekkel. A meglévő oktatási segédanyagokat adaptálni kell igényeinkhez, és szélesebb körben kell alkalmazni az oktatás szemléltető eszközeit.

A fejlesztés lehetőségei

A fiatalok elítéltek vállalati rendszerű foglalkoztatása és szakmai képzése a nevelési célkitűzések elősegítésén túl gazdaságpolitikailag is hasznos tevékenység. Szabadságvesztés-büntetésük letöltése után a fiatalok potenciálisan értékebb munkaerőként kerülnek vissza a szabad életbe.

Az elítéltek foglalkoztatási rendszere és a népgazdaság fejlesztését szolgáló szabályozók ellentétesen hatnak a büntetésvégrehajtáson belül. 1985-től ugyan a Pénzügyminisztérium elismerte a bv. vállalatok kényszerpályáját (mely az alacsony képzett elítéltek teljes körű foglalkoztatásából ered) és módosította a gazdasági szabályozókat, de az így nyújtott kedvezmények sem juttattak minket előnyhöz, csak hátrányainkat mérsékeltek.

A büntetésvégrehajtás alapvető érdeke a szakmai képzés színvonalának javítása a romló gazdasági feltételek ellenére is. A termelés hatékonyabb szakmai képzést, illetve a feltételrendszer javítását igényli.

Az alkalmazott szakképzési formák biztosítják ugyan a vállalat működéséhez szükséges minimális szakmai követelményeket, de a képzés szervezettségének, eredményességének javítására még vannak tartalékok.

— Az elítéltek szabadulás utáni pályán maradására, továbbtanulására csekélyek az esélyek, általában a bűnelkövetéssel összefüggő környezeti tényezők miatt, bár megbízható számadatok nem állnak e téren rendelkezésünkre. Az utógondozási rendszer fejlesztésével irányíthatóbbá válna a pályán maradás, a megbízható, rendszeres visszajelzés pedig nagymértékben segítené a szakmai képzés hatékonyságát.

— Bővíteni kell a szakmai képzés feltételrendszerének fejlesztésére szolgáló anyagi források körét.

— A jól képzett oktatási személyzetet feladataikhoz mérten kell megbecsülni.

— Várhatóan nem javul a fiatalok összetétele (sem a képességek, sem a képzettség tekintetében), hisz a prognózisok további romlást jeleznek, ezért intenzívebb oktatási módszerek alkalmazására kell törekedni.

— A szakmai oktatás és a munkáltatás megkezdésekor az elítélteknél nem beszélhetünk motivációról. Javítani kell tehát az ösztönzési módszerek és eszközök feltételrendszerét, és gondoskodni kell az egyénre lebontott differenciális megvalósításáról.

Koltai László

Hozzászólás a biztonság kérdéséhez

A Módszertani füzetek 1985/1-es számában megjelent Fejes Imre—Csordás Sándor-cikk befejező részében ez áll: „elsősorban gondolatokat, vitát, a téma alaposabb feldolgozásához szükséges közös munkát kívántunk elindítani.” Ezért vettem papírra a bennem felmerülő gondolatokat, ezért kívánok a cikkhez kapcsolódva bizonyos megfogalmazásokkal vitatkozni.

A cikk a közbiztonság fogalmát taglalva a következőket írja: „a közbiztonság akkor érvényesül, ha a társadalom ellenőrzése alatt tartja és meg tudja előzni a súlyos társadalomellenes magatartásokat.”

A megelőzés véleményem szerint csak az egyik eleme a közbiztonság érvényesülésének, helyesebben szólva annak, hogy elmondhatjuk, az országban biztonság van. Fontos mércéje a biztonságban azonban az is, hogy az elkövetett társadalomellenes cselekmények mennyire válnak ismertté, mennyire sikerül feldehíteni a tetteseket.

A közbiztonság kérdése sajátosan jelentkezik a büntetésvégrehajtásnál. Itt is előfordulhatnak társadalomellenes cselekmények, amelyeket meg kell előzni, fel kell deríteni, illetve meg kell állapítani a tettesek kilétét.

A büntetésvégrehajtás közbiztonságát az egyes intézetek helyzetének összegzése alapján ítélni lehet meg. A szokásos fogalomhasználat szerint azonban nem a büntetésvégrehajtás közbiztonságáról, hanem biztonságáról beszélünk. Milyen témakörök tartoznak ide?

- a szökések és a szökési kísérletek;
- az egyszerre, több fogvatartott által elkövetett, ún. rendkívüli események (pl. tömeges étkezésmegtagadás, zendülés);
- a fogvatartottak fegyelmi helyzete, hangulata, az intézetekben elkövetett bűncselekmények;
- az intézetek technikai ellátottsága, a biztonsági eszközök állapota;
- a személyi állomány harckészültségi állapota stb., hogy csak a leglényegesebbeket említsem.

A büntetésvégrehajtás biztonságát, ezen belül a bekövetkezett rendkívüli eseményeket évente számba vesszük. A számbavétel alkalmával sor kerül a hiányosságok feltárására, a bekövetkezett rendkívüli események okainak elemzésére, a következtetések levonására és a szükséges intézkedések kiadására. A büntetésvégrehajtás akkor tudja a biztonságot garantálni, ha a megelőzésre törekszik, de közben felkészül a bekövetkező rendkívüli esemény gyors felszámolására is, azaz nem hagyja a rendkívüli eseményeket kiteljesedni.

Lényegében egyetértek a cikkben leírt megfogalmazással, miszerint „a büntetésvégrehajtás biztonságát csak a célokhoz, feladatokhoz és a végrehajtás körülményeihez alkalmazkodva működő biztonsági funkció képes garantálni”. Úgy vélem azonban, hogy ez a megállapítás nem pontos. Nem maga a funkció garantál

ja a biztonságot, hanem a szervezet, amely a biztonsági elvárásoknak megfelelően működik. Ugyanis a funkció szó többjelentésű: lehet működés, tevékenység, de lehet feladatkör, tisztség, szerep, rendeltetés is.

A funkció jelentésének ilyen értelmezéséből következően nem igaz, hogy őrzési funkció nem létezik, az őrzés csupán feladat, hisz ha a funkciót tevékenységnek fogjuk fel, akkor nyilvánvalóan létezik őrzési funkció is. De értelmezhetjük az őrzési funkciót az őrzési feladatok maradéktalan végrehajtásaként is. (Egyébként egyetérték azzal, hogy az őrzés a biztonságnak csak egyik eleme!)

Kiegészítésre szorul a őrzők azon megfogalmazása is, hogy nem a veszélyes bűnözők követnek el leggyakrabban szökéseket, hogy ritkán fordul elő ún. „okos szökés”, hogy a veszélyes bűnözők speciális elhelyezése nem oldja meg a büntetésvégrehajtás problémáit. A veszélyes bűnözők speciális elhelyezése lényegesen csökkenti annak valószínűségét, hogy közülük egyesek kivonják magukat a büntetés végrehajtása alól.

Tehát ha a veszélyes bűnözők speciális elhelyezése nem is oldja meg teljesen a büntetésvégrehajtás problémáit, tagadhatatlanul csökkenti a szökések előfordulásának lehetőségét. Ugyanakkor a veszélyes bűnözők biztonságos őrzése az ország közbiztonsága szempontjából is nagyon fontos. Célszerű lenne, ha a veszélyes bűnözők nagyobb biztonságot nyújtó speciális intézetekben lennének elhelyezve.

A cikk utolsó része nagyon határozottan állítja, hogy az expresszív, az instrumentális és a szervezeti célok között nincs hierarchikus kapcsolat. Úgy vélem, e megállapítást nem szabad mereven értelmezni. Az 1979. évi 11-es törvényerejű rendelet megfogalmazza azt az igényt, hogy „a szabadságvesztés végrehajtásának egész rendszere, az abban működő szervek összehangolt tevékenysége a nevelést szolgálja”, tehát határozottan hierarchikus kapcsolatot létesít a büntetésvégrehajtás céljai között.

A belső élet egységes irányítását célzó kísérlet lezárását követő szervezetváltozások is a nevelés mint expresszív cél fokozottabb érvényesítése érdekében váltak szükségessé. De hozhatok más példát is a hierarchikus kapcsolatokra. Egy rendkívüli esemény bekövetkezésekor a nevelési célok átmenetileg háttérbe szorulnak és minden a biztonság megteremtésének lesz alárendelve. A helyes felfogás szerint a célok kölcsönhatásban vannak, egymást kiegészítik, illetve a helyzettől függően változáson mehetnek keresztül.

Ennyiben kívántam kapcsolódni a Gondolatok a büntetésvégrehajtás biztonsági helyzetéről című cikkhez. Nagyon egyetértve a cikk azon alap gondolatával, hogy a büntetésvégrehajtás biztonsági rendszerének fejlesztése alapos, közös munkát igényel.

Dr. Golts Mátyás

A biztonság és a nevelés problémája

A közelmúltban sok szó esett a nevelés és az őrzés egymáshoz való viszonyáról, a szolgálati ágak közötti együttműködésről. Noha a büntetésvégrehajtás vezetői egységes álláspontot képviselnek, a kérdést illetően a közvélemény nem tükröz ilyen egyöntetűséget. Az elítéltek közvetlen irányításáért felelős emberek még mindig különbözőképpen ítélik meg szerepüket a büntetésvégrehajtási feladatok teljesítésében. Ez késztet arra, hogy kifejtsem nézeteimet az őrség szerepéről a nevelőmunkában, valamint a nevelésfejlesztési koncepció végrehajtása során kialakult véleményekről.

A nevelésnek olyan egyénre van szüksége, akire sajátos eszközeivel hatni tud. Büntetésvégrehajtási körülmények között ezt az egyént bírósági ítélet alapján fogvatartással biztosítják. Elsősorban az őrség feladata megakadályozni az elítéltet abban, hogy kivonja magát a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása alól.

Míg a büntetési célok elérését egyes nevelési eszközök elhagyása döntő mértékben nem veszélyezteti, addig az őrzés bármely elemének feladása lehetetlenné teszi. Őrzés nélkül nincs kit nevelni. Ezzel látszólag az őrzést a nevelés fölé helyezhetjük. De az elítéltet csupán fogvatartással nem lehet a társadalomba visszavezetni. Ez alapvetően nevelési feladat. A biztonságos őrzés feladása azonban a nevelést is lehetetlenné teszi.

A kapcsolat a szolgálati ágak között kétirányú. A biztonsághoz a nevelés is hozzájárul. Azok az elítéltek, akiknél a nevelés pozitív viselkedésmódot, konstruktív magatartásformát alakít ki, nem helyezkednek szembe a büntetésvégrehajtás rendjével. Minden olyan intézkedés, amely a nevelést szolgálja, egyben az őrszolgálat tevékenységét is segíti. Nincs és nem is lehet semmiféle ellentmondás a két feladat között. Az természetesen már más kérdés, hogy a feladatokat végrehajtók helytelen szemlélete nehezítheti a büntetésvégrehajtási célok megvalósulását. Sok esetben egy intézkedés helytelen értelmezése hónapok, évek nevelőmunkáját döntheti romba.

A jogszabályokban megfogalmazott magasabb követelményekből adódóan az elmúlt években szükségessé vált a nevelés helyzetének elemzése, az adottságokhoz igazodó hosszabb távú célok kijelölése. A nevelésfejlesztési koncepció lényege a nevelés hatékonyságának biztosítása, amely csak a szolgálati ágak összehangolt munkájával biztosítható. Az őrség beosztottja ugyanis egyik napról a másikra nem tud pedagógiai vagy pszichológiai értékű munkát végezni. De a becsületes közösségi embert jellemző vonások kialakításában segítséget tud nyújtani, ennyiben már most is képes a nevelésfejlesztési koncepcióban megfogalmazottak teljesítésére.

Messzemenően egyet lehet, sőt kell érteni azzal a felfogással, hogy a belső élet irányítása — a nevelési céloknak megfelelően — csak egységes szervezetben biztosítható. Létrehozásához azonban nem elég egy-két tényezőt megváltoztatni, mert akkor a gyenge elemek felerősödnek és az új szervezet az eredetinel rosszabb határfokkal fog működni. A régi szervezet funkcionálását így meggátoljuk,

de az új építését még nem kezdjük el. A szervezeti vákuum pedig bármikor zűr-zavar, rendkívüli esemény forrásává válhat.

A megváltoztatandó szervezet minden elemét át kell tekinteni, és a jó elemek megőrzésével, a rosszak elhagyásával kell az újat megalkotni. A szervezet módosítása értelmetlen, ha a működés feltételeit egyidejűleg nem tudjuk biztosítani. Ha ez így elfogadható, akkor elsősorban azt kell vizsgálni, hogy a nevelés elmélete, módszere megfelel-e a kívánt cél elérésének, a személyi feltételek érettek-e a szervezet módosításához.

A Gondolatok a szervezetről című cikkben Módos Tamás kifejti, hogy az örparancsnok hatáskörének beszűkítését kompenzálni lehet azzal, ha feladatává tesszük az intézet egészét érintő átfogó biztonsági kérdések megoldását. Véleményem szerint álláspontja helytelen. Ha az örparancsnok ellenőrzési hatáskörét a körleteken megvonjuk, gondoskodnunk kell megfelelő felkészültségű, intézkedésre képes, felelős személyről, illetve annak folyamatos körleten tartózkodásáról. Erre a büntetésvégrehajtás személyei feltételei nem érettek, és várhatóan a jövőben sem lesz erre lehetőség, hisz sok esetben az oktatásra, képzésre sincs. Még a szabad idő biztosítása is több helyütt nehézségekbe ütközik.

Ha elfogadjuk a cikkíró álláspontját, akkor felaprózzuk az intézet biztonságának kérdését, felszámoljuk a rendkívüli esemény megelőzésének, illetve megszüntetésének lehetőségét. Az örparancsnok így csak szemlélődésre jogosult. Hangsúlyozni kívánom, hogy intézkedési jogosultsága, sőt kötelezettsége rendkívüli szituációban nemcsak az örparancsnoknak van, hanem bármely más testületi tagnak is, ha nincs módja előljáróját értesíteni. Az örparancsnok tulajdonképpen a parancsnok meghosszabbított keze.

A jelenleg hatályos utasítások, érvényben levő rendelkezések csak rendkívül indokolt esetben — azaz a biztonság közvetlen veszélyeztetése esetén — adnak módot az örparancsnoknak, hogy korlátozza a körlet belső életét, illetve módosítsa a nevelési programot. Az örparancsnoknak nem célja a nevelés eredményeinek lerombolása. Hogy egy-kettő mégis megteszi, abból messzemenő következtetést kár levonni.

Ma nem a szemlélet kívánatos változásáról kell beszélni, hanem a tényeket értelmezni, elemezni, s a kedvezőtlen adottságokat közös erővel megváltoztatni. Az intézet biztonságával összefüggő feladatokat csak felkészült vezetővel lehet végrehajtani. Az elszigetelt egyén nem képes feladatát gyorsan ellátni, hatékonyan intézkedni. Ahhoz, hogy megoldhassa a szituációkat, az intézkedésre jogosultnak ismernie kell a körülményeket, hogy hol vannak a hangadók, a különösen veszélyes fogvatartottak, akik negatív hatással lehetnek a többiekre.

Felmerül a kérdés, ki legyen a jogosított? Aki távol van az intézettől — mint például a csoportvezető nevelő —, a feladat természetéből fakadóan nem lehet. Ugyanakkor a nevelési szolgálat egyetlen beosztottjától sem várható el, hogy kárhatalmi feladatok irányítására, végrehajtására is képes legyen. Nem véletlen, hogy a társadalmak fejlődése során ezek a funkciók fokozatosan elváltak egymástól.

Minden szervezet alá- és fölérendeltségben dolgozó egységekből és egyénekből áll, és ez nem gátja működésének. Nem azon kell vitatkozni, hogy ki a főnök és ki a beosztott, hanem el kell érni a munka közös megítélését. Ha a felügyelő azt tapasztalja, hogy a nevelő tevékenysége pozitív irányban befolyásolja a fogvatartottak magatartását, akkor igyekszik ellesni, elsajátítani, alkalmazni a nevelő módszereit. De ha a felügyelő azt tapasztalja, hogy az egyformán rendetlen zárkából vándorol ide-oda a tévé, ha a fegyelmi lap szórén-szálán eltűnik, akkor nem fogja követni a nevelőt, nem néz fel rá, hanem ellenfelének fogja tekinteni.

Attól a pillanattól kezdve, hogy a nevelőket mint a belső élet irányítóit a körletek biztonságáért is felelőssé tették — egy-két rendkívüli esemény kapcsán a

felelősségre vonás már őket is érintette —, azonnal körültekintőbben szervezték-tervezték meg a különböző programokat. Ennek egyenes következménye lett, hogy a körlet, illetve a körletrész biztonságáért az addig egy személyben felelős felügyelő is kisebb ellenállást mutatott.

A körleten szolgálatot teljesítő felügyelőt (a maga szintjén feladatkörének el-látása során) a nevelővel egyenlő partnerként kell kezelni. Csak így képzelhető el a szoros együttműködés a szolgálati ágak között. Ezért hibás az a felfogás, amely csak a felügyelők munkájában, a magasabb követelményekhez való fel nem zár-kózásban keresi a hibát, amely a hiányosságokra koncentrálna és a felügyelők alá-rendelt szerepét hangsúlyozza. A büntetésvégrehajtás hatékony funkcionálása szempontjából a felügyelő legalább olyan fontos tevékenységet fejt ki, mint a nevelő.

Elsősorban az késztet együttműködésre, akkor alakulhat ki tartalmas mun-kakapcsolat a nevelők és felügyelők között, ha nem az őrsholgálat — objektív okokra visszavezethető — negatívumait hangoztatjuk, hanem a feladatáért fele-lős szakterület a saját területén meglévő hiányosságokat feltárva nyújt segítséget a felügyelői állomány magasabb szintű munkavégzéséhez. Ilyen felfogás és hoz-zzáállás mellett a belső őrség betöltheti szerepét, teljesítheti a reá háruló felada-tokat.

Ma már a belső őrség tevékeny részt vállal az elítéltek körleten belüli életé-nek irányításában, ellenőrzésében, s így közvetlenül is ellát nevelési feladatot. Úgy tűnik, hogy a kijelölt felügyelői állomány szemlélete jelentős változáson ment át, megtalálta helyét, szerepét. Az intézetek falain belüli élet egyre inkább az összehangolt nevelési tevékenység színterévé válik.

A továbbiakban is rendkívül fontos, hogy az őrség legképzettebb tagjai telje-sítsenek szolgálatot a körleteken, és a felügyelőket ne osszák be más szolgálati helyre, mert a fogvatartott megismerése csak így biztosítható.

A felügyelői állomány iskolai végzettség tekintetében elmarad a követelmé-nyektől. Túlnyomó többségük csak általános iskolát végzett, ezért nagy figyelmet kell fordítani helyük, szerepük, feladataik kijelölésére. Minél több pedagógiai ismerettel kell őket felvértezni, speciális — hangsúlyozottan pedagógiai töltésű — továbbképzésben kell őket részesíteni. Közben persze azt is figyelembe kell ven-ni, hogy az őrzést és felügyeletet ellátók szakismeretének kibővítése több aka-dályba ütközik. Egyrészt az őrség létszámhelyzete és a feladatok halmozódása negatívan befolyásolja a csoportosan szervezett oktatási formákat, hisz magának az őrszolgálati feladatoknak a végrehajtása is csak többletmunkával oldható meg. Másrészt még dolgoznak az őrségnél nem középiskolai végzettségű, illetve érettségivel nem rendelkező emberek is.

Az őrsholgálati szakterület az elvárásoknak csak akkor tud megfelelni, ha — az őri állomány feltöltése során, a személyzeti munka fejlesztési eredményeként — fokozatosan magasabb követelményeket támaszt, és végső soron középiskolai végzettségük kinevezését szorgalmazza. Az intézetekben a személyzeti munka már napjainkban is ilyen irányú.

A felügyelői állomány felkészültségével összefüggésben felvetődik a kérdés, megfogalmazta-e már valaki a felügyelők nyelvén, hogy mit takar az a kifejezés, hogy „nevelési cél”? Ilyen dokumentummal még nem találkoztunk. Alapismere-tekre szert tehetek ugyan a felügyelők — például a Bv. nevelési alapismeretek c. kiadvány elolvasásával — de konkrét célmeghatározással, konkrét programokkal eddig még nem találkozhattak. Még a Fiatalkorúak Börtöne és Fogházában sem, ahová a nevelés erőit koncentrálták. Nem a követelményszint támasztásában van tehát hiány, hanem a nevelt egyén megközelítésének módszerében, a követel-ményszint közvetítésének módjában. Erre a felügyelőt nagy türelemmel kell meg-tanítani.

A nevelési szolgálat a személyi feltételek terén komoly előrelépést ért el, a nevelők többsége főiskolát vagy egyetemet végzett. A nevelés hatékonyságának megteremtéséhez azonban nem elegendő az iskolai végzettség, annak kellő hivatástudattal és jártassággal kell párosulnia. Az elméleti felkészítés mellett, az adott jogszabályi keretek között ki kell dolgozni a hatékony munkát elősegítő differenciált nevelési módszereket is. Ehhez viszont a gyakorlathoz közelebb álló, azt hasznosan segítő kutatásokat kell végezni. Ez még várat magára. Igazságtalan nem akarok lenni, arra nem vállalkozhatom, hogy a nevelőmunka hiányosságait mélyebben megítéljem.

A nevelőmunka hatékonyságáról, illetve hatástalanságáról, annak objektív és szubjektív okairól a nevelőmunkát felügyelő, irányító, koordináló, a feltételrendszer hiányosságait jól ismerő elvtársaknak kell írniuk.

Zeller István

KÖVETKEZŐ SZÁMUNK TARTALMÁBÓL:

Hazánk felszabadulásának 40. évfordulója alkalmából a Rendőrtiszti Főiskola tudományos emlékülést rendezett. Az itt elhangzott, büntetésvégrehajtást érintő előadások anyaga teszi ki alapvetően a Módszertani füzetek 4-es számát.

Ezenkívül Demjén János cikke a szigorított őrizetről, Kardos Sándor és Markó István írása a nemrég bevezetett szigorított javító-nevelő munkáról, dr. Raskó Gabriella tájékoztatója a viktimológiai konferenciákról szól majd. Folytatjuk A bv. történetéből c. sorozatot is. Ennek keretében az ismert szerzőpáros a halálbüntetésről ír a polgári és a szocialista büntetés-végrehajtásban.

A büntetésvégrehajtás sajtótájékoztatási tevékenységéről

A mai bonyolultan szervezett társadalmi rendszerek fontos elemei közé tartoznak a különböző információs rendszerek. Ezek közül az egyik legfontosabb szerepet a tömegtájékoztatás, a tömegkommunikáció tölti be. Ez minden társadalmi formációban illeszkedik egyrészt a társadalompolitikai intézményrendszerhez, másrészt az oktatási-művelődési intézményrendszerhez.

Az információs rendszerek ugyanakkor manipulációs eszközök is. A szocializmus építésének viszonyai között ezért fontos, hogy a tájékoztatás a valóságot tükrözze, reális, lényegretörő és őszinte legyen. Ha nem ilyen, akkor szárnyra kel a pletyka, a híresztelés, a rémhír, a tájékoztatás informális csatornáit és ezek igen károsan hatnak vissza az emberek tevékenységére, egymáshoz való viszonyának alakulására.

Életviszonyaink megkövetelik, hogy folyamatos információkat kapjunk a politikai, gazdasági és ideológiai élet minden területéről. Ebből a célból építették ki nálunk is a tömegtájékoztatási hálózatot, amely arra hivatott, hogy a párt politikai irányításának megfelelően folyamatos tájékoztatást adjon a fent említett területekről. A sajtó, a rádió, a televízió a legmodernebb eszközök — műholdak, telefonrendszerek, képtávíró-berendezések — segítségével naponta friss eseményeket juttat otthonunkba.

A sajtó, a rádió, a televízió tömegtájékoztatási tevékenységét a kormány Tájékoztatási Hivatala koordinálja. Ahhoz, hogy ez a tömegtájékoztatási rendszer megbízhatóan, gyorsan és hatékonyan működjék, a minisztériumokban, az intézményekben és a nagyobb vállalatoknál már korábban létrehoztak sajtócsoportokat, sajtóreferenciákat, amelyek a tömegkommunikációs szervekkel állandó kapcsolatot tartanak fenn. Ebbe a tájékoztatási rendszerbe napjainkra már teljes értékűen bekapcsolódott a Honvédelmi Minisztérium, a Belügyminisztérium, az Igazságügyi Minisztérium és a Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnoksága is.

A Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnokságának, illetve a büntetésvégrehajtási intézeteknek korábban csak alkalmi kapcsolataik voltak a tömegkommunikációs szervekkel. A sajtó, a rádió, a televízió munkatársai tabuként kezelték a büntetésvégrehajtással kapcsolatos témákat. Egy-egy kuriózumszámba menő büntetett kapcsán esett csak szó a bv. intézetről, nyilvánvalóan ezek a tudósítások nem az ott végzett nevelőmunkáról számoltak be, hanem afféle szenzációként tárták az olvasók elé a börtönök belső világát.

A hírközlő szervek munkatársainak érdeklődését csökkentette a szükséges, de mégiscsak bonyolult engedélyezési eljárás, amely az újságíró látogatását közvetlenül megelőzte. Igaz, az Igazságügyi Minisztérium és a Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnoksága részéről sem volt olyan kezdeményezés, hogy a közvéleményt a sajtó útján tájékoztassák az intézetek életéről, munkájáról. Ennek a következménye, hogy még manapság is elég sok téves elképzelés él a büntetésvégre-

hajtás tevékenységéről. Szükségességének elismerése mellett a közvélemény lebecsüli, népszerűtlennek tartja a büntetésvégrehajtás apparátusában végzett tevékenységet.

A büntetésvégrehajtási tevékenység iránt a szervezett utógondozás kiszélesítésével egy időben növekedett meg az érdeklődés. A munkaerőhiány következtében a vállalatok, gyárak, üzemek egyre több szabadulat kezdtek foglalkoztatni és ez felkeltette az emberek érdeklődését az intézetekben végzett nevelőmunka, a börtönélet mindennapjai iránt.

A II. tvr. és a legutóbbi Btk. életbelépésével lehetőség nyílt arra, hogy a büntetésvégrehajtási intézetekben végzett nevelőmunka hatékonyabbá váljék, fontos feladat lett a szabad életre való felkészítés. Mivel ezen feladatok maradéktalan elvégzése csak közös erővel, széles körű társadalmi összefogással lehetséges, szükségessé vált a közvélemény folyamatos tájékoztatása a büntetésvégrehajtás feladatairól, az intézetek munkájáról, gondjairól. Ezeket a törekvéseket csak a hírközlő szervekkel történő együttműködés útján lehetett a közvélemény elé tárni.

A tájékoztatási munka szakszerű ellátásában fontos lépés volt 1981-ben az Országos Parancsnokság sajtóosztályának létrehozása, amely akkor még csak a korábbi szerkesztőségi osztály e tevékenységgel való kibővítését jelentette. Később tovább gyarapodott a Módszertani füzetek szerkesztésével, a Filmstúdióval és a Központi Stúdió hozzácsatolásával.

Az igazságügyi sajtótájékoztatásról az igazságügy-miniszter III/1980/IK. 5./IM számú utasítása, valamint az ezt kiegészítő Miniszteri Intézkedés rendelkezik. A büntetésvégrehajtásra vonatkozóan ezeket még kiegészíti a bv. országos parancsnokának 9932-Hi-94/1981 számú rendelkezése.

A miniszteri utasítás értelmében a napilapok, a hetilapok, a folyóiratok, az MTI, a rádió, a televízió, a filmhíradó tájékoztatását a büntetésvégrehajtás területéről az Országos Parancsnokság sajtóosztálya az IM Tudományos és Tájékoztatási Főosztályának sajtócsoportjával együttműködve látja el. Az országos parancsnoki rendelkezés szabályozza a szabadságvesztés-büntetést töltő személylyel készített tv-, film- és rádióinterjú közreadásának rendjét, valamint a büntetésvégrehajtási testület hivatásos vagy polgári állományú dolgozójának a büntetésvégrehajtás szerveiről — szóban vagy írásban — történő nyilatkozatának közreadását.

A büntetésvégrehajtás állományába tartozó személyek a büntetésvégrehajtási szervekről és azok munkájáról a sajtó részére csak a Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnoksága sajtóosztályának közvetítésével nyilatkozhatnak. A sajtóosztály feladatkörébe tartozik a sajtóügyeknek az országos parancsnok elé való terjesztése engedélyezés végett, majd a döntés közlése, illetve az elkészült interjú, riport stb. nyilvánosságra hozatala előtti szakmai ellenőrzése vagy ellenőriztetése. Büntetésvégrehajtási dolgozó a sajtószerveknél egyéb ügyben is csak a sajtóosztálynak történő előzetes bejelentés után nyilatkozhat.

Nem helyes az a néhol előforduló gyakorlat sem, hogy egyes intézetekben az országos parancsnok előzetes hozzájárulása nélkül beengedik az ismerős újságírókat és utólag próbálják a sajtóközléshez az engedélyt megszerezni.

A tájékoztatásokról szóló rendelkezések sorát az országos parancsnok általános helyettesének 0156/1982 számú intézkedése zárja, mely foglalkozik az intézeti sajtófelelősök kijelölésével és szabályozza azok feladatkörét.

A tájékoztatási feladatok zömét a sajtó, a rádió, a televízió, a MAFILM munkatársainak a bv. intézetekbe történő belépési engedélyeinek intézése, a látogatások megszervezése, az elkészített írássok, hang- és képfelvételek szakmai ellenőrzése, más szakosztályokkal való ellenőriztetése teszi ki. Mindez a sajtóosztályon belül a sajtóügyintéző feladata, amit még kiegészít a Módszertani füzetek, a Jogpolitika és a Heti Híradó terjesztésének, előfizetésének megszervezése.

A sajtótájékoztató résztvevői Pálhalmán

A sajtószervek tájékoztatása

A büntetésvégrehajtás sajtóosztálya létrehozása óta hatékonyan segíti a büntetésvégrehajtási témákat feldolgozó újságírók munkáját. A telefonon vagy írásban bejelentett igényeket egy erre a célra rendszeresített formanyomtatványon a sajtóosztály javaslatával együtt a büntetésvégrehajtás országos parancsnoka elé terjesztjük. Az országos parancsnok döntéséről értesítjük az újságírót, s ezt követően megszervezzük a parancsnokkal, a nevelőkkel, az elítéltekkel való személyes találkozását a kért intézetben.

A tájékoztatási törvény értelmében az újságíró nem köteles munkáját utólagos ellenőrzésre bemutatni, egyénileg felel azért, ha a tényeket hamis színben tünteti fel, ha a valóságot elferdítő riportot jelentet meg. Időnként előfordul, hogy egyes újságírók, dokumentumfilm-szerkesztők, akik nem ismerik a büntetésvégrehajtás munkáját, kuriózumok közlésére, szenzációk közreadására akarják felhasználni a bv. intézetekben tett látogatásukat.

Mindezek ellenére még nem volt komoly gond a szakmai ellenőrzést illetően, ugyanis az igazságügyi-belügyi témákkal a lapok erre kijelölt munkatársai, az úgynevezett igazságügyi-belügyi tudósítók foglalkoznak. Az elmúlt években pedig ezekkel a kollégákkal személyes, jó kapcsolatokat alakítottunk ki. A munkájukhoz nyújtott segítség ellenében bizalommal fordulnak hozzánk, szívesen fogadják útbaigazításainkat, esetenként javaslatainknak, kívánalmainknak megfelelően kiigazítják riportjaikat, tudósításaikat. Egyre kevesebben látnak alkalmi szenzációt a büntetésvégrehajtási témákkal való foglalkozásban, egyre kevesebben akarnak a hivatalos utat megkerülve bejutni az intézetekbe.

A tömegkommunikációs szervek évről évre jobban érdeklődnek a büntetésvégrehajtás munkája iránt. 1982-ben még csak negyven újságírónak, 1984-ben már hetvenhatnak adtunk belépési engedélyt. A jelzett témakörök változatosak, többnyire az elítéltek mindennapi életével, munkáltatásával, nevelésével, iskolai oktatásával, újabban a szabad idő eltöltésének lehetőségeivel kívánnak foglal-

kozni. Az IM Tudományos és Tájékoztatási Főosztályával együttműködve minden évben témaajánlatokat juttatunk el a szerkesztőségekbe, amelyek a legfontosabb igazságügyi, büntetésvégrehajtási feladatokat tartalmazzák.

A sajtóval való eddigi jelentősebb együttműködést fémjelzi az az írássorozat, amely a Magyar Hírlap 1983. április 23-i számának képes mellékletében, az Egy téma több oldalon — több oldalról című rovatban jelent meg. A szerzők komplex áttekintést próbálnak nyújtani a büntetésvégrehajtás munkájáról, kiegészítve a témát némi történelmi visszapillantással.

Ugyancsak 1983-ban jelentős szervező és koordináló tevékenységet igényelt a sajtóosztálytól a Magyar Televízió szegedi körzeti stúdiójának filmforgatása, amely a Szegedi Fegyház és Börtön területén folyt több napon át. Mivel a film a Csillagbörtönbe zárt munkásmozgalmi veteránok visszaemlékezéseit idézi fel, Apró Antal, Tamás Aladár, Réti László, Komócsin Mihály látogatták meg a szegedi bv. intézetet. A 20—25 fős filmstáb és vendégserег ellenére a munka zavartalanul folyt, szervezeten bonyolódott.

Az elmúlt évben a büntetésvégrehajtás nevelésfejlesztési koncepcióját helyezzük a sajtópropaganda előterébe. Igyekeztünk az újságírók érdeklődését erre a témakörre irányítani. Ezzel egy időben felhívtuk valamennyi nyilatkozó parancsnoknak, nevelőnek a figyelmét arra, hogy az újságírókat a koncepcióban foglaltaknak megfelelően tájékoztassák.

1984. május 17-én az IM Tudományos és Tájékoztatási Főosztálya sajtócsoportjának közreműködésével sajtótájékoztatót rendeztünk a Pálhalmi Börtönben, amelyre meghívtuk a központi és a megyei napilapok, hetilapok, az MTI, a rádió és a televízió munkatársait. A sajtótájékoztató teljes egészében a nevelésfejlesztési koncepcióval foglalkozott, a tájékoztatót követő napokban pedig a rádióban és a televízióban és szinte minden lapban riportok, tudósítások hangzottak el, jelentek meg az eseményekről.

Az évek folyamán mindössze néhány sajtókérélmeket utasítottunk el. Nem adtunk engedélyt azoknak az újságíróknak, akik a halálos ítélet végrehajtásáról akartak írni. Úgy ítéltük meg, hogy noha a társadalom védelme időnként szükségessé teszi a halálbüntetés végrehajtását, ennek részletei nem tartoznak a nyilvánosságra. Nem kaptak engedélyt azok az újságírók sem, akik a Richter-ügy kapcsán azt akarták feszegetni, mit tesz a büntetésvégrehajtás annak érdekében, hogy ne ismétlődjenek meg ehhez hasonló események. Úgy gondoltuk, csak akkor lenne teljes értékű a tájékoztatás, ha beszélhetnénk az őrzésbiztonságról is, ez viszont nem tartozik a nagy nyilvánosságra. Természetesen nem lehet tájékoztatást adni állam- és szolgálati titkokat képező ügyekről, valamint a büntetésvégrehajtás olyan belső ügyeiről, amelyek a testületi fegyelemre és a rendre vonatkoznak. Ezek olyan témák, amelyeknek nyilvánosságra hozatala megingathatná a büntetésvégrehajtás iránti közbizalmat.

A sajtó képviselőin kívül gyakori vendégek a bv. intézetekben a Magyar Filmgyártó Vállalat munkatársai. A produkciók stábjai többnyire egy-egy játékfilm-jelenetet forgatnak az intézetekben, nyilvánvalóan anyagi, díszlettakarékossági okokból.

Belső tájékoztatás

A belső — elsősorban szakmai jellegű — tájékoztatást szolgálják azok a kiadványok, amelyeket az egyes osztályok (őrszolgálati, nevelési, egészségügyi osztály) adnak közre időnként. Miután a szakmai tájékoztatás nem tartozik a sajtóosztály feladatkörébe, ezzel nem kívánunk bővebben foglalkozni.

A büntetésvégrehajtás valamennyi dolgozója számára készül a Módszertani füzetek, amely harmadik éve kerül évente négy alkalommal az olvasók elé. Szerkesztési elve az, hogy az alacsonyabb beosztásúaktól a magasabb beosztást betöltőkig mindenkihez szóljon. Ennek ellenére az évi 1850 előfizető a büntetésvégrehajtás állományának összlétszámához viszonyítva bizony kevés. A szerkesztés gondjai mellett a terjesztés terén is van mit tenni.

A Jogpolitika című igazságügyi folyóirat, amelyet az IM Tudományos és Tájékoztatási Főosztályának sajtócsoportja szerkeszt, negyedik évfolyamába lépett. A postai úton terjesztett lap kéthavonként jelenik meg, az intézetekben és a parancsnokságon a személyi állomány előfizeti.

Osztályunk legrégebbi kiadványa az elítéltek tájékoztatására szerkesztett Heti Híradó, amely 29. éve kerül minden hét végén az olvasók kezébe. Népszerűségére mi sem jellemzőbb, mint az a tény, hogy néhány éve, amióta a kinti lapokat is megrendelhetik az elítéltek, nem csökkent a Heti Híradó iránti érdeklődés. Hagyományosan kialakult terjesztési rendje van, a hét és félezernyi példányszám is elegendőnek mondható. Mindössze néhány nagyobb intézetben kellene felülvizsgálni, hogy az elítéltek nagy számához viszonyítva, miért rendelnek kevés példányt az újságból.

Ugyancsak az elítéltek tájékoztatását hivatott szolgálni a Központi Stúdió, amely hangszalagra rögzített műsorokkal és az intézetekben készített riportokkal segíti elő az elítéltek közművelődését, intézeti életükben történő tájékozódását.

Dokumentumfilm-forgatás a szegedi börtönben

Közkedvelt a Heti Híradó . . .

A belső tájékoztatási feladatok jobb ellátása érdekében néhány évvel ezelőtt sajtófelelősi hálózatot szerveztünk. Minden intézetben sajtófelelőst jelölt ki a parancsnok. A sajtófelelős feladata lett az említett kiadványok előfizetőinek szervezése, a lapok megrendelése az országos parancsnokság sajtóosztályán. Sajnos, ez a hálózat nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket. Az előfizetőket ugyan szervezik, a kért információkat azonban némelyik intézet többszöri felszólítás ellenére sem küldi meg a sajtóosztálynak. Nyilvánvalóan felül kell vizsgálnunk ennek a hálózatnak a működését és a hiányosságok megszüntetése után intenzívebbé kell tennünk a sajtófelelősök tevékenységét.

*

Elmondhatjuk, hogy ma már számon tartanak bennünket a hírközlő szervek szerkesztőségeiben, az újságírók bizalommal fordulnak hozzánk, elfogadják tanácsainkat. A jövőben nem munkánk mennyiségét, hanem minőségét kívánjuk javítani. Szeretnénk több büntetésvégrehajtási téma nyilvánosságra hozatalában kezdeményező szerepet vállalni, ehhez viszont szükségünk van a parancsnokság illetékes társosztályainak segítségére. Továbbra is legfontosabb feladatunknak tartjuk a büntetésvégrehajtás munkájának népszerűsítését. Nevezetesen azt a feladatot, mely abból áll, hogy az újságírók, a rádióhallgatók és a televíziónézők elé tárjuk a személyi állomány erőfeszítéseit a fogvatartottak reszocializációja érdekében.

Doba Károly

| Huszonhat év Pálhalmán

Begördül kocsink a bekötőútra. Nyugodt, rezzenéstelen a vidék. A távolban, mint nagyvárosi jelkép, magasodik a vasmű. Szemünk előtt a termőre fordult, nyárba igyekvő táj: kukorica, búza. Az út mentén, komótosan poroszkálva, elitéltek tisztítják, kapálgatják a vízlevezető árkot. Micsoda nyugalom, gondolom, s érzem ugyanakkor, csalóka e már-már idillinek tetsző benyomás. Az utat sorompó választja ketté. Itt még a *kint*; ott már a *bent* törvényei. A parancsnokot keressük, az őr tiszteleg, s indul a telefonhoz.

Tolnay Kálmán ezredes 1959 óta a Pálhalmi Börtön és Fogház parancsnoka. E huszonhat év történelmi léptékkal mérve is korszakos idő, hiszen Magyarországon e negyedszázad alatt hatalmas változások mentek végbe. Elég, ha csak jelzésszerűen utalunk a mezőgazdaság szocialista átszervezésére, a korszerű nagyipar megteremtésére, a demokratizmus kiteljesedésére, s arra a tényre, hogy az emberek életszínvonala — különösen a hatvanas és hetvenes években — jelentősen emelkedett. E társadalmi háttér, s a szűkebb környezet, Pálhalma, Dunaújváros formálta Tolnay Kálmán életét. Csoda-e, ha sorsa, elkötelezettsége összeforrott mindazzal, ami Pálhalmán e negyedszázadban történt? Most, hogy Tolnay Kálmán bv. ezredes nyugállományba vonul, együtt idézzük fel e negyedszázad sorsformáló hétköznapijait, azokat a változásokat, amelyek révén a Pálhalmi Célgazdaságot korszerű mezőgazdasági nagyüzemként ismeri az ország, Dunaújváros közelségét, nehézipari vonzerejét, mely megteremtette a széles körű foglalkoztatási ipari feltételeit.

— *Hogyan is kezdődött?*

— Az ötvenes évek elején, az akkori Sztálinváros építői ha körbenéztek, inkább a jövő képét áhították, mint a múltét. Miközben folyt az építkezés, és kirajzolódtak a leendő nagyváros körvonalai, épült a vasmű, s az ország legkülönbözőbb vidékeiről ide települők a városi életre rendezkedtek be, rengeteg volt itt az elhanyagolt földterület. Egyesítettek, tagosítottak, s a különböző átszervezések eredményeként létrejött 1951-ben a bernátkúti igazságügyi gazdaság. Ehhez csatolták később a hangosi és pálhalmi területeket. Az első idők — bizonyosan — rendkívül nehezek lehettek, hiszen 1951 és 1955 között tízenkét parancsnok váltotta gyors egymásutánban egymást. Még akkor is, amikor nyolc évvel később, 1959-ben ide kerültem, bizony lehangelő volt a látvány. Nem csupán azért, mert egy letűnőben lévő világ tárgyi nyomait találtam itt, düledező viskókat, egykori cselédházakat, hanem azért is, mert tudtam, e széttagolt tájon — akkoriban elszórtan, két helyen, kis egységekben végezték az erőigényes kézi munkát — legelőször a személyi állománynak kell emberi körülményeket teremteni.

Ha egyetlen ór sem akar elmenni a mostoha körülmények miatt, akkor nagyobb erővel kezdhethünk hozzá, hogy az elitélteket is a kor kívánalmainak megfelelően helyezük el. A megroggyant, düledező cselédházakat leromboltuk, s azonmód kerestük azokat a kapcsolatokat, amelyek e vállalkozásunkat segíthették. Tudtam, vezetni annyi, mint változtatni! S itt változtatni való akadt bőven.

Megszerveztük a külső munkáltatást, hátunk mögött érezve az országos parancsnokság támogatását, együttműködtünk a 26-os Építőipari Vállalattal, s hozzákezdünk — hangsúlyozom, a személyi állomány életkörülményeinek javításával egy időben — a korszerű szálláskörletek építéséhez. Ma már nyilvánvaló, hogy az akkori döntés helyes volt. Lassan megváltozott a táj arculata. Stabilizálódott az állomány, felépült a lakótelep, sokan Dunaújvárosba költöztek, éreztem, az emberek biztonsága és nyugalma bátorítást ad nekem is.

Tolnay Kálmán kintüntetésének átvétele közben

Gyakran kértem, de kaptam is segítséget! A börtönparancsnok nem élhet zárt világban, elszigetelten, hiszen a büntetésvégrehajtási intézet maga is ezer szállal kötődik a kinti élethez. Tagja voltam a városi pártbizottságnak, a városi tanácsnak, érhető hát, hogy így gondolkoztam: keressük meg közös érdekeinket, dolgozzunk együtt, s utána, ha van miért, örüljünk is együtt! Juhász János, a pártbizottság akkori titkára, Tapolczai Jenő volt tanácselnök, Borovszky Ambrus, a vasmű régi vezérigazgatója hasonlóan gondolkodott. Talán nem véletlen, hogy Pálhalmán az 1966-tól kezdődő évtized az együttműködések évtizede.

— *Miként alakult eközben az elítéltek élete Pálhalmán?*

— Említettem már, hogy e vidékre a széttagoltság volt a jellemző. Nagy területen, nagy távolságokat átfogva kellett megszervezni a mezőgazdasági munkát, amely elsősorban idényjellegű tevékenység. Sok volt az esetlegesség. Nyáron dolgoztak az elítéltek a földeken, gondozták az állatokat, tették becsülettel a dolgukat, de . . . holtidényben, télen, nem tudtunk érdemi feladatot adni nekik. Tollfosztással telt az idő, bélyeget áztattak, borsót, babot válogattak. Nem volt folyamatos munka. Én úgy gondoltam, s ezt az elképzelésemet sokan támogatták, hogy *koncentrálni kell az erőket!* A különböző kis egységeket összevontuk, Sándorházán, Bernátkúton és Mélykúton korszerű körülményeket teremtettünk. Sándorházán és Bernátkúton férfiak élnek, Mélykúton nők. A több mint kétezer embernek aztán — így összevontan — már könnyebb volt folyamatos munkalehetőséget találni.

Együttműködési szerződést kötöttünk a Dunai Vasművel, és Sándorházán acélszerkezeti üzemet hoztunk létre. A kooperáció keretében eleinte rakoncaállványokat gyártottunk, majd megkezdtük a mezőgazdasági rendeltetésű könnyűszerkezetes csarnokok, illetve istállószerkezetek gyártását. Az elmúlt években mintegy tízmillió négyzetméter alapterületű épületszerkezet készült el. Ugyancsak elítéltek készítették az Albertirsa—Vinyica közötti elektromos távvezeték-rendszer tartóoszlopait, sőt — közzelvetve — a paksi atomerőmű építésén is részt vettünk.

Természetesen a Pálhalmi Célgazdaság mezőgazdasági jellegű tevékenysége e mozgalmas, változásokkal, kooperációval gazdagodó időszakban is meghatározó alaptevékenység maradt.

— *Mélykúton több mint négyszáz nő él. Az ő életük, sorsuk miként alakult?*

— Többféle megoldást kerestünk arra, hogy az itt élő nőket folyamatos munkával lássuk el. A hetvenes évek közepén jó ideig a szemüvegkeret-gyártás gyümölcsöző megoldás volt. Milliós nagyságrendben állítottak össze szemüvegkereteket a mélykúti elitelt nők. Egyéb formáit is kerestük a nők foglalkoztatásának. Az OFOTÉRT-tal kötött szerződés értelmében elektrolízissel ezüstöt nyerünk vissza a fotótermékekből.

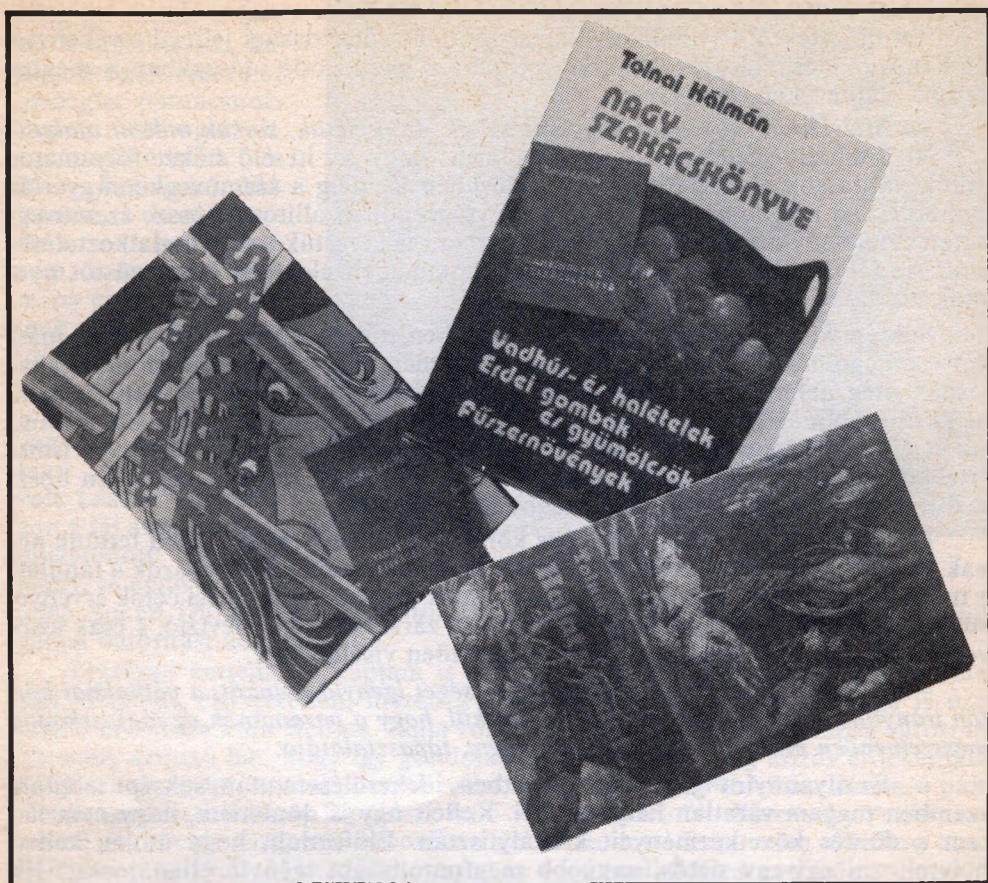
Sokféle kisebb munka adódik, nyáridőben a barackosban dolgoznak, más-kor csomagolnak az édesipar számára, egészében véve azonban a női munkáltatásban még nem sikerült megtalálni az átfogó megoldást. Hozzá kell tennem, hogy az utóbbi években csökkent az érdeklődés a kvalifikálatlan munkaerő iránt. Az itt élő nők képzettségi szintje meglehetősen alacsony, s e feszítő tények ismeretében a jövőben azon kell munkálkodni utódaimnak, hogy e kérdésben hosszabb távra érvényes, egyetemes megoldást találjanak.

Mélykúton a szociális, kulturális körülmények kedvezőek. Sokat tettünk annak érdekében, hogy az itteni lányokban és asszonyokban felébresszük a tanulást, a tudás iránti vágyat. Munka és kikapcsolódás egységét, a nevelési célok érvényesülését szolgálja az a tény, hogy valamennyi zárkában van televízió, s csak azok veszítik el a tévzés jogát, akik fegyvelemsértően viselkednek.

— *E szerteágazó, nagy áttekintőképességet igénylő munkát, a pálhalmi börtön irányítását aligha lehet elképzelni anélkül, hogy a parancsnok ne támaszkodna messzemenően munkatársai felkészültségére, tapasztalatára.*

— Ez olyannyira igaz, hogy kezdetben, idekerülésem után, sokszor találtam szemben magam váratlan helyzetekkel. Kellett úgy is döntenem, hogy nem látam a döntés következményeit kristálytisztán. Előfordult, hogy utólag kellett helyrehozni egy-egy sietős, nagyobb megfontoltságot igénylő elhatározást. Hiszen, miként az országban, Pálhalmán is életformaváltás történt. A személyi állomány körülményei, lehetőségei gyökeresen megváltoztak, magyarán: javultak. Az elitáltak számára állandó és szervezett munkalehetőséget teremtettünk. Természetes, hogy ez a folyamat időnként nehézségekkel, konfliktusokkal járt. De én úgy tapasztaltam, hogy munkatársaim többsége igényelte a határozott, erőskezü irányítást. Igényes voltam velük szemben. Hagytam, dolgozzanak!

A vezetői döntésbe — különösen annak előkészítő szakaszába — bevontam a munkatársakat, számítottam érvelésükre, elképzeléseikre, hiszen a negyedszázad alatt kiváló szakemberek, mezőgazdászok, állattenyésztők, mérnökök, pedagógusok, közigazdászok nőttek itt fel, találtak maguknak tennivalót. Jómagam is rendelkeztem némi pedagógiai gyakorlattal, tudtam, a kedvvel, hozzáértéssel, önállóan végzett részfeladatok összegeződnek, s ennek a gazdaság, az intézet látja hasznát. Az is igaz, vitázni, érvelni, hadakozni, elképzeléseket felsorakoztatni csak a döntés pillanatáig lehetett. Számítottam közvetlen munkatársaim fogékonyságára, ha tetszik, alkotó fantáziájára, de ha döntöttünk: a végrehajtásban már egységes akaratot követeltem! Nem volt mindegy, a gazdaság, a munkáltatás megújulása miként sikerül. Mindez kockázattal is járt. Természetes tehát, hogy nagyon vigyáztam azokra a kapcsolatokra, amelyek a pálhalmi börtön minden napjait szoros szálakkal fűzték a közvetlen környezetet, a járást, a megye, a város életéhez. Mert valóban, sokszor támogatták elképzeléseimet a dunaújvárosi vezetők. Sokat törtük a fejünket azon, hogyan valósul meg gyorsabban, szebben egy-egy elhatározásunk.

A pálhalmi parancsnokot íróként is ismerik

— *Úgy tudom, sokakat mehökkentett a hetvenes évek elején az az elképzelés, amely aztán a Székesfehérvári Könnyűféműben megvalósult.*

— Kétségtelen, volt ebben az elhatározásban kockázat bőven. Amikor dr. Gál Lászlóval, a megyei bíróság elnökével, dr. Mátay Pál megyei főügyésszel, s Juhász Jánossal, önzetlen, segítőkész barátommal, a székesfehérvári KÖFÉM akkori igazgatójával azon törtük a fejünket, miként teremthetnénk munkaalkalmat a börtönből szabadultaknak, számolnunk kellett az előítéletekkel, a gyár dolgozóinak ellenérzésével, a megszokással . . . Tudtuk, a szabadulók családi élete a börtönben töltött évek alatt szétzilálódik, család, otthon, munkahely nélkül talpra állni nagyon nehéz. Félő, hogy előbb-utóbb újabb bűncselekményt követnek el, s akkor egyrészt kárba vész a börtönbeli nevelés, másrészt a szabaduló lába alól végképp kicsúszik a talaj.

Nem volt akkoriban ismeretlen fogalom az *utógondozás*, de kevés gyakorlati példa akadt rá. A KÖFÉM ráadásul jól működő, munkaerő-igényes vállalat, távlati elképzelésekkel, megszületett hát az akkor merésznek tűnő elhatározás: Juhász János felajánlotta a KÖFÉM egyik lakóépületét, s a szabadultak nemcsak lakást, tisztességes munkát kaptak, hanem segítséget, figyelmet, emberséget és megbecsülést. A pedagógus Csenda Károly intézte ügyes-bajos dolgaikat. Öröm-

mel láttuk, hogy a KÖFÉM-be került szabadulók otthonra letek a szállón, biztos kenyérré a munkahelyen. Több mint tíz éve ennek.

Nyugodt, szabatos mondatokban kel életre az emberöltőnyi múlt. Sikerek, gondok, megpróbáltatások. Tolnay Kálmán maga is tudja, lezárult életének egy nagyon tevékeny, konkrét helyhez és időhöz kötődő korszaka. Tudja mindenki: a parancsnok céltudatos egyénisége, következetessége és szívóssága nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Pálhalma napjainkban korszerű büntetésvégrehajtási nagyüzem, amely széles és biztos alapokra tervezheti a következő évtizedek tennivalóit.

Tolnay Kálmán pedig — tervei szerint — visszatér kedves elfoglaltságához, a tájhoz, erdők, mezők vadon termő növényeihez s az irodalomhoz. Ritkaság, némelyek szerint képtelenség, hogy egy emberben ennyiféle törekvés férjen meg háborítatlanul. Holott, miként ezt Tolnay Kálmán tanulságos és színes élete bizonyítja, akad rá példa. Családból hozott örökség? Nyugtalanság, kíváncsiság, az új próbatételek izgalma? Mindez együtt. Tolnay Kálmán nagyapjától leste el a vadász mesterség fortélyait, édesanyja — ha kellett — vadon termő teafélékkel gyógyította, s bár szegény családból származott, ifjú emberként hónapos cselédként dolgozott, patinás helyen, Gundel Károly éttermében ismerhette meg a szakácsművészet titkait. A táj közelsége, az erdők mozgalmas csöndje mindig is vonzotta, a jó ízek, zamatok és különleges ételek pompája baráti társaságokban szerzett neki nem hervadó babért.

Vadászemberként, a Gödöllői Állami Vadgazdaságtól került a büntetésvégrehajtáshoz, majd bölcsészdiplomát szerzett, de a természettől, a határtól Pálhalmán sem szakadt el. Olyannyira nem, hogy ekkor íródtak elismerést hozó gasztronómiai tárgyú könyvei, sorra véve mindazt, amit gyermekora óta ismert. Írt vadon termő teanövényekről, gyümölcsfélékről, megjelent a Vadászok szakácskönyve és a Horgászok szakácskönyve című munkája, külön munkát szentelt a vadhúsok és a halételek ismertetésének, s mindezen ismereteket közép-európai keretbe foglalta, amikor elkészítette a Kárpát-medencében élő népek étkezési szokásait, ételkülönlegességeit összefoglaló gasztronómiai gyűjteményét.

Az ünnepi leltár még korántsem teljes. Pálhalmán, a börtönben, sok különös sorsú ember fordult meg az elmúlt évtizedekben. Regényeinek, novelláinak későbbi szereplői. E hányatott sorsú embereket Tolnay Kálmán pedagógusi alaposággal kérdezgette életük kudarcairól, válságaikról, reményeikről. Izgatta a kérdés: miért kell fölrúgni a társadalmi normákat, a közösség akarátát? Ezek az írássok cselekményesek, fordulatosak, néhol dokumentarista hűséggel őrzik egy-egy bűncselekmény kronológiáját. Megírásukhoz alapos helyismeret kellett, a börtön atmoszférájának mélyreható ábrázolása és nyitott szem, jobbitó szándék. Aligha írhatta volna meg Tolnay Kálmán ezeket a kriminálpedagógiai ihletésű műveket, ha nem ismeri ennyire mélyen, belülről a börtönök világát. De ismerte.

Mint ahogy az ő munkájának minőségét is jól ismerte és elismerte a büntetésvégrehajtás. Többször kitüntették. Kitüntetései sorában a Szocialista Magyarorszáért Érdemrend a legfrissebb, amely híven jelzi: a nyugdíjba vonult Tolnay Kálmán ezredes negyedszázados helytállása megőrzendő példa és követendő érték.

Turbók Attila—Zimmermann Béla

Kábítószer és kriminalitás összefüggései a lengyel szakirodalom alapján

A kábítószer-fogyasztás Lengyelországban is periferiális jelenségként indult. A 60-as évek végére tehető kezdet szorosan összefüggött a lengyel hippimozgalom megjelenésével, tulajdonképpen a hippiszubkultúra egyik megjelenési formája volt. Mindamellett hiba lenne a toxikománia jelenségének egészét a hippimozgalommal összekapcsolni. Abból, hogy ezen csoportok tevékenysége — első sorban az ifjúság körében — hozzájárul a kábítószer elterjedéséhez, korántsem következik, hogy a kábítószer elválaszthatatlan tőlük, hogy a jelenség e csoporton kívül nem létezik.

A kábítószer-fogyasztás dinamikus elterjedéséről a 70-es évektől kezdődően beszélhetünk. Erre az időszakra esik a jelenség strukturális változása is. Míg a 60-as években kábítószeret pótló szereket használtak, és az úgynevezett klasszikus drog fogyasztása szórványosan fordult elő, addig a 70-es évek végén már szinte általánossá vált a házi készítésű lengyel heroin fogyasztása.

A 80-as években a toxikománia olyan méreteket öltött, amire még a különben pesszimista kriminológusok sem számítottak. Ez különböző okokra vezethető vissza, de alapvetően a politikai, gazdasági és társadalmi krízis eredménye. A fellépő nehézségek hozzájárultak a patológia különböző formáinak erősödéséhez, így a kábítószer elterjedéséhez is.

Ezt az időszakot a kábítószeret fogyasztó személyek számának aggasztó növekedése, a drogtól való függőségi fok mélyülése, továbbá a fiatalkorúak (17. életévig) és a fiatal felnőttek (25. életévig) részvételi arányának drámai emelkedése jellemzi.

A veszélyeztetettség tényleges helyzetére vonatkozó adatokkal nem rendelkezünk. Egyfelől azért, mert az elvonó-gyógykezelés önkéntessége nem teszi lehetővé az arra rászoruló dependens személyek feltérképezését, gyógykezelésük elrendelését. Másfelől a már gyógykezelt személyekről készült nyilvántartás pontatlan, mind az ambuláns, mind a zárt pszichoterápiás intézményekben.

A lengyel Pszichoneurológiai Intézet adatai szerint minden 100 ezer lakosra átlagosan számítva 12 olyan kábítószer-fogyasztó jut, aki már gyógykezeltette magát. Ez az átlagszám a varsói vajdaságban a legnagyobb, 56,4 és a piotrowski vajdaságban a legkisebb, 0,3.

Maga a kábítószer-fogyasztás Lengyelországban — hasonlóan sok más országhoz — nem képez jogsértést. Ebből adódóan a bűnügyi statisztikai adatok kizárólag a kábítószerrel összefüggésben elkövetett bűncselekmények számadatára támaszkodhatnak.

Szólni kell a felderítési látenciáról, mely narkománia esetén különösen magas. A World Health Organization által elfogadott elv szerint minden statisztikai

számadatnál alkalmazni kell a 10-es szorzót, a kábítószer miatt veszélyeztetettek megközelítően reális számának megállapításához.

A Lengyel Törvényelőkészítő Bizottság jelentésének adatai szerint 1979—1983 között 174%-kal, 7955-ről 13 931-re nőtt a kábítószer-fogyasztók száma. Jelentősen, 45%-kal emelkedett a nyilvántartott dependens személyek száma. A tartós függésben élők különösen veszélyesek a társadalomra, ők adják a bűnözés egyik bázisát, közülük kerülnek ki a kábítószer-készítők és -forgalmazók.

A kábítószer-fogyasztó lakosságot magas fokú kriminalitás jellemzi, 1983-ban a vizsgált populáció 23%-ának, 3177 személynek a büntető felelősségre vonására került sor. Magas köztük a visszaesők aránya is. A narkománok bűnelkövetése az utóbbi időben 390%-kal emelkedett, ez megközelítőleg 3000 bűncselekményt jelent. A bűnelkövetők 90%-a 25 év alatti férfi.

A fiatalok narkotizálásának oka az emocionális éretlenségben keresendő, ez pedig abban mutatkozik meg, hogy az őket ért frusztrációkat nehezen tudják feldolgozni.

A számokból is kitűnik, hogy aggasztóan terjed a kábítószer-epidémia Lengyelországban. Ma már általános az úgynevezett lengyel heroin fogyasztása, amely hozzáférhetősége folytán gyakran idéz elő járványszerű fertőzöttséget. Ugyanakkor a kábítószer házi készítésének méreteitől függ a fekete piacon megjelenő drog mennyisége és ára.

A narkománok körében az a téves hiedelem dívik, hogy a saját szükséglet kielégítését szolgáló drog előállítás nem sért jogi normát. Ezt látszólag alátámasztja a bírói ítéletek liberalizmusa is. A rendszeres, szomatikus és pszichoterápiás kezelést igénylő kábítószer-fogyasztókat a bíróság nem szívesen ítéli el végrehajtható szabadságvesztésre még akkor sem, ha a súlyos bűncselekmény (pl. betöréses lopás, rablás) és a káros szenvedély között közvetett kapcsolat mutatható ki. A kábítószeres narkománok társadalmi veszélyességének alábecsülése — a rendőri szervek által alkalmazott repressziós intézkedések ellenére — hozzájárul az illegális ipar elterjedéséhez.

A szabadságvesztés-büntetés mellőzése, illetőleg ritka alkalmazása arra is visszavezethető, hogy a drogdependens személyekkel szemben alkalmazható szabadságkorlátozás kielégítő orvosi ellátás, megfelelő felügyelet hiányában végzetes lehet. A gyakorlatban nem egy esetben nehézségekbe ütközik a súlyos bűncselekményt elkövető narkomán rendőri fogdában vagy bírói ítélet alapján büntetés-végrehajtási intézetben történő elhelyezése.

A bv. intézetek dolgozóinak speciális képzése sem hozta meg a kívánt eredményt, a jelenlegi börtönviszonyok Lengyelországban nem teszik lehetővé a narkománok megfelelő gondozását. Pedig a preventív célú és pedagógiai tartalmú felelősségre vonásra a bűnelkövető kábítószereseknek is szükségük van. Más különben szárnyra kel a büntetlenség téves eszméje, mely önmagában is kriminogén tényező.

A bűncselekményt elkövető kábítószer-élvezők betegként való kezelése jól beilleszthető a depónalizálási folyamatba. Ennek ellenére sokan elismerik, hogy az elítéltek bizonyos százalékánál az elkülönítés, az intencionális nevelés alkalmazása elkerülhetetlen, a szabadságvesztés-büntetés nem szüntethető meg.

A lengyel helyzet ismertetésével fel akartam hívni a figyelmet arra, hogy szocialista társadalmi viszonyok között is számolni kell a világméretű toxikománia egyre terjedő fertőzésével.

Kállainé dr. Jakab Ágota

Felhasznált irodalom

Bulletin on Narkotics. Vol. XXXVI. No. 3. July—September 1984. New York 1984. United Nations 76. p.

T. W. Hanausek: Narkomania. Wydawnictwo Prawnicze, W-wa 1976. 243. str.

Narkomania Znakiem Czasu, Wydawnictwo Znaki Czasu, W-wa 1983. 156. str.

A halálbüntetés diadalútja az ókorban és a középkorban

A halálbüntetés kialakulása

„Halálbüntetés — (ném. Todesstrafe, fr. peine de mort, ang. capital punishment) azon legsúlyosabb büntetési nem, melynek végrehajtása a büntetett életének erőszakos kioltásában áll.” Így definiálja a suppliciumot, a halálbüntetést a mind ez ideig egyetlen Magyar Jogi Lexikon. A többi enciklopédia, monográfia még ennyit sem ír a halálbüntetés végrehajtásáról. Igaz, nem valószínű, hogy bárkinek is problémát okozna a halálbüntetés értelmezése; a legsúlyosabb szankció, melyet ember emberre kiróhat, egyidős a társadalommal, a nemzetségi közösségek kialakulásával. Mai formájában azonban mégsem tekinthetjük a legősibb büntetésfajtának. Korábbi tanulmányunkban már írtuk, hogy az ősközösségi társadalom fejletlen termelőerőiből eredő közösségi egymásrautaltság mellett a társadalomra káros cselekmények megfékezésére elegendő volt bizonyos vagyoni és személyi szankciók alkalmazása.

A halálbüntetés korai nyomait három nemzetségi intézményben fedezhetjük föl. Az első ezek közül a bosszú volt, mely az esetek nagy többségében nem jelentette a sértő életének elvételét. A közösségek közötti bosszú gyakorlatában tapasztalható némi differenciálódás. A kisebb súlyú sértés büntetése más módon is kiváltható volt, de a vagyoni érdekeltség megjelentével már a nagyobb sértések esetén is megnyitották az egyezkedés lehetőségét. A megtorlás legszélsőségesebb formája ekkor már a *vérbosszú*: a sértett nemzetség a sértő nemzetség tagjának tette miatt emberéletben követelt elégtételt.

Az államhatalom kiépülésekor az uralkodó osztály fegyveres szervezete fokozatosan felügyelete alá vonta a társadalmi élet szabályozását, s ezen belül is a büntető viszonyok ellenőrzését. A tiltás mellett a vérbosszú korlátozásának kényszerítő módja: hasonló jellegű és súlyú, de már az állam által végrehajtott megtorló intézkedés kilátásba helyezése. Megjegyzendő, hogy az állam a végrehajtást gyakran csak ellenőrizte, magát a kivégzést sok esetben — állami közreműködés mellett — a magánfélre bízta.¹ S a sértő bűnhődését követelő nemzetség, látván az ő céljával azonosnak tűnő állami igazságszolgáltatás törekvését, könnyebben mondott le a magánúton megvalósított igazságkeresésről.

Hasonló módon alakult a közösségen belüli szankcionálás körében a *kiközösítés* útja. A vérségi csoportok fölött szerveződő politikai egység, az állam alkalmasnak tűnt arra, hogy ne csak a közösségek közötti, hanem a csoporton belüli összeütközéseket is külsődleges eszközökkel oldja föl. Az osztálytársadalom a kiközösítés nemzetségi szankciója helyébe a halálbüntetést állította. A váltás

1. A korai feudális perjogban nem különült el egymástól a bűnvádi és a polgári per. A mai vádlott és sértett alperesként és felperesként vett részt a processusban.

egyébként is időszerű volt, hiszen a „közbékevesztés” mint megtorló intézkedés hatékonysága rohamosan csökkent. A közösségből történő kizsákolásnak addig volt csupán súlya, amíg az valóban súlyos következménnyel járt, az eltávolított halálát okozta. Ahogyan a termelőerők fejlődésével lehetővé vált a közösségen kívüli túlélés, úgy vesztette el visszatartó erejét ez a szankció.

A termelőerők evolúciója lassan megszüntette az egymásra utaltság ösközöségi kényszerintézményét és kialakította a csoporttal szembe forduló egyéni érdekeltiséget. Ilyen közegben már nem célravezető a kiközösítés. A halálbüntetés úgy vált büntetőjogi eszközzé, ahogy az osztálytársadalom erőszak szervezete gondoskodott a természet helyett a halál előidézéséről, ily módon a kiközösítés helyébe (is) lépett.

Számos korai társadalomban a közösségellenes magatartásokat már az ösközöség idején halállal büntették. A szakrális funkciókat teljesítő papok mint az istenség képviselői, átvették a természettől a végrehajtás megszervezését. Ez a papok általi, vallásos látszatot őrző, *kultikus kivégzés*, mely rokonságot mutat a tisztán vallásos célú emberáldozatokkal, az államhatalom megszilárdulásával lassanként beleolvad az állami ítéletvégrehajtás gyakorlatába.

A vázolt folyamatokból kitűnik, hogyan váltak a nemzeti társadalom legfontosabb közösségvédő intézkedései halálbüntetéssé, az állam által gyakorolt intézményes kivégzés jogává. Az eddigiek azonban nem adnak választ arra, miért terjedt el a halálbüntetés olyan elképesztő mértékben, hogyan vált a büntetési rendszer mindennapos szankciójává.

A halálbüntetés létjogosultsága abból a felfogásból eredt, mely a büntetést mint bosszút fogta föl, s így a legveszélyesebbnek tartott cselekményeket halállal büntette. A közösségellenes tettek száma egyre növekedett. A magántulajdon, az egyén vagyoni érdekeltisége, a csoportszolidaritástól a személyes szempontok érvényesítésének irányába sodorta a közösségek tagjait. Így a közösség, majd a létrejövő állam kénytelen volt az ilyen magatartásokkal szemben föllépni.

Az államnak szüksége volt valamiféle radikális megoldásra, mellyel pótolni tudja a közösségellenes cselekmények visszatartására alkalmas (ámde az osztálytársadalom kialakulásával fölszámolt) csoport-összetartozás kényszerét. A bosszúfölfogás lassan fordult át politikai megfontolásokba. A halálbüntetés elterjedése az osztálytársadalom kialakulásához, az elnyomás egyre kíméletlenebb formájához köthető. Az indok nem más, minthogy a közösségek szabad tagjait igába kell kényszeríteni, tudatosítani és érvényesíteni kell jogfosztottságukat, kiszolgáltatott, alárendelt helyzetüket.

Megítélésünk szerint a halálbüntetés ott és akkor jelent meg mai értelemben, ahol és amikor már kialakult egy olyan társadalmi réteg/osztály, melyet már csak ezzel az eszközzel lehetett megfélemlíteni. Akár a rabszolga, akár a röghöz kötött jobbágy életviszonyait nézzük, belátható, hogy ezen osztályhoz tartozóknak nincs mit veszíteniük. A rabszolgának nincs se szabadsága, se vagyontárgya. A testi büntetésen kívül egy módon fenyegethető: élete elvételével. Ilyen módon vált mindennapossá a halálbüntetés alkalmazása, így alakult ki egy ördögi kör.

Amikor tömegessé vált ugyanis a halálbüntetés, kezdte elveszíteni jelentőségét, hatékonyságát és visszatartó erejét. A szokásos módok és megoldások iránti fásultság azonban nem megszüntetését, hanem további kiterjesztését, majd kegyetlen módon történő végrehajtását vonta maga után. Egészen addig, míg szinte minden bűncselekményért ki lehetett szabni halálbüntetést. A társadalom e kényszerpályáról akkor léphetett le, midőn fejlődése során elérte azt a szintet, mely a jogsértők ellen már hatékonyabb büntetési módokat kínált.

A halálbüntetések terjedését kiváltotta a korai osztálytársadalmak életének anarchiája is. A rabszolgafelkelések, a pórlázadások, a trónharcok határozottabb fellépést igényeltek, a győztes gyakran kegyetlenül leszámolt a szembeszegülők-

kel. A halálbüntetés elterjedésének oka egyfelől az állam, a jog fejletlensége, másfelől pedig a társadalmi élet zavarai. Az állam nem kísérletezett egyéb módszerekkel, ha rendet akart teremteni, igénybe vette a halálbüntetés intézményét.

Ugyanezen tendenciát erősítette meg a teokratikus társadalmak² felfogása, mely a büntetésben a megsértett istenség kiengesztelését kereste. Az istenség tekintélye miatt alig lehet a sértéssel egyenlő súlyú más büntetést találni, mint a legkeményebb szankciót, az emberáldozatot.

Az osztálytársadalmak kialakulását követő évszázadokban az állam által ellenőrzött büntetőjog a nemzeti igazságszolgáltatás számos vonását megőrizte. A halálra ítéelés ösközösségi jellegének néhány sajátossága a jogi szabályozásban is fölismerhető. A Drakón³ által írásba foglalt görög jog például szándékos emberölés esetében elismerte a fiági rokonság bosszúigényét. A kiközösítés intézményét váltotta föl a görög jog azon gyakorlata, mely szerint az elítélt önkéntes száműzetésbe vonulással elkerülhette a halálbüntetés végrehajtását.

A rabszolgatartó társadalmakban a halálbüntetés elterjedése a rabszolgatartás klasszikussá válásával függ össze. A rabszolgák értékének csökkenése, a háborúból következő korlátlan utánpótlás gyökeres változást hozott. Romlottak életkörülményeik, ugyanakkor eldurvultak az őrzés, a felügyelet eszközei is. Ezzel egy időben tömeges jelenlétük lehetővé tette a rabszolgafelkelések megindulását. Az államnak fokozott erővel kellett föllépnie e mozgalmak ellen, s tevékenységében fő eszközévé a halálbüntetés vált.

A római büntetőjog a magánjoghhoz hasonlóan meglehetősen fejlett volt, bár annak színvonalát meg sem közelítette, mégis, több, akkor modernnek számító büntetőjogi elv meghonosításával büszkélkedhetett. Természetesen illeszkednie kellett a rabszolgatartás módszereihez, a rendszer kegyetlenségéhez. Ismerte mindazon büntetéseket, melyek később a büntetőjog alapintézményeit képezték mindenütt. A legáltalánosabban alkalmazott büntetés mégis a halálbüntetés volt, melynek nagyságát, kiterjedtségét növelte a rabszolgák kivégzése. Noha ez utóbbi tulajdonképpen nem is volt büntetés, hiszen a rabszolga ura tulajdonának számított, megölése tulajdonjogból származó jogosultság volt.

A halálbüntetés alkalmazási köre a principátus⁴, de méginkább a dominatus⁵ idején tovább bővült. A rabszolgák mellett ekkor már a szabadok egyre szélesebb, szegényedő rétegeit s egyéb alávetett társadalmi csoportokat is féken kellett tartani. Fokozta az elrettentés iránti igényt a rabszolgatartó társadalom rendszerének fellazulása s a bomlásfolyamattal együttjáró gazdasági-politikai anarchia.

A római birodalom romjain megszülető barbár államok egy sajátos összeolvadási folyamatban jöttek létre. Az államapparátussal, közigazgatási gyakorlattal nem rendelkező, műveletlen nemzeti vezetői fölházták a római arisztokraták, katonák, hivatalnokok tapasztalatait. Ily módon a római büntetőjog intézményeit is asszimilálta az új társadalmi rendszer.

A feudális állam ideológiai támaszává váló katolikus egyház — és általában a kereszténység — ellentétes irányú propagandát fejtett ki (lásd: asylum⁶, tregua

2. A teokrácia olyan uralmi rendszer, melyben az államhatalom a papság vagy az egyházi hatalommal is rendelkező uralkodó kezében van. Az állami és vallási intézmények ebben az uralmi rendszerben egybeolvadnak.

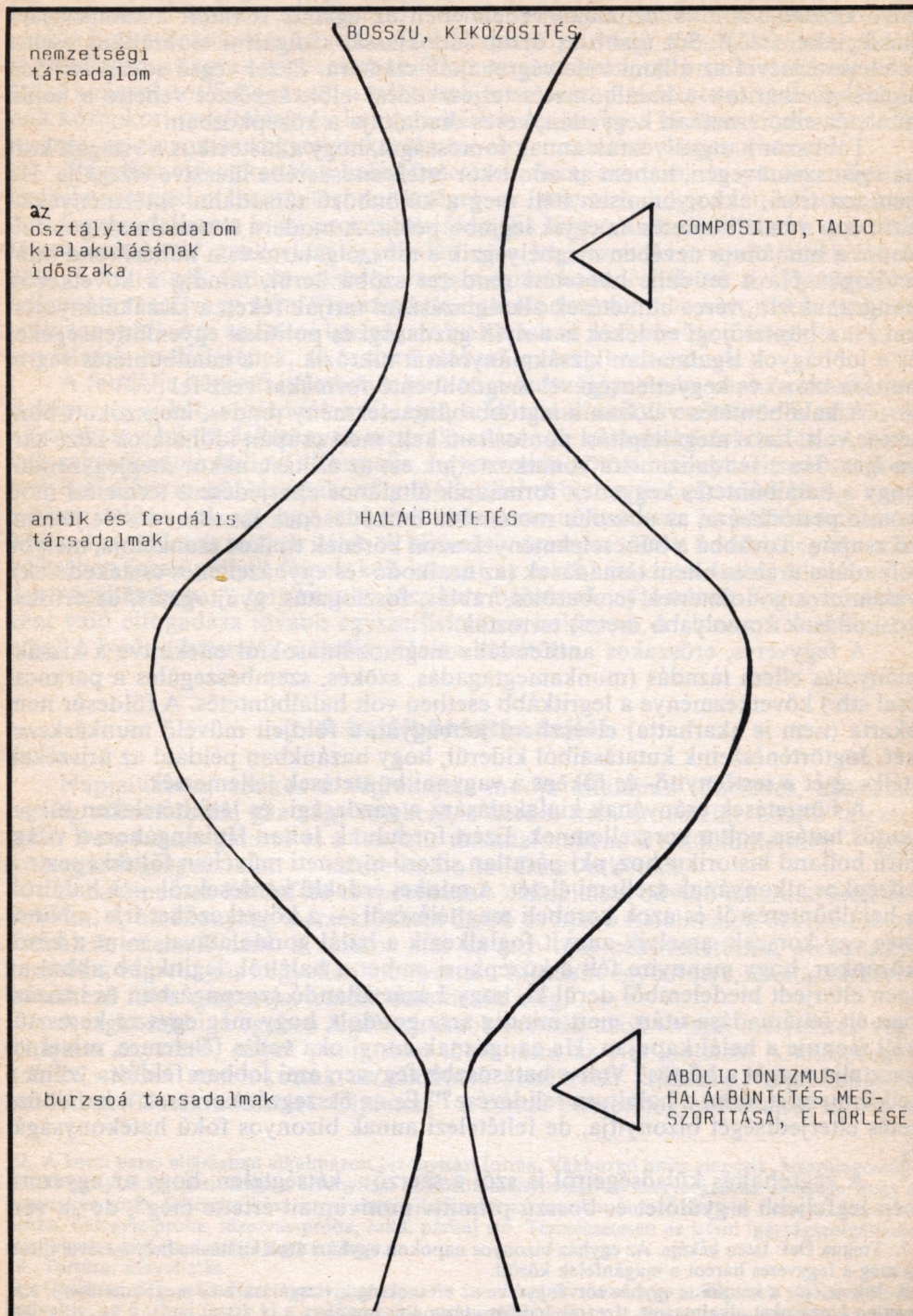
3. Drakón, görög államférfi, a legfőbb végrehajtó hatalmat gyakorló kilenc személy egyike az ókori Athénban. Nevéhez fűződik i. e. 621-ben a szokásjog egybegyűjtése és törvénybe foglalása.

4. A római császárság első (i. e. 31-től i. sz. 284-ig terjedő) periódusa. A köztársaság válságának föloldására jött létre. Formailag még magán viseli a köztársasági kormányzás jegyeit, tartalmilag azonban már egyeduralom. A szenátus első tisztségéről, a princepsről nevezték el.

5. A római császárság 284-től datálható rendszere, elnevezése a dominus = úr szóból ered. Nyílt egyeduralom, a klasszikus rabszolgaság, illetőleg a rabszolgatartó társadalom válsága kibontakozásának időszaka.

6. Asylum: menedék. Ha a bűncselekményt elkövető templomba vagy más szent helyre menekült, a világi hatóság nem büntethette meg, de az illető az egyház szolgájává vált.

A halálbüntetés kialakulásának, elterjedésének és korlátozásának időrendi vázlata az osztálytársadalmakban

Dei⁷). Általában véve tagadta a halálbüntetés jogosságát (ezt kiválóan tükrözi hazánkban például Szent István törvénykönyve), s csupán egyetlen esetre írt elő ilyen súlyos szankciót. Az idő múltával — amikor a pápaság világpolitikai tényezővé kezdett válni — céljainak védelmében az egyház is rátért alkalmazására (lásd: inkvizíció)⁸. Sőt újabb és újabb indoklással szolgált a teokratikus eszme felelevenítésével az állami ítéletvégrehajtás számára. Ezzel végső soron minden akadályt elhárított a halálbüntetés terjeszkedése elől: kezdetét vehette a halálbüntetés elborzasztóan kegyetlen, véres diadalútja a középkorban.

Többször hangsúlyoztuk annak fontosságát, hogy a historikus a vizsgált kort ne saját szemüvegén, hanem az adott kor értékrendszerébe illesztve vizsgálja. Ha nem ezt teszi, akkor hamisan itéli meg a különböző társadalmi intézményeket. Erre épp a halálbüntetés az egyik legjobb példa. A modern társadalmak gondolkodói a humánus nevében megbélyegzik a rabszolgatartó és a hűbéri rend büntetőjogát. Ha a feudális büntetési rendszer szóba kerül, mindig a következők hangzanak el: „véres büntetések alkalmazásával tartják féken a kizsákmányoltakat . . . a büntetőjogi emlékek is a nyílt gazdasági és politikai egyenlőtlenségeket és a jobbágyok irgalmatlan kizsákmányolását tükrözik . . . a halálbüntetés végrehajtása kínzó és kegyetlenségével megdöbbentő formákat vesz fel . . .”

A halálbüntetés valóban a legtöbb bűncselekmény rendes, megszokott büntetése volt. Ezt a megállapítást pontosítani kell, mert csupán időhatárok közé zárva igaz. Ha a feudalizmusra vonatkoztatjuk ezt az állítást, akkor megjegyzendő, hogy a halálbüntetés kegyetlen formáinak általános elterjedése a termelési mód bomló periódusára, az abszolút monarchia működésének kiszélesedésére jellemző csupán. Továbbá a bűncselekmények azon körének tipikus szankciója, melybe a feudális uralom elleni támadások (az uralkodó- és egyházellenes cselekedetek), valamint a gonosztettek (emberölés, rablás, fosztogatás, gyűjtogatás, az erőszakoskodások komolyabb esetei) tartoztak.

A fegyveres, erőszakos antifeudális megmozdulásoktól eltekintve a kizsákmányolás elleni lázadás (munkamegtagadás, szökés, szembeszegülés a parancscsal stb.) következménye a legritkább esetben volt halálbüntetés. A földesúr nem akarta (nem is akarhatta) elveszíteni jobbágyát, a földjeit művelő munkáskezeket. Jogtörténészeink kutatásaiból kiderül, hogy hazánkban például az úriszékek ítéltetését a testfenyítő- és főként a vagyoni büntetések jellemezték.

A büntetések arányának kialakulására a gazdasági- és létfeltételeken túl jelentős hatása volt a korszellemnek. Ezért fordulunk Johan Huizingához, a világhírű holland historikushoz, aki páratlan sikerű történeti művében föltérképezte a középkor alkonyának szellemi életét. A minket érdeklő kérdésekről — a halálról, a halálbüntetésről és azok korabeli megítéléséről — a következőket írja: „Nincs még egy korszak, amelyik annyit foglalkozik a halál gondolatával, mint a késői középkor, hogy mennyire félt a középkori ember a haláltól, leginkább abból az igen elterjedt hiedelemből derül ki, hogy Lázár állandó szorongásban és irtózásban élt feltámadása után, mert mindig arra gondolt, hogy még egyszer keresztül kell mennie a halál kapuján. Ha az igaznak ennyi oka van a félelemre, mivel vigasztalja magát a bűnös? Volt-e hatásosabb fegyver, ami jobban feldúlta volna a lelkiismeretet, mint a haláltusa felidézése?” Ez az összegzés nemcsak a halálbüntetés elterjedtségét bizonyítja, de feltételezi annak bizonyos fokú hatékonyságát is.

A végrehajtás külsőségeiről is szól a szerző: „kétségtelen, hogy az egyszerű nép legfeljebb a gyűlölet és bosszú primitív motívumait értette meg”, de „a vér-

7. Tregua Dei: Isten békéje. Az egyház bizonyos napokon egyházi átok kilátásba helyezésével tiltotta meg a fegyveres harcot a magánfelek között.

8. Inkvizíció: a katolikus egyház törvényszéke az eretnység kivizsgálására és megbüntetésére. Kegyetlen kínzásokat alkalmazott, tízezrek halálát idézte elő.

padról áradó kegyetlen és nyers megindultság fontos eleme volt a nép szellemi táplálékának — látványos erkölcsi tanulságokkal . . . egy pillanatig sem kételkedtek benne, hogy a gonosztevő megérdemli büntetését. A nép igazságérzete a legkegyetlenebb büntetést is szentesíti”. Anélkül, hogy a főntebbiek mélyebb elemzésébe bocsátkoznánk, a következőket állapíthatjuk meg. A halálbüntetés gyakori alkalmazása szoros kapcsolatban állott az életviszonyok primitívségével, a halállal kapcsolatos felfogással, a büntettek és az ezért járó büntetés igazságosságának középkori megítélésével. Leegyszerűsítés lenne, ha a kérdést az osztályviszonyokra, az elnyomás kegyetlen körülményeire vezetnénk csupán vissza.

Nagyban elősegítették a halálbüntetések elszaporodását az igazságszolgáltatás hiányosságai, a bizonyítási nehézségek is. Ismeretes, hogy a feudalizmus kezdeti évszázadaiban a bírói processzus formális bizonyítást alkalmazott. A különféle istenítéletek⁹ gyakorlata egyáltalán nem kedvezett az árnyalt ítélethozatalnak. A bűnösnek tartott személy vagy megmarkolta és elvitte tíz lépésnyire a felizzított vasat vagy nem. Ha megtette, igazolódott, ha nem volt rá képes, bűne „rábizonyult”. Ám az isteni igazságszolgáltatásban nincs helye mérlegelésnek, az árnyalatok értékelésének, az ésszerű emberi igazság keresésének.

A feudális büntető ítéletben a bíró nem tudta figyelembe venni a beszámítási képesség fokát, a szándék erősségét, a kriminalisztikai eszközök és eljárások hiányában a bűncselekmények megvalósulásának különböző fokozatait. A bírónak ragaszkodnia kellett a formális, úgynevezett kötött bizonyítási rendszerhez, melyben előre meghatározták, mily módon lehet bizonyítani, később pedig, hogy a bizonyítékok (pl. egy-egy tanú vallomása) mennyit érnek. Ez utóbbi értékeket összeadva született meg az ítélet. A bíró aktív szerepet töltött be a bizonyítás odaítélésében (azaz melyik félnek kell letenni az esküt) és az eredmény kimenetelének rögzítésében. A tortúrával¹⁰ kicsikart beismerő vallomások bizonyító tényként való elfogadása tovább egyszerűsítette a helyzetet. A „bizonyítékok király-
nöje” a bírót a büntetés megállapítására szorította.

A halálbüntetés fajtái

Napjainkban, amikor a végrehajtás módja általában főbelövés, akasztás, esetleg villamosság, gáz vagy injekció, e kérdés nem érdemelne önálló fejezet-részt. De a rabszolgatartó és a feudális társadalmakban a halálbüntetések — épp formagazdagságuk miatt — szinte külön rendszert alkottak.

A halálnemek különféle csoportjainak kialakítását bővülő alkalmazásuk indokolta. A hatékonyság mérséklődését újabb és újabb halálnemek bevezetésével próbálták ellensúlyozni. S amikor már ez sem tűnt célravezetőnek, alkalmazni kezdték a végrehajtás kegyetlen módjait. Mindent egybevetve, a halálbüntetés következő főbb csoportjai különböztethetők meg.

A legkorábbi, s egyben legerjedtebb formák azok voltak, melyeknek végrehajtása egyszerű, céljuk pedig nem több, mint az élet kioltása. A *közönséges halálbüntetések* nem okoztak az elítéltnak rendkívüli fájdalmat, végrehajtásuk közben mellőzték a kínzást. Ulpianus¹¹ a római büntetőjog eszközeiről szólva a

9. A korai peres eljárásban alkalmazott bizonyítási forma. Vakbuzgó hiten alapszik, kizárólagosságra tart igényt. Létjogosultsága a bizonyítási eszközök hiányosságával magyarázható. Lényege, hogy a bizonyítás során feltételezik az isteni megnyilatkozást az ártatlan ember mellett. Formái: forróvíz-próba, hidegvíz-próba, tüzesvas-próba, eskü, párbaj stb. Természetesen az isteni igazságszolgáltatás feltételezése kizárja a világi jogorvoslatot.

10. Tortúra: kínvallatás.

11. Ulpianus, III. századbéli római jogtudós. Az összefoglalt római jog, a Digesták szerkesztőinek kedveltje; az ő írásai teszik ki a gyűjtemény közel egyharmadát.

következő megoldásokat gyűjtötte össze: a pallos, bárd, dárda, furkó, kötél, mérge, valamint elégetés általi halál. Az utóbbtól eltekintve (és feltételezve természetesen a jól képzett ítélvégrehajtót) a halál azonnali és kínmentes. A hűbéri Európában az akasztást, a megfojtást, lefejezést és megkövezést alkalmazták a legnagyobb gyakorisággal.

A *minősített halálbüntetés* egyes típusainak célja már a fokozott fájdalomokozás. A kor felfogásának megfelelően jobban érvényesül így a megtorlás eszméje, és a büntetés visszatartó hatása is nagyobb. A rettenetes kínok között elpusztuló elítéltek látványa nem lehetett közömbös a hatalmas nézősereg számára.

Ulpianus tilalmaiból következtethetünk arra is, hogy sok esetben alkalmazták az ókori Rómában a vesszőzés, korbácsolás útján végrehajtott halálbüntetést is. Paulus¹² beszámolt az elítélteknek vadállatok általi széttépéséről; az alacsonyabbrendűeket halállal végződő „cirkuszi játékokra” lehetett ítélni. Ugyancsak ő említi a keresztrefeszítést, mely szintén hosszan elhúzódó kínokat okoz az áldozatnak.

Az ind jog szerint a sudra férfival házasságtörést elkövető brahmana aszszony¹³ büntetése kutyák általi széttépés volt, a sudra férfit pedig vaságyhoz bilincseltek, és azt felizzítva megsütötték. A férjét elpusztító nőre tehenek általi széttépés, a kincstárból sikkasztó hivatalnokra elefántok általi széttiportatás várt.

A Magyarországon is alkalmazott módozatok: kerékbetörés, máglyahalál, vízbefulladás, élve eltemetés, nyársra-, illetve karóbahúzás, felnégyelés. Néhány példa az európai gyakorlatból: forró olajba mártás, forró vízben főzés, olvasztott fém torokba öntése, élve eltemetés tövisrészbe, iszapba fojtás.

Minden borzalmasság mellett a minősített halálbüntetések kezdetben valamiféle igazságosságra törekvést tükröztek. A korai jogrendszerek a tálió (azaz a szemet szemért elv) alapelveként történő elfogadásával alakították ki büntetési rendszerüket. A ma kegyetlennek tűnő megoldás akkor a lehető legigazságosabbnak tűnt. A tálió arányosságot parancsolt a büntetőjogban, és nem engedett eltávolodni az igazságosság — primitív módon felfogott — elképzelésétől. Voltaképpen a tálióból alakultak ki a különböző úgynevezett tükröző végrehajtások. Például a boszorkányok megégetése a sátán és a pokol tüzeivel való szövetség megbosszulását volt hivatva jelképezni.

A rabszolgatartó és a feudális társadalomban a halálbüntetés — mint már többször említettük — rendes büntetési nem volt. A bűncselekmények zömének (100—150 tettek) büntetéseként funkcionált. Nyilvánvaló, hogy a cselekmény súlya, veszélyessége nem volt azonos. A jogalkotó annak idején — veszélyességük szempontjából — éppen úgy rangsorolta a cselekményeket, mint napjainkban. De különbséget halálbüntetéssel sújtandó bűncselekmények között kellett tennie. A halálbüntetés ókori, középkori fokozatait úgy foghatjuk föl tehát, mint a mai szabadságvesztés kategóriáinak differenciáit. Minél kellemetlenebb, veszélyesebb volt a bűncselekmény, annál súlyosabb, elrettentőbb volt a halálbüntetés végrehajtása.

Az osztályellentétek kiéleződésének periódusaiban mindig nagyobb szerepet kapott a megtorlás és az elrettentés elve. Ez nyitott utat a *minősített végrehajtású halálbüntetések*hez. Ilyenkor a kivégzést megelőzően különféle módszerekkel tették borzalmassá az elítélt evilági búcsúzását. Modestinus¹⁴ megemlékezik egy kü-

12. Paulus, neves római jogtudós, Papinianus tanítványa. A Digesták szerkesztői számos alkalommal hivatkoznak rá.

13. Az ind társadalomban négy egymástól szigorúan elkülönített társadalmi réteg, kaszt volt: a brahmanák, a ksatriják, vaisják és sudrák. A brahmanák: papok, tudósok. A sudrák: rabszolgák. A társadalom kegyetlenül megtorolta a rétegek közti kapcsolatteremtés kísérleteit. Ha ugyanezen asszony saját kasztjából követte el ugyanezen cselekményt, büntetése csupán jelképes bírság volt.

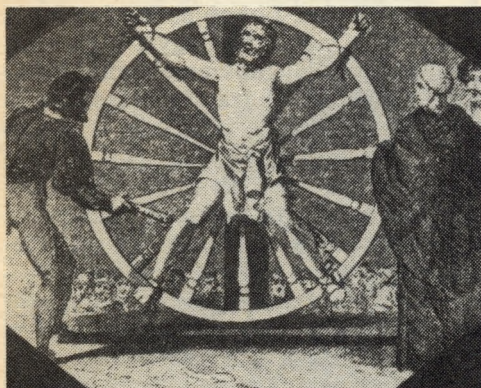
14. Modestinus, Ulpianus tanítványa, az utolsó klasszikusnak tekintett római jogtudós.

Karóbahúzás

Lovak általi széttépetés

Keréketörés

Lefejezés

lönleges római végrehajtási módról. A régiek szokása szerint az apagyilkost veszőkkel véresre verik, utána egy kutyával, egy kakassal, egy viperával és egy majommal bőrszakba dugják, majd a zsákot egy mély tengerbe hajtják.

Sargorodszkij szovjet professzor a minősített halálbüntetés egyik legkiválóbb példájaként idézi Raveillacnak, IV. Henrik gyilkosának kivégzését.¹⁵ Magyarországi esettárunkból Szerémi György tollának segítségével Dózsa György mártírhálálát idézzük föl. „Odarendeltek fáraókat (tudniillik cigányokat) szénnel és fogókkal, s ezek vasból egy nagy koronát készítettek . . . Hogy már jól áttüzesedett, György fejére helyezték. Azt mondták, meg sem mozdult, hanem türelmesen viselte . . . Ezek után a gulyások, azaz hajdúk, akiket fogságban tartottak . . . egy óra alatt felfalták . . . szeme láttára testvérét, Székely Gergelyt darabokra vágták, s azután bátyjával, Székely Györggyel lefejezték . . . Egyik alvezérét, Lőrinc papot . . . Kolozsvárott nyársra húzták, s tűznél megsütötték.”

15. Az 1610-ben hozott ítélet alapján a merénylőt hanyattfektették, majd rákötözték a verpadra. Kezéhez erősítették a gyilkos fegyvert, aztán tüllel perzselték, fogókkal tépdesték, sebeibe olvasztott zsírt, ólmot öntöttek. Végül kezét-lábát lovakhoz kötözték és azokkal széttéptették. Ez az eset a leleményes végrehajtók számos ötletét gyűjtötte csokorba.

A halálbüntetés végrehajtása

Mint láttuk, az ókori és középkori társadalmakban az ítéletvégrehajtás feladata nem egyszerűen csak az élet kioltása; funkciója ennél jóval összetettebb. Épp ezért nem volt közömbös, mikor, hol, ki teljesítette a halálbüntetésre szóló ítéletet.

Az ősközösségi társadalomban az ítélet végrehajtója maga a közösség. A nemzeti bosszúnál a sértett közösség valamennyi tagja közreműködik. A kiközösítésnek pedig lényege az, hogy a csoport mindegyik tagja szembefordul a közösség érdekeit megsértővel. Ennek nyomai még az osztálytársadalmakban is fölfedezhetők. A Talmud például először a tanúk aktivitását követeli meg, majd ha az ő tevékenységük nem jár sikerrel, a nép következik. A megkövezésnél például a ruhájától megfosztott elítéltet egy magasabb kiemelkedésről vagy szikláról az első tanúnak kellett leléknie, lehetőleg oly módon, hogy az a hátára zuhanjon. Ha ettől nem halt meg, a második tanú egy nagyobb követ ejtett a mellére. S ha még mindig élt, a nép addig dobálta kövekkel, míg meg nem halt. A lefejezésnél és a megfojtásnál is a tanúk a végrehajtottok.

Kevésbé megbecstelenítő formája volt a végrehajtásának, ha a bíróság a megölt rokonát hatalmazta föl az ítélet foganatosítására. Ebben az esetben nem volt nyilvános a kivégzés, a végrehajtó pedig a sértett nemzetség egyik tagja volt. Még a feudalizmus évszázadaiban is előfordul a sértett magánszemély által történő végrehajtás, 1552-ben például Terrenburgban a férjét házasságtörésen kapó feleség — a tanács ítélete alapján — saját kezűleg csapta le férje fejét a hóhérbárdal.

Az idő előrehaladtával egyre nagyobb jelentősége lett a hivatalos állami ítéletvégrehajtnak. Már Rómában ismert a carnifex és a lictor tisztsége. A carnifex az alacsonyabbrendűeken, a rabszolgákon hajtotta végre az ítéletet (keresztrefeszítést és kínzást); míg a lictor a polgárokon. Vajna Károly kimutatta, hogy a középkori német államokban is létezett hasonló megkülönböztetés. Más volt ugyanis a bakó és más a hóhér feladata. A bakó a nem megbecstelenítő büntetés (pl. a pallos általi halál) végrehajtója, míg a hóhér az akasztást, a fölnygelést, a megégetést, a kerékbetörést végezte. A németeknél a bakók egyenesen céheket alkottak!

Magyarországon sem a bakó-hóhér megkülönböztetésének, sem pedig a céhekbe tömörülésnek nincs nyoma. Hazánkban a hóhérok két segédet tartottak maguk mellett. Betegség, halál, egyéb üresedés esetén ők léptek a mester helyébe, addig pedig részt vettek a kivégzésekben, a tortúrák foganatosításában, segédkeztek a büntetések végrehajtásánál, tanulták mesterségüket. A hóhérokat az őket alkalmazó testület megfizette, ruházatot, ellátmányt kaptak, valamint kivégzésenként előre megállapított díjat. Így például Baranya vármegyében 1721-ben egy kiherélésért 3 forint, egy fővételért, illetve akasztásért 6 forint, egy megégetésért 10 forint, egy kerékbetörésért pedig 12 forint járt.

A kivégzések mind az ókorban, mind a középkorban nyilvánosak voltak. A végrehajtásban nem annyira a megtorlás eszméje volt jelen, mint inkább az elrettentése és a visszatartásé. A nyilvános végrehajtás azonban nem csupán a büntetőjogi célok megvalósítását szolgálta. A kivégzések eseményszámba mentek, alkalmanként hatalmas tömeg gyűlt össze. Kiválóan illusztrálja ezt Mons város esete. A város lakói megvásároltak egy felnégyeltetésre ítélt rablót, hogy a kivégzés az ő városukban legyen. A korabeli forrás így ír az eseményről: „jobban tetszett a népnek, mintha egy újabb szent támadt volna fel halottaiból”. Szokás volt a kivégzéseket nagyobb ünnepnapokra időzíteni, s összekapcsolni a vásározással. A nyilvánosság a hiányzó információs csatornákat is pótolta. Egy-egy híresebb bűnöző kivégzésének, szenvedésének híre messze vidékre elterjedt.

A tűzhálal speciális esete

A keresztrefeszítés atipikus esete

Kivégzés hordógörgetéssel

Különleges halálnem: a Nürnbergi Vasszűz

A kivégzési ceremóniával még nem ért véget az elrettentési propaganda. A zsidó jog szerint a végrehajtott ítélet után a holttestet — mindenki tanulságára — napnyugtáig kiakasztották valamely jól látható helyre. Rómában a keresztrefeszítettek az utak mentén hetekig figyelmeztettek az állam büntető hatalmára. Legendáink beszámolnak arról, hogy Szent István — Koppányon aratott győzelme után — ellenfelének testét felnégyeltette, s darabjait az ország négy fontosabb központjába elküldte, hogy ott a várfokra tűzve figyelmeztesse az ország lakóit a szembeszállás értelmetlenségére. Ennek a szokásnak volt egyszerűsített változata évszázadokig a helységek határában álló akasztófa.

A XVII. században Magyarországon — több vármegye statútuma¹⁶ tanúskodik erről — minden falu végébe akasztófát kellett felállítani. Nem azért, hogy akasszanak rá (természetesen az is előfordult), hanem azért, hogy naponta emlékeztesse a helység lakóit a büntető hatalom jelenlétére és valóságosságára.

16. Statutum: a törvényhatóságok (vármegyék, szabad királyi városok, kiváltságos területek) belső rendjére és működésére vonatkozó rendszabály.

Ugyanezt szolgálta a pallosjogú úriszékek jelképe, a birtokközpontban felállított akasztófa vagy a keréketörésre figyelmeztető, póznára helyezett kocsikerék.

A nyilvánosságban rejlő elrettentési elv a gazdagokat sem kímélte. Sőt, az államhatalom ki is használta a kegyvesztett főurak kivégzését az alsóbb rétegek megnyerésére. A szegény nép jóval nagyobb elégtétellel és ünnepléssel fogadta egy gróf vagy egy báró halálát, mint saját sorsabeliét. Rettenthetetlen János¹⁷ ellenfele magas rangot viselt az államapparátusban, a király környezetében. Itéletének végrehajtását ennek megfelelően szervezték. Hivatali díszruhát öltött magára, főveget tett a fejére, aransarkantyút csatolt a csizmájára. Ilyen öltözetben függött közszemlére téve a kivégzése után is. A veszthelyre magas szekéren szállították, hogy mindenki jól lássa, előtte pedig kürtösök lovagoltak. Először rangjának kijáró módon lefejezték, (legkevésbé ugyanis a pallos általi halál infamált¹⁸), majd akasztófára függesztették.

A halálbüntetés végrehajtását gyakran kapcsolták össze valamilyen megszégyenítő büntetéssel. Hogy mely esetekben, annak nem volt külön szabálya; a bírák megítélésétől, tetszésétől függött a megbecstelenítő végrehajtás elrendelése. Gyakoribb volt azonban azokban az esetekben, amikor az általános közfelfogás, az erkölcsi értékítélet maga is elmarasztalta a cselekményt. Előfordult, hogy az elítéltet disznó hátára ültetve vonszolták a veszthelyre, máskor meg számárra kötötték. Ismeretes volt a „lófarkon” hurcolás a kivégzés színhelyéig. Ilyen nyilvános vonulások alkalmával a nép tetszése szerint gyúnyolhatta, becsmérelhette a halálraítéltet, kövel, fekáliával¹⁹ dobálhatta.

Mindez természetesnek hatott a középkor világában. Sőt, megtalálhatjuk azt a feltevést is, hogy ezek az események hasonlatosak voltak a — római cirkuszi játékok keretében megszervezett — tizezreket szórakoztató büntetésvégrehajtáshoz, mely az alattvalók bizonyos érzelmeinek levezetését is szolgálta. Magának a kivégzésnek pontosan előírt forgatókönyve volt.²⁰

Az egyház ideológiai ellenőrzése mellett végrehajtott kivégzéseknél nagy szerepe volt a gyóntatásnak. Sok esetben ez valóságos színjátékká vált, amelynek során az elkövető nyilvánosan bánta meg bűneit, s fohászodott Istenhez bűnbocsánatért. Egy középkori belga megemlékezés szerint megesett, hogy a halálraítélt megindító önvallomására a kivégzés közönsége úgy elérzékenyült, hogy mindenki könnyekben tört ki, s úgy dicsérték halálát, mint a legszebbet, amelyet valaha is láttak.

Végül röviden tekintsük át a leggyakrabban alkalmazott halálbüntetés-végrehajtás típusait. Az egyik legősibbnek tekinthető kivégzési mód az akasztás. A jogtörténészek szerint intézményes elterjesztése Constantinus Magnus nevéhez fűződik, aki Jézus tiszteletére az addigi tömeges kivégzési módot, a keresztrefeszítést eltiltotta, s helyébe az akasztófák alkalmazását rendelte el.

Eredetileg az akasztófa mindig fából (kezdetben élő fából) volt. Jelzi ezt magyar neveinek gyűjteménye is: akasztófa, bűnfa, hámfa, bitófa, törvényfa stb. Formája változatos volt, az általánosan ismert fordított „l” alak (Г) mellett a leggyakrabban (Т) és (П) formájú volt. A XVII—XVIII. századtól készítették

17. Burgundia hercege (1371—1419), a VI. Károly elleni pártütés vezére, az Orleans-párt ellenlábasa.

18. Infámia: becstelenség, szégyen, becsületvesztés. Római jogi eredetű intézmény. Az elítélt tisztességbe ütköző cselekménye folytán elveszíti becsületét, a társadalom kiveti tagjai közül, s ha ítélete nem halál, bűne jelétül tarka ruhában, fedetlen fővel és meztláb kell járnia.

19. Fekália: emberi ürülék.

20. A zsidó jogban a tűzhalálra ítéltet a következőképpen kellett végrehajtani a határozatot. Az elítéltet térdig betemették a trágyadombba, aztán egy durva vászonnal összeszorították a torkát, hogy ne mozdulhasson. A kendő két végét két tanú tartotta. Ezután a tanúk addig húzták két oldalról a vásznat, míg az elítélt ki nem nyitotta a száját, így be lehetett önteni a torkába a forró ólmot. Ha a szerencsétlennek ily módon nem sikerült kinyitni a száját, harapófóggal tördelték ki a fogait, hogy torkába juttathassák a folyékony fémot.

köböl is. Ezekkel egy időben jelent meg a három-, illetve négyágú úgynevezett társas akasztófa. Erre akár tucatnyi elítéltet is fel lehetett tenni. Alattuk többnyire zárt kamra volt, melybe a közszemlére tétel után a holttesteket helyezték. Modern formájú akasztófa az oszlopakasztófa, mely csak egy függőleges gerendára erősített fémkampó.

Az elrettentési cél érdekében az akasztófák magasak voltak, de legalábbis jól látható domb, emelkedő tetején állították föl őket. A keresztgerendához létrán vitték föl az elítéltet, ahonnan a hóhér, miután nyakába helyezte a hurkot, letaszította. Így saját súlyánál fogva fulladt meg.

Amint már említettük, a pallos általi kivégzés a legkevésbé dehonesztáló²¹ büntetés, hosszú ideig az urak privilégiuma volt. Az ítéletet hóhér hajtotta végre (bár idéztünk példát magánsértetti kivégzésre is), leggyakrabban az elítéltet székre ültetve, szemét bekötve. Történhetett a kivégzés térdelő helyzetben is. A hóhér mindkét alkalommal egy vízszintes csapással, hátulról előre választotta el a fejet a törzstől.²²

A fővétel másik formája a bárd általi kivégzés volt. Az elítélt fejét tönkre fektették, s a nyakát függőleges ütessel vágta el a hóhér. Ez a megoldás már többnyire a gonosztevőket érintette. A zsidóknál kifejezetten a legszégyenletesebb kivégzésnek számított.

A lefejezés szertartásának megszervezéséről tudósított Drégely István kecskeméti másodbíró, amikor 1830-ban írásbeli jelentést tett a halálra szóló ítélet végrehajtásáról. . . . „Május 12-én a tegnapi előtti gyűlésben meghagyatott rend és mód szerint a mai napon reggel hat órakor a városházától elindulván, midőn a szokott vesztőhelyre értünk, azonnal nagy csendességet parancsoltunk az ott levő sokaságnak, majd mind ezen úriszék, mind pedig Felsőes Curiának ítéleteit felolvastatván, úgy a királyi kegyelmes decretumot is hangosan megmagyarázván, először Grimits Mihály adatott által Wahlsteich Leopold hóhérnak, ki azt által vevén, a maga kötelességét a szerencsétlen rabon egy vágással és legnagyobb ügyességgel végrehajtotta. . . .”

Hazánkban a megkövezés²³ elsősorban a városi jogban honosodott meg, általában nem terjedt el.

A minősített büntetések közül Magyarországon a máglyahalál mellett a karóbahúzás²⁴ és a kerékbetörés²⁵ alkalmazták. A kerékbetörésnek különféle módzatai voltak, a végrehajtási technika „finomodásával” számos változata terjedt el, egészen addig, hogy már maga a kerék is eltűnt a kivégzésből, annak helyét különféle egyéb eszközök, szerszámok váltották föl. A leghűlyosabb eljárásnak a végtagokon kezdett, lábtól, kéztől fölfelé haladó végrehajtás számított.

21. Dehonesztáló = megszégyenítő.

22. Az egyik legismertebb magyar forrás e tárgyban Kazinczy Ferenc beszámolója a magyar jakobinusok kivégzéséről. . . . a megöregedett hóhér háromszor vága Zsigrayhoz s ezt látván Martinovics, . . . ájúlva dőlt el, s Percz mellé álla, hogy semmit se láthasson. A Laczkovics igen nagy teste — leültetvén a feje — feldönté székét. Hajnóczynak elébémentek a hóhérlégenyek, le akarván vonni ruháját, nem engedte, maga vetette le kabátját . . . Leült a székre csudált nyugalommal, s csak akkor borzadt meg, amikor a hóhér ketté reszette ingét, hogy két vállán lehullhasson, s midőn ollójával nyakán az apróbb szálakat elmeszté . . .”

23. Kassán például a következő módon hajtották végre. Az elítéltet a vesztőhelyen hátára fektették, négy karót vertek a földbe, melyhez kezeit és lábait hozzárögzítették. A végrehajtásban négy hóhér vett részt. Az előírás szerint először három nagyobb követ ejtettek a mellére, majd addig szórták kövel a fejét, míg meg nem halt.

24. A karó egy lefelé szélesedő, kihegyezett szálfá volt, melyet alulról átvetettek a testen. Ha gyors halált akartak, a karót nemes szervbe vezették, s ez azonnali életvesztést idézett elő. Az ügyesebb hóhérok úgy tudtak karóba húzni, hogy egyetlen nemes szerv sem sérült meg, s így napokig kínlódhatott még a közszemlére kitett karón a szerencsétlen elítélt.

25. Elnevezéséhez hiven eredetileg az elítéltet egy kerékhez kötötték, majd egy vasbottal összetörték a testét. Később kialakult egy fordított módzat, amikor a delikvenst a pusztára fektették, s kerékkel ütötték.

A minősített halálbüntetés végrehajtása lehetett jelképes is. Számos esetben előfordult, hogy a bíróság ítéletében úgy rendelkezett, hogy az elítéltet egyszerű módon (akasztással, fővétel) kivégzik, s csupán holttestét égetik meg, húzzák karóba vagy törlik kerékbe.

*

Tanulmányunk csupán rövid s korántsem teljes bepillantást nyújthatott az ókori s a középkori halálbüntetések végrehajtási gyakorlatába. A kép, mely elébünk tárul, a mai ember számára elborzasztó. Az embertelen végrehajtási módok, az elretentő kivégzés azonban valóság volt. Ha ennek ábrázolásától eltekintünk, valótlan benyomás alakulna ki az olvasóban a korai osztálytársadalmak ítéltvégrehajtásáról.

A tárgyalt korszak vége felé indult meg az abolicionisták nagy mozgalma, mely a halálbüntetés kínzó végrehajtási nemeit az emberiség jegyében — a rendi előjogokkal, a kegyetlen büntetőjoggal és az igazságtalan szélsőségekkel szemben harcba induló polgárság képviselőiben — sikeresen felszámolta, s a halálbüntetés-végrehajtást néhány kivégzési módozatra szorította vissza. Ez az irányzat azonban már nem a feudális, hanem a burzsoá állam büntetőjogára volt nagy hatással. Erről a következő alkalommal szólnunk.

Dr. Kabódi Csaba—dr. Mezey Barna

Felhasznált és ajánlott irodalom

Bónis György—Sarlós Márton: Egyetemes állam- és jogtörténet, Tankönyvkiadó, Budapest 1957.

Eckhart Ferenc: Magyar alkotmány- és jogtörténet, Politzer Zsigmond és fia, Budapest 1946.

A feudális jogtípus fejlődéstörténete (összehasonlító jogtörténete), szerk. Révész T. Mihály, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara, Budapest 1982.

Gál Farkas: Az úriszék előtt, Móra/Kozmosz Kiadó, Budapest 1984.

Hajnik Imre: Egyetemes európai jogtörténet a középkor kezdetétől a francia forradalomig. Egenberger-féle Könyvkereskedés, Budapest 1896.

Johann Huizinga: A középkor alkonya, Európa, Budapest 1979.

Kacziány Géza: Magyar vértanúk, Vass József Kiadóhivatala, Budapest 1905.

Kádár Miklós—Kálmán György: A büntetőjog általános tanai, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1966.

Kazinczy Ferenc: Fogságom naplója, Székesfővárosi irodalmi és művészeti intézet, Budapest évszám nélkül.

Király János: Magyar alkotmány- és jogtörténet, különös tekintettel a nyugat-európai jogfejlődésre, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest 1908.

Kolozsvári Miklós—Óvári Kelemen: Corpus Statutorum (A magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye), Magyar Tudományos Akadémia Kiadása, Budapest 1890.

Magyari Gyula: Büntetőjog Izraelben a XV. században Krisztus előtt, Róth Dezső Könyvnyomdája, Budapest 1929.

Pauler Tivadar: Büntetőjogtan, Pfeiter Kiadóhivatala, Budapest 1870.

M. D. Sargorodszkij: A büntetőjogi büntetés I. A büntetés a kizsákmányoló társadalmak büntetőjogában, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1960.

Schick Sándor: A büntetőjog őskora, Aigner Lajos Kiadóhivatala, Budapest 1878.

Szerémi György: Magyarország romlásáról, Szépirodalmi Kiadó, Budapest 1979.

Szlemenics Pál: Magyar Fenyítő Törvénykönyv, Heckenast, Pest 1832.

Szokolay István: Büntető Jogtan, Heckenast, Pest 1848.

Timon Ákos: Magyar alkotmány- és jogtörténet, különös tekintettel a nyugati államok jogfejlődésére, Hornyánszky Viktor, Budapest 1908.

Tóth Béla: Mendemondák. A világtörténelem furcsaságai, Helikon Kiadó, Budapest 1984.

Vajna Károly: Hazai régi büntetések, Lőrintz János Univer Könyvnyomdája, Budapest 1907.

A verpad titkai. Lauffer Kiadóhivatala, Pest 1868.

Wenczel Gusztáv: Egyetemes európai jogtörténet, Athenaeum, Budapest 1896.

Dr. Bakóczy Antal: Az emberölés

(Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó,
Budapest, 1984. 502 o.)

Meghökkenve emeltem le a könyvesbolt polcáról Bakóczy Antal könyvét: „Kötet az emberölésről?! Hiszen erről a témáról már annyit írtak, lehet itt még valami újat mondani?” Aztán alaposabban utánanézttem a kriminológiai szakirodalomnak, és rájöttem, hogy ugyan sokan írtak erről a tragikus következményekkel járó, drámai, mindig is az érdeklődés középpontjában álló bűncselekményről, de ezek az írások csak résztanulmányok a szerzőtől¹ vagy mástól², illetőleg olyan átfogó munkák, monográfiák, amelyek vagy más aspektusból³ vagy egy tágabb kategórián belül⁴ foglalkoznak az emberöléssel.

Bakóczy Antal monográfiája a magyar kriminológiai szakirodalom egy régi adósságát törleszti. Nemcsak a kriminológiával foglalkozók, hanem valamennyi a bűnüldözés, a bűnügyi tudományok, sőt a büntetésvégrehajtás területén dolgozó szakember számára átfogó és mély ismereteket ad. Nyelvezte érthető és a jogesetek olvasmányosá teszik a kiadványt anélkül, hogy tudományos értékéből és igényességéből bármit is veszítene a mű.

Szerkezetileg négy részre tagolódik a könyv. Az első rész az élet elleni cselekmények megítélésének történeti változásait, a többi pedig az élet elleni bűnözés morfológiáját, vagyis alaktani jellemzőit, etiológiáját, azaz okait, végül pedig profilaxisát, tehát megelőzési kérdéseit tárgyalja.

A munka egyik fő erénye, hogy nem mellőzi sem a történeti-jogi szempontú visszatekintést, sem az egyes fogalmak tisztázását.

A monográfia hatalmas kutatási anyagra támaszkodik. Alapját mintegy fél évszázad alatt, 1927 és 1973 között elkövetett 729 emberölési ügyre, 860 áldozat és sérült, valamint 850 tettes jellemzőire kiterjedő komplex, (történeti, nemzetközi összehasonlító jogi, büntető-, anyagi és eljárásjogi, kriminalisztikai, kriminológiai, szociológiai és pszichológiai) módszerrel végzett kutatás képezi.

Hazai viszonylatban ilyen széles körű, nagy időszakot átfogó, interdiszciplináris kutatás az emberölés vonatkozásában nem folyt még. Gyakorlati szempontból nem elhanyagolható az a tény, hogy a vizsgálat megállapításait már az 1979-ben lezárult kodifikációs munkálatok során is felhasználták. Végül, de nem utolsósorban aláhúzza a monográfia jelentőségét az is, hogy hozzájárul az emberi életre vonatkozó helyes értékítélet kialakításához.

A monográfiának a kutatásra támaszkodó érdemi részét igen jól készíti elő az *élet elleni cselekmények megítélésének történeti változásait* bemutató első rész. Az ember élete elleni cselekmények megítélése ugyanis a társadalmi

¹ Dr. Bakóczy Antal: Az élet elleni bűnözés várható alakulásáról. Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok XVI. kötet, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1979. — Dr. Bakóczy Antal: Az emberölés indítékai. Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok XVII. kötet, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1980. — Dr. Bakóczy Antal: Az emberölések megítélése a társadalmi fejlődés különböző szakaszaiban. XXI. kötet, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.

² Dr. Rózsa János: Az emberölésekről. Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok XVI. kötet, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1979.

³ Dr. Raskó Gabriella: A női bűnözés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1978.

⁴Vigh—Gönczöl—Kiss—Szabó: Erőszakos bűncselekmények és elkövetőik. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1973.

fejlődés folyamatában mindig az adott társadalmi-gazdasági viszonyok függvényében nyert értékelést, s ezért rendkívül nagy eltéréseket mutat. Az emberi élet megbecsülésének és büntetőjogi védelmének változásait a szokások, hagyományok, jogszabályok, esetleg más forrásmunkák alapján lehet nyomon követni. Ezt a változást igen érzékletesen mutatja be a szerző a gyermekek, a nők, a rabszolgák és hadifoglyok, valamint az öregek és betegek sérelmére elkövetett ölési cselekmények — koronként és helyenként — eltérő megítélésének és elbírálásának bemutatásával.

Vácsolja továbbá azt a fejlődési folyamatot, amely az állam és a jog kialakulását követően az emberölés büntetőjogi megítélésében végbement. Vagyis bemutatja, hogyan váltotta fel az ősközösségi viszonyokra jellemző bosszú (magán-, vér-, isteni bosszú) intézményét a megváltás (vagyonai elégtétel); miért került előtérbe a feudális társadalomban az elrettentés elve, hogyan jelent meg az egyéniesítés eszméje, a cselekménnyel arányos büntetés gondolata.

Befejezésül utal arra is, hogy a modern — s különösképpen a szocialista — jogrendszerekben már a megelőzés eszméjétől vezérelt büntetőjogi védelem áll a figyelem középpontjában.

Az élet elleni bűnözés alaktani jellemzőit tárgyaló rész egyik legizgalmasabb és talán legvitatottabb kérdése az élet elleni bűncselekmények osztályozása, hiszen régi felismerés, hogy az ölési cselekmények korántsem homogének. A legáltalánosabbnak tekinthető felfogás szerint ma az élet elleni bűncselekményeket szerkezetileg konfliktusos, szituatív, nyereségvágyas, leplezéses, szexuális, valamint ideológiai (politikai, vallási) jellegű osztályokba soroljuk. Ez a sorrend egyben a cselekmények hazai gyakoriságát is jelenti.

A bűnözés szerkezete a — tartós vagy alkalmi jellegű — konfliktusos ölési cselekmények túlsúlyát mutatja. A kutatás az ügyek 53,8%-át a konfliktusos, a 28%-át a szituatív, 12,6%-át a nyereségvágyas, 4,1%-át a leplezéses,

1,5%-át pedig a szexuális kategóriába sorolta.

A jogi minősítés szempontjából az élet elleni bűnözés struktúrája úgy alakul, hogy a cselekmények döntő része, 70-75%-a az alapeset, 10-18%-a a minősített esetek, 10-15%-a pedig az erős felindulásban elkövetett emberölés privilegizált esete körében kerül elbírálásra.

Az élet elleni kriminalitás közel egy évszázada vidéki jelenség. A cselekmények 65%-át ugyanis vidéken követték el, és csupán 35%-át a fővárosban, illetve más városban. Sokak számára meglepő tény, hogy a főváros ilyen kedvező képet mutat, hogy itt a cselekmények gyakorisága az országos átlag alatt van. Az emberölésnek ez a területi megoszlása több okkal is magyarázható. Értelmezhető egyrészt a hátrányos helyzetűek térbeli elhelyezkedésével. Az élet elleni bűnözés ugyanis ott a leggyakoribb, ahol a cigánynépesség aránya meghaladja az átlagot, hiszen körükben négyszeres az emberölések előfordulási gyakorisága. Értelmezhető másrészt azzal a megmerevedett szokás- és hagyományrendszerrel, amelyben az emberi élet megbecsülése alacsonyabb fokú, amelyben a vélt vagy valódi sérelmet még ma is a bosszú szintjén orvosolják. Végül pedig befolyásoló tényező a népesség belső vándorlása is.

A szerző ezt követően az élet elleni bűncselekmények helyével, idejével, eszközével és módjával foglalkozik, majd az elkövetők cselekmény utáni magatartását vizsgálja. Minthogy az utóbbi jelentősége igazságszolgáltatási szempontból nem lebecsülhető, megemlítenék néhány kutatási eredményt. Az elkövetők az esetek több mint 11%-ában cselekményüket önként jelentették, 34%-uk a tett után a helyszínen maradt, 54%-uk viszont elmene-kült. A cselekményt követően újabb ölési cselekményt hajtott végre az elkövetők 9%-a, 6%-uk pedig öngyilkosságot kísérelt meg. 40%-uk tanúsított megbánást, 32%-uk félelmet, 20%-uk kielégülést vagy átmeneti megnyug-

vást, 7,5%-uk viszont közömbös maradt. A büntetőeljárás során az elkövetők kétharmada beismerte cselekményét — részletekbe menően és a bűnöséget is megalapozó módon — 22%-a részleges beismerő vallomást tett, 10%-a pedig következetesen kitartott tagadó vallomása mellett.

A monográfia széles terjedelemben foglalkozik a tettesek és az áldozatok főbb személyiségjellemzőivel is. Az elkövetőket vizsgálva a nemek eltérő súlya a legfeltűnőbb az élet elleni cselekmény körében, melyek azonban teljesen megfelelnek a nemek közötti össz-bűnözés arányának. (A férfiak 82%-ban, a nők 18%-ban követnek el emberölést.) A nők részvétele a konfliktusos cselekményekben a legmagasabb, s a gyermekölés elkövetői — már csak a jogi szabályozás folytán is — szinte kizárólag nők. A férfiak aránya viszont a szituatív és a szexuális ügyekben a legnagyobb. Az elkövetők kor szerinti megoszlása túl nagy meglepetésekkel nem szolgál, hiszen régóta ismeretes, hogy az erőszakos elkövetők a fiatal felnőtt kategóriából kerülnek ki. Bakóczy Antal kutatásában az elkövetők átlag életkora 24 év. A tettesek foglalkozási megoszlása szempontjából a foglalkozás nélküliek magas részvételi arányát (16%), érdemes kiemelni.

Az áldozatok 59%-a férfi és 41%-a nő. A női sértettek aránya magasan fellette van a női elkövetők arányának, vagyis a nemek veszélyeztetettsége korántsem azonos az élet elleni bűncselekmények szempontjából. Míg a nők viktimális veszélyeztetettsége a konfliktusos, nyereségvágyas, leplezéses és szexuális cselekmények körében jellemző, addig a férfiaké a szituatív kategóriában magaslik ki.

A viktimológiai kutatások bebizonyították, hogy nem tekinthető tipikusnak az úgynevezett vértlen áldozat. A bűncselekményekben ugyan az áldozatok 62%-a nem vesz részt, de 35% kifejezetten provokálja azt. Aktív, folyamatos vagy alkalmi, felelőtlen megnyilatkozásával az áldozatok fele hozzájárul az agresszió kiváltódásához. 1%-uk

pedig határozottan közreműködik a bűncselekmény elkövetésében.

Az élet elleni bűnözés etiológiáját taglaló fejezet először a bűncselekményre vonatkozó oksági elméleteket ismerteti, majd kritikai elemzés alá veszi a polgári koncepciókat, kifejti a szocialista álláspontot. A kutatás igazolta azt a megállapítást, amely szerint az élet elleni bűncselekmények bekövetkezésében nem egy ok játszik szerepet, hanem a determinációs folyamatban egymásra ható és bonyolult összetettségben jelentkező objektív és szubjektív okok, viktimológiai tényezők, valamint a tettesi szükségletek által vezérelt motívumok sokasága. Számos olyan szociológiai jellegű makro- és mikrokornyezeti tényezőt sikerült a kutatás során azonosítani, amelyek közvetve, többnyire feltétel formájában hatottak a determinációs folyamatban.

Makrokörnyezeti ártalmakat, így a társadalmi mobilizáció, az urbanizációs és migrációs ártalmak, az anómiás jelenségek, a kedvezőtlen tömegkommunikációs és nemzetközi hatások közvetett szerepét az ügyek 45%-ában, az elkövetők 39%-ánál ki lehetett mutatni. A társadalmi együttélési szabályok elsajátításában viszont kiemelkedő jelentőségük van azoknak a mikrokornyezeti tényezőknek, amelyek meghatározzák a tettesek nevelkedési körülményeit, a kedvezőtlen szokások és hagyományok továbbélését, s ezáltal az emberi élet megbecsülésének szintjét.

A mikrokornyezettel összefüggésben a vizsgálat kimutatta, hogy az elkövetők családi környezete 70%-ban alacsony, 23%-ban pedig közepes műveltségű, értelmi színvonalú volt. Az elkövetők mintegy fele sajátos szubkulturális viszonyok között élt, 15%-uk pedig kifejezetten bűnöző szubkulturából került ki. Az elkövetők $\frac{3}{4}$ része rendezetlen családi, szociális viszonyok között nevelkedett, $\frac{1}{3}$ -uk pedig korán árvaságra jutott. Az elkövetők iskolai végzettsége az össznépeséghez viszonyítva alacsonyabb. Míg az össznépeség 4,3%-a rendelkezik felsőfokú végzettséggel, az elkövetők közül csak 0,6%.

Az össznépszerűség 2,4%-a analfabéta, az elkövetőknek pedig 8,8%-a. A fentieket figyelembe véve nem meglepő, hogy az elkövetőknek mindössze 15%-a szocializált, 52%-a gyengén szocializált, 33%-a pedig antiszociális személyiség.

Ellentétben a közhiedelemmel, az élet elleni elkövetők nem mind elsőbűntényesek. Kivéve a női elkövetőket, csaknem harmaduk már korábban is volt büntetve. Eszerint az emberölés az esetek jelentős részében korántsem előzmény nélküli, bár ezek az előzmények nem feltétlenül a tettesek kriminalitási előtörténetében és főként nem élet elleni bűncselekményekben jelentkeznek.

A szerző az emberölés lélektana alatt tárgyalja azokat az alanyi oldali tényezőket, amelyek szerepet játszanak az agresszió felgyülemelésében és levezetésében. Az élet elleni bűncselekmények oksági hátterében a súlyos és tartós frusztrációs helyzet és az erre adott agresszív válasz áll. A cselekmény indoka az elkövetők több mint felénél elfajult viszályok, felgyülemlett ellenséges érzelmek.

Az alkoholfogyasztás és a bűnözés közötti kapcsolat régóta ismert. Bakóczy Antal adatai szerint az elkövetők több mint harmada alkoholista, fele pedig alkoholtól befolyásolt állapotban követi el a bűncselekményt. Ez az összefüggés a sértetti oldalon sem mutat sokkal kedvezőbb képet. A sértettek 19%-a alkoholista, 23%-a pedig alkoholos állapotban volt az események idején.

Az emberölés felderítésénél nagyon fontos a valós indítékok feltárása. Kulcskérdése ez az elkövetői kör megvonásának, a bűnösségi körülmények bizonyításának, illetve a minősített vagy privilegizált eset alkalmazásának. Az ölési cselekmények egyes típusainál a következő jellegzetességeket tárta fel a vizsgálat. A konfliktusos cselekményeknél leggyakoribb az áldozattól való szabadulás vágya, de indok lehet a bosszúvágy, a szerelemföltés és a családi konfliktus sajátos megoldása is. A szituatív cselekmények elkövetőinél

az élen a külső támadás elhárítása, a hozzátartozó védelme áll, a bosszúvágy és a harag csak ezután következik. Az ilyen cselekmények motivációs hátterét vizsgálva sokszor teljesen érthetetlennek tűnik a gyilkosság, mert jelentéktelennek tűnő sérelmek — gyakran ittas állapotban történő — megtorlásról van szó.

A nyereségvágyas cselekmények esetében természetesen a nyereségvágy a fő indíték, de előfordul a külső ráhatás és káros szenvedély kielégítése is. Az ilyen cselekmények tettesei és áldozatai közötti viszony mentes különösebb érzelmektől és felindulásoktól. A leplezéses cselekményeknél a más bűncselekmény takargatása, a felelősségre vonás előli menekvés áll az első helyen, mint ürügy. Gyakori, hogy a bűncselekmény elkövetését valamilyen — az ölésnél lényegesen kisebb súlyú tett (pl. nemi erkölcs elleni cselekmény, fegyverrejtegetés, orvvadászat, vagyon elleni bűncselekmény stb.) motiválja. A szexuális cselekmények alapja rendszerint az aberrált, normálistól eltérő szexuális vágy kielégítése.

A monográfia utolsó része tárgyalja az élet elleni bűnözés megelőzésének kérdéseit. Megelőzésen tágabb értelemben általános társadalomfejlesztési, társadalmi-politikai-gazdasági és büntetőpolitikai célkitűzéseket felölelő prevenciót, vagyis lényegében a bűnözés társadalmi okai kialakulásának megakadályozását, illetőleg a már kialakult okok felszámolását értjük. Szűkebb értelemben a megelőzés jogi, büntetőjogi, kriminalisztikai és kriminológiai, valamint tárgyi és alanyi prevenciót jelent. Ide tartozik a már elkövetett bűncselekmények felderítése, a bűnisméltések és a visszaeső bűnözés megakadályozása, a tettesek felelősségre vonása, az elítéltek reszocializálása és a szabadultak utógondozása.

Az élet elleni cselekmények megelőzésének azonban komoly korlátai vannak a gyakorlatban. E bűncselekmények előzményeit a hatóságok nem ismerik, általában csak a közvetlen környezet tud róluk. Ugyanakkor a hozzá-

tartozók közötti konfliktusos ügyek megelőzését a korlátozott hatósági jogosítványok is gátolják. Az esetek 86%-ában a cselekménynek nem volt kívülálló előtt is ismert előzménye. A prevenciónak az a tény is határt szab, hogy a cselekmények 62%-át zárt vagy elhagyott helyen, 44%-át pedig késő este vagy éjszaka követik el.

Noha az emberölés jellegéből adódóan e bűncselekmény megelőzhetőségének aránya lényegesen elmarad más (pl. vagyon elleni) bűncselekmény megelőzhetőségének arányától, a kutatás bebizonyította, hogy a vizsgált esetek közel fele elkerülhető lett volna. 96%-ban elsősorban az áldozat helyes magatartásával, kis mértékben a környezet határozott fellépésével, a konfliktushelyzet időbeli felszámolásával. Sajnos az élet elleni bűncselekmények valós megelőzhetősége azokra az ügyekre korlátozódik, amelyekben a hatóságok is ismerik az előzményeket, s ez mindössze 14%-ot tesz ki.

E korlátok ismeretében a szerző a megelőzés három szintjén határozza meg a feladatokat. Az általános feladatok körében valamennyi állami, gazdasági, tömeg- és társadalmi, bűnüldöző és igazságügyi szerv által kitűzött cél megvalósítását szolgáló összehangolt és folyamatos tevékenység szerepel,

nevezetesen: a család intézményének erősítése, az iskolai nevelés és oktatás fejlesztése, a gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenység szélesítése, a szocialista együttélés szocialista normáinak fejlesztése, a műveltségi színvonal emelése, az erőszakos cselekmények elleni hatékony fellépés, az alkoholizmus elleni küzdelem, a jogi felvilágosító- és propagandamunka.

A közrendészeti és közrendvédelmi feladatok sorába tartozik az elmebeteg időben történő elkülönítése, a veszélyes eszközökre és anyagokra vonatkozó jogszabályi előírások betartatása, a kábítószer-fogyasztás elterjedésének megakadályozása, az éjszakai járőrszolgálat erősítése stb.

Az idevágó bűnmegelőzési, büntel-derítési és büntetőjogi teendők pedig a bűncselekmények tetteseinek szigorú felelősségre vonásával kapcsolatos büntető-jogpolitikai elvek megvalósítása, a látens cselekmények csökkentése, az ismeretlen tettesek felderítése, a gyanús halálesetek alapos kivizsgálása, az emberöléssel kapcsolatos bejelentések ellenőrzése és a szükséges intézkedések megtétele, bizonyos objektumok és személyek műszaki-technikai védelme, végül az elkövetők korszerű számítógépes nyilvántartása.

Dr. Langó Katalin

Nemzetközi tapasztalatok

Francia jogalkotás és kábítószer-fogyasztás

A kábítószer-fogyasztók esetében a végrehajtható — fel nem függesztett — szabadságvesztés-büntetés kivételével legyen, az előzetes letartóztatás pedig legyen kizárt. Ez az illetékes francia hatóságok új hitvallása a kábítószer-fogyasztás elleni küzdelemben. Az Igazságügyminisztérium 1981 óta most első ízben adott utasítást az ügyészségek számára a kábítószer-fogyasztók és kábítószerüzérek ellen követendő eljárásra, amely ultraliberális elveket foglal magában.

Az utasítást az Igazságügyminisztérium büntetőjogi és kegyelmezési osztályának vezetője írta alá, és ez megfelel az igazságügyminisztérium és a kormány felfogásának. A kábítószeres bűncselekmények tárgyában kibocsátott 1970. évi törvény hatályban marad, de változik az ügyészségek gyakorlata.

A kábítószeres bűncselekményekre vonatkozó adatok ezt a változást nem indokolják. Az 1983. évi bűnügyi statisztikában a legnagyobb emelkedéssel a kábítószeres bűncselekmények szerepelnek. Számuk 1983-ban 175%-kal nőtt, 1982-ben az emelkedés 82% volt. A nagymérvű emelkedést a köztársaság elnöke is elkedvetlenítő jelenségnek mondta.

Az új igazságügyminiszteri állásfoglalás arra hívja fel az ügyészeket és a bírókat, hogy ne kedvetlenedjenek el. A fordulat világos. Franciaország megváltozott új útjai a spanyol példát követik. Spanyolországban 1983 májusa óta a kábítószer-fogyasztás és kábító-

szer birtokban tartása fogyasztás végett, nem képez bűncselekményt többé. Franciaországban elméletileg megmarad ez a bűncselekmény, de gyakorlatilag büntetlenséget élvez.

Az 1970. évi francia törvény alapvető megkülönböztetést tesz a kábítószer-fogyasztók és a kábítószerrel üzérkedők között. Az üzérkedés két évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés-büntetéssel, továbbá 5000—50 000 frankig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő. A szabadságvesztés-büntetés húsz évig terjedhet, ha kábítószer importálásáról, exportálásáról vagy gyártásáról van szó. A kábítószer-fogyasztókra nézve a törvény maximálisan egyévi szabadságvesztés-büntetést és 500—5000 frank pénzbüntetést határoz meg.

A kábítószer-fogyasztó a büntetőeljárás megindítása nélkül az eddigi gyakorlat szerint első ízben csak figyelmeztetésben részesülhet. Most a gyakorlat tovább enyhül a szabadságvesztés-büntetés mellőzése felé. Tehát nincs kegyelem az üzéreknek, de büntetlenség van a fogyasztóknak.

A fogyasztó és üzér közötti megkülönböztetés sok esetben lehetővé teszi az üzér számára, hogy a büntetéstől megmeneküljön, mert ha kis mennyiséget találnak nála, azzal védekezik, hogy a talált kábítószer saját fogyasztását szolgálja.

A kábítószer-fogyasztás büntetlensége növeli a kábítószer-fogyasztók számát, és ezzel növeli a kábítószerüzérek piacát. De ezenfelül — a rendőrség szerint — a kábítószer-fogyasztás büntetlensége növelően hat általában a bű-

nözésre, mert a statisztikai adatok szerint a büntetettek 60%-a kábítószer-fogyasztó.

Le Figaro, 1984. október 12.

A spanyolországi rabok intim élete

Igen kevés spanyol börtönben tartják be a rabok intim életére vonatkozó törvény előírásait. A madridi Carabanchel börtönben higiéniai szempontból eléggé el nem ítélt körülmények közepette 40 perces négszemközi együttléte biztosítanak a foglyoknak házastársukkal. A Büntetésvégrehajtási Intézmények Igazgatósága a 83 spanyol börtön közül 36-ban végzett felmérést. Ebből kiderült, hogy Toledo, Zaragoza, Melilla, Orense, Cartagena, Logrono, Sevilla és Almeria börtöneiben, valamint a valenciai női börtönben nincs mód a törvény előírásainak betartására. A Katalóniában üzemelő 8 börtönben megfelelő helyiségeket alakítottak ki, ahol a rabok fogadhatják házastársukat, a barcelonai Modelo börtönben „Spanyolország talán legjobb ilyen irányú szolgáltatását szervezték meg”.

Az 1981. május 8-án kelt börtönszabályzat leszögezi, hogy a speciális találgatókra — ezek időtartama 1 óránál rövidebb és 3 óránál hosszabb nem lehet — az elítélt kérésére havonta egy alkalommal adnak engedélyt „kivéve, ha biztonsági megfontolások vagy a börtön rendje miatt ezt a számot csökkenteni kell”. Éppen biztonsági megfontolásból a szabályzat 97. cikkelye kimondja, hogy a házastárral való négszemközi, intim találkozás lehetőségéből ki kell zárni a veszélyesnek tartott elítélteket, vagy azokat a személyeket, akik „képtelenek alkalmazkodni a nyitott rendszabályokhoz”.

Vannak olyan börtönök is, amelyekben megengedik, hogy az elítélt találkozzék a más börtönben büntetését töltő házastársával. A Büntetésvégrehajtási Intézmények Főigazgatója egy Palma de Mallorca börtönében lezajlott

konkrét esetre hivatkozva (az ottani börtönigazgató erkölcsi megfontolásból nem engedélyezte egy elítéltnak, hogy egy férjzett női rabbal intim kapcsolatot teremtsen) tette fel a kérdést: „Vajon jogunkban áll-e, hogy azoktól, akik a börtönben lévőket intim kapcsolat létesítése céljából felkeresik, házassági anyakönyvi kivonatot kérjünk, vagy írásos bizonyítékot arról, hogy ilyen intim kapcsolat már a börtönbe kerülés előtt is fennállt az illető személyek között? Mi volnánk erre hivatottak? Ha a hétköznapi életben annak a személynek a megválasztása, akivel intim kapcsolatot kívánnak létesíteni, az egyéni vonzalom jele és a választás szabadságának függvénye, ezen nem szabad változtatni annak a körülménynek, hogy közben az egyik, vagy mindkét fél börtönbe került.”

Elmagyarázták azt is a börtönigazgatóknak, milyen jótékony hatása van annak, ha engedélyezik a rabok intim kapcsolatának fenntartását. „Egyes kivételes esetektől eltekintve pihentetően, nyugtatóan hatnak a börtönlakókra, helyreáll a lelki egyensúlyuk, és ez a természetes kapcsolat elejét veheti a börtönökben sajnálatos módon igen gyakran tapasztalható homoszexuális kapcsolatok kialakulásának.”

Egy ügyvéd véleménye szerint a madridi Carabanchel börtönben engedélyezik ugyan az intim együttléte, de nem emberhez méltó körülmények között. A helyzet elsősorban a nők szempontjából áldatlan. Egy kicsit mintha vágóhidra mennének, úgy vonulnak el a börtön funkcionáriusa előtt, aki élcelődik velük jövetelük célja miatt, és a találkozást nem az elítélt személyes jogaként fogja fel. Kétségtelen, hogy a rabok mégis ragaszkodnak ehhez a rendszerhez, mert a semminél jobb. A szutykos, bűzös környezet, a sorban állás és az örök „Lejárt az idő!” kiáltása azonban minden bizonnyal erős megpróbáltatás a nők számára.

A Carabanchel börtön igazgatója így nyilatkozik a kérdésről: „Tudom, hogy mintegy 40 naponként egy óra, amit biztosítani tudunk, nem elegendő,

csakhogy helyhiánnyal küszködünk. Mintegy 1400 az elítéltek létszáma, és majdnem valamennyien igénylik a házastársukkal való intim együttlétet. Igyekszünk bővíteni a rendelkezésre álló helyiségek számát. Tervbe vettük 16-18, megfelelő berendezéssel ellátott, a higiéniai követelményeknek megfelelő szoba kiképzését.”

A madridi női börtön igazgatónője így vélekedik: „A Yeserias börtönben, ahol 197 elítéltet őrzünk, intim találkozásokra 2 órát engedélyezünk. Ezzel a lehetőséggel pillanatnyilag csupán 37 politikai foglyunk él. Azaz élne, mert előbb rendbe kell hozni az erre a célra kijelölt helyiséget. A politikai foglyok beszélőjét ugyanis az a veszély fenyegeti, hogy beszakad a tetőzete”. Az igazgatónő leszögezi azt is, hogy a politikai folyok közül egyetlen személyre sem vonatkozik a törvény intim kapcsolatok megszorítására irányuló rendelkezése.

El Pais, 1984. október 21.

A svéd büntetésvégrehajtás kliensei és gondozói

... 1966-ban értelmiségiek, szociális dolgozók és volt rabok vitafórumokat hoztak létre a büntetésvégrehajtási problémák megvitatására és megalapították a Svéd Nemzeti Egyesületet a büntetésvégrehajtási reform érdekében. Ennek célja a régi, hivatalos börtönügyi szemlélet megváltoztatása volt.

Az egyesület munkájának eredményeképpen 1974. július 1-vel lépett életbe Svédországban a börtönügyi reform.

A svéd büntetőintézetek, ha berendezésük és működésük tekintetében lényeges különbségek is vannak, alapelveikben egyformák, fő céljuk a javítás és nevelés, nem a büntetés.

Svédország legkorszerűbb büntetőintézete a Stockholmtól északkeletre Osterakerben 1970-ben épült büntetésvégrehajtási intézet, amelynek építészeti megoldásait is a büntetésvégrehajtási reform szolgálatába kívánták állítani.

A büntetőintézet berendezése magas színvonalú: a zárkák nagyméretűek, világosak, minden zárka televízióval van ellátva. Böven vannak társas helyiségek, a látogatókat szívesen látják. A fogadásukra szolgáló helyiségek hotel-szobához hasonlóak.

Emellett teljes a biztonság a szökecskek ellen, a kamerákat és az ajtókat elektromos úton nyitják és zárják.

A rabok foglalkoztatását és tanítását megfelelően megszervezték.

1974 óta új szótára van a büntetésvégrehajtásnak: az elítélt neve „kliens”, a börtönfelügyelő neve: „gondozó”.

Osterakerbe kerül a kábítószerüzemek és kábítószer-élvezők nagy része. A gondozás célja a kábítószerélvezetről való leszoktatás. Az itt élők többsége terápiás kezelés alatt áll.

Nem messze Göteborgtól, a Boras-i büntetőintézet ellentéte az osterakerinek, legalábbis ami az építészeti kivitel és berendezést illeti. De a szellemi irányítás azonos elveken nyugszik: gyógyítás büntetés helyett. Míg Osterakerben a sétára szolgáló tér kicsiny, itt a rács mögött hatalmas terület szolgálja a sportot, a büntetőintézetnek nagy futballpályája van.

A magas színvonalú büntetésvégrehajtásnak magas a költségvetése: Svédország napi 600 franknak megfelelő összeget fordít minden egyes elítélt eltartására, elhelyezésére és gondozására. Ez az összeg mintegy négyszerese a franciaországi büntetésvégrehajtási költségvetésnek. A gondozók száma is sokkal magasabb. Svédországban két gondozó esik három elítéltra, míg Franciaországban három elítéltra jut egy felügyelő. Ez nemcsak annak a következménye, hogy a bruttó nemzeti jövedelem magasabb Svédországban, mint Franciaországban, hanem ideológiai oka is van. A svéd igazságügyi miniszter kijelentette: „nem érthetünk meg olyan büntetőintézeti rendszert, amely különbözik életünk általános értékeitől. Az a társadalom, amely nem respektálja a büntetésvégrehajtás terén saját értékeit és nem tiszteli az elítéltek

alapvető jogait, nem méltó önmagához.”

A magasabb színvonalú büntetésvégrehajtás ellenére egyelőre nem kevesebb a visszaesők száma, mint Franciaországban; mindkét országban 45 százalék körül mozog.

Svédország büntetésvégrehajtási joga erkölcsi elveken nyugszik. Ez röviden abban foglalható össze, hogy a büntetőintézet szükséges rossz, de mivel önmagában nem nyújt megoldást, a lehető legrövidebb ideig kell az elítéltekkel szemben alkalmazni. Megfelelő javító és nevelő kezelés után mielőbb lehetővé kell tenni visszatérésüket a szabad életbe.

Le Monde, 1984. november 4—5.

Női bűnözés az USA-ban

22 év óta először, 1984-ben került sor nő kivégzésére az Egyesült Államokban. Bár az 1420 halálraítélt személy közül csak 18 nő van, szerepük — elsősorban a nem erőszakkal járó bűnözésben — növekszik.

A legutóbbi évtizedben a súlyos bűncselekmények miatt őrizetbe vett nők száma közel 20%-kal növekedett, míg a férfiak száma csak 13,3%-kal. Hasonló mértékben emelkedett a nők száma a börtönökben — ma körülbelül 20 000 nőt őriznek az amerikai börtönökben. Különösen a csalók, sikkasztók között találunk számottevő arányban nőket. Sokan hitelkártyát lopnak vagy csekket hamisítanak, hogy kábítószereket vásároljanak rajta. Egy másik tipikus női bűnözési terület az üzleti lopás. Washingtonban, ahol évente félmilliárd dollár értékű árut lopnak el az üzletekből, a letartóztatott tolvajok zöme háziasszony, aki nem tudott a kísértésnek ellenállni.

A rapszodikus letartóztatási gyakorlat elleni tiltakozásokra válaszolva a törvényhozók most olyan lépéseket tettek, amelyek alapján nőket is be lehet börtönözni. Tűnőben van az a gyakorlat, amelyet „lovagiassági tényezőnek” neveztek régebben, ami lehetővé tette,

hogy az intézkedő hatóság a női könnyek és panasz hatására futni hagyja a jogsértőt. Ma ez egyre kevesebbszer fordul elő.

A szociológusok és jogászok szerint a nők közéleti szerepének megnövekedése folytán növekedni fog részarányuk az intellektuális bűncselekményekben is.

US News and World Report, 1984. november 12.

Túlzsúfolt francia börtönök

A francia igazságszolgáltatás két tűz között van, a közönség enyhének tartja büntető ítéleteit. Nehéz a helyes utat megtalálni a szigor és az emberiség között. A büntetőpolitika gazdag gondolatokban, de szegény az eszközökben. A megelőzés és a reszocializáció gondolatainak fejlődése ellenére a büntetőintézetek zsúfoltak. 1983. november 1-én a fogolylétszám 42 759 volt, ami erősen meghaladja a büntetőintézeti férőhelyek számát, ami összesen mintegy 32 000. A fogolylétszám sohasem volt ilyen magas Franciaországban. Súlyosítja a helyzetet, hogy az előzetes letartóztatottak száma magasabb, mint az elítéltek száma, összesen: 21 735. Ez az adat a bűnözés növekedésére mutat.

Magas a főbenjáró bűncselekmények száma. A múlt évben 451 személyt ítélték el gyilkosság miatt, ezek között 327-et életfogytiglani szabadságvesztés-büntetésre. Növekedett az öt évet meghaladó büntetések száma és csökkent a feltételes elítéléseké.

Megkülönböztetett kategóriát képeznek a 25 éven aluliak. Ezek 1983-ban az elítéltek 51 százalékát tették ki. Fele részük munka- illetve hivatás nélküli. Olyan bánásmódot igényelnek, ami visszatartja őket a további bűnözéstől.

Az igazságügyminiszter csökkenteni akarja a szabadságvesztés-büntetéseket. 1981-ben olyan köriratot intézett az ügyészségekhez, hogy csak súlyos esetekben indítványozzanak szabad-

ságvesztés-büntetést. Ilyen utasítás mellett is emelkedett a szabadságvesztés-büntetésre ítélték száma.

A rendőrség az elkövetett bűncselekményeknek csak mintegy húsz százalékát deríti fel, a bírósági ügyek száma ennek ellenére állandóan növekszik. A bírók túlterheltsége magas. Például Evry-ben 250, Annecy-ben 180 folyamatban lévő ügy esik minden bíróra. (Az előző évben 169, illetőleg 110 volt az egy bíróra eső ügyek száma.)

1985. január 1-én lépett életbe az előzetes letartóztatásokra vonatkozó új törvény, amelynek értelmében a bíróság az előzetes letartóztatás kérdésében az ügyész, valamint a vádlott és védője részvételével kontradiktórium tárgyalást tart. Ettől az intézkedéstől az igazságügyminiszter a letartóztatások számának csökkenését várja.

1984. január 1-től lehetőség van arra, hogy a bíróság szabadságvesztés-büntetés helyett közmunkára kötelezést alkalmazzon. A községek és egyes intézmények, például a Vörös kereszt, meghatározott munkával foglalkoztatják az elítélteket. A közérdekű munkára kötelezés csak 1 százalékát teszi ki az ítéleteknek. A községek nem szívesen foglalkoztatják az elítélteket, azok pedig szívesebben töltik büntetésüket a büntetőintézetekben. Holott az intézménynek éppen a munkára nevelés szempontjából volna jelentősége.

A bíróságok túlterheltsége nemcsak a bűnügyek, hanem a polgári és kereskedelmi ügyek területén is jelentkezik. A túlterheltség egyik oka, hogy a bírói állások 5%-a betöltetlen.

Az igazságügyi ellenőrzést végző egyesületek száma az utolsó három évben kétszeresére nőtt. Jelentőségük a szabadságvesztés-büntetések mellőzése és a szabadságvesztés-büntetésből való mielőbbi elbocsátás területén van azért, hogy intézményesen felügyeletet gyakorolnak az elítélt felett, számára lakást és munkát biztosítanak.

Az áldozatokat segítő irodák azt a célt szolgálják, hogy az igazságszolgáltatás ne csak büntessen, de reparáljon

is. Az ilyen irodák részben technikai segítséget nyújtanak a sértetteknek, például betörés esetén, részben támogatják őket jogigényük érvényesítésében.

L'Humanité, 1984. november 17.

Elmebeteg bűnelkövetők Olaszországban

Az elmebeteg bűnelkövetőket Olaszországban öt igazságügyi pszichiátriai klinikán kezelik. Ezek tulajdonképpen nem hasonlítanak sem börtönhöz, sem kórházhoz. A körülmények semmiképpen sem nevezhetők ideálisnak. Reggio Emiliában például egy 130 fős intézményben 180-an szoronganak. Az úgynevezett felmentett elmebetegek nincsenek elkülönítve azoktól, akik vizsgálatra és szakértői véleményre várnak, s akik között esetlegesen sok a szimuláns. Hiányzik a megfelelő kórházi személyzet is.

A múlt év novemberében a fenti hiányosságok megszüntetése céljából a helyi és központi szervek képviselői, büntetésvégrehajtási szakemberek és pszichiáterek egyezményt írtak alá. Ennek értelmében a zárt intézetben élő állampolgárnak ugyanolyan joga van az egészségügyi ellátásra, mint más beteg állampolgárnak. Tekintve, hogy a 180-as törvény alkalmazása következtében (amely megszüntette az elme-gyógyintézeteket) a San Lazarró kórház polgári pavilonjai üresen maradtak, kezdetként itt helyezték el 40 beszámíthatatlan elmebeteget. Az őrizet ebben a kórházban csökkentett, látogatókat általában fogadhatnak. Rácsok nincsenek, de az ablakok törhetetlen üvegből készültek. A betegekre öt orvos és húsz betegápoló ügyel. A beutaltak kizárólag betegnek tekintendők, nem pedig bűnözőnek. Csak az okvetlenül szükséges gyógyszereket kell szedniük és nem kapják azokat a szörnyű koktélokot, melyeket korábban a pszichiátria alkalmazott. A betegek reggelente kitakarítják szobáikat, s az-

után álmódoszhatnak, olvashatnak, tévét nézhetnek kedvük szerint.

A demokratikus pszichiátria azt kívánná, hogy a 180-as törvény rendelkezéseit alkalmazzák az igazságügyi pszichiátriai klinikákra is, azaz szüntessék meg azokat is. Ám 1982-ben az alkotmánybíróság leszögezte, hogy erre nincs mód, mivel az igazságügyi pszichiátriai klinikák az állam igazságügyi szervezetének a részét képezik és nem tartoznak az egészségügy keretébe. Külön kell azonban választani a „megfigyelés alatt állók” és a „szakértői véleményre várók” kategóriáját a felmentett elmebetegektől a jövőben.

Panorama, 1984. december 17.

Az új nyugatnémet ifjúsági büntető törvénykönyv kilátásai

Most folyik a vita az NSZK-ban az új büntető törvénykönyv munkapéldányáról. Kedvező jel, hogy ez a probléma egyáltalán felmerül. A fiatalok büntetőjogi problémáival foglalkozó különbizottság a megoldás lehetőségeit vizsgálja.

Az utóbbi időben felerősödött az a követelés, hogy a nevelő jellegű munka elemét erősíteni, fontosabbá kell tenni a fiatalok elkövetőkre kiszabott büntetésekben — alternatív büntetésként is alkalmazhatóan.

A visszaesőkre vonatkozó vizsgálatok ismét megerősítették azt a felismerést, hogy mind a visszaesés gyakoriságát, mind pedig annak intenzitását többé-kevésbé rögtön a büntetőintézetből való szabadulást követő viselkedésből le lehet mérni: a visszaesők zöme viszonylag rövid időn belül ismét összeütközésbe kerül a törvénnyel. Nyugtalanítóan nagy részük súlyos bűncselekmény tetteseként kerül ismét bíróság elé.

A tények megállapítása mellett az ok vizsgálata még hátravan. Egyesek szerint az egyén magatartását az átmeneti periódus megzavarja, ismét felmerülnek a társadalomellenes viselkedés ele-

mei. Kétségtelen, hogy a fiatalok bűnelkövetők zöménél az eredeti személyiségfejlődést eleve gátolja a családi struktúrán belüli durva diszharmónia. Az iskola tekintetében nincsen integrálható zavaró tényező, nem lehet a munkától való idegenkedést sem egyértelmű tényezőnek tekinteni a deviáns magatartás kialakulása szempontjából. Dominál a társadalomból való kirekesztettség, az elidegenedés érzése, amelynek logikus következménye a bandába tömörülés. Ehhez járul számos esetben a rendkívüli függőség az alkoholtól és kábítószerektől. Ezek készítetik a fiatalokat olyan cselekmények elkövetésére, amelyek vége rendőrség, ügyészség, majd bírósági ítélet lesz. Olykor felmerül a „hiányos önértékelés” érzése is: az ilyen fiatalok képtelenek józanul megítélni a helyzeteket és az embereket. A társadalomban felgyülemlett kudarcotól való félelmet az értéktelenség, tanácstalanság, úttalanság érzése követi.

Kétségtelen, hogy az elítélt számára a szabadság elvonása egyúttal lehetőséget ad a közösség megtalálására egy nem tipikus környezetben. A büntetés fontos célja a pszichoszociális összhang, a társadalmi életre való képesség terjesztése. Ennek megfelelően a büntetőintézet tisztasága, higiéniája alapvető fontosságú, hiszen ahogyan az alkotmánybíróság megfogalmazta, a szabadság megvonása nemcsak a kockázatokat, hanem az esélyeket is növeli.

Ez annyit jelent, hogy a büntetőintézeti közösségnek a lehető leghomogénebbnek kell lennie, mivel minél jobban sikerül az egyes csoportok dinamikáját a kölcsönösen kielégítő harmónia szolgálatába állítani, annál inkább jelentős a szocializáló stabilizáló hatása az egyes elítéltekre vonatkozóan.

Az „értéktelenség” érzéséhez járulhat az a közvélemény, mely a büntetőintézet elhagyása után „megbélyegzettként” viszonyul a börtönviselt fiatalokhoz. De a káros börtönbeli szubkultúra negatív hatásait sem szabad figyelmen kívül hagyni.

Az állami ellenőrzés, amely a fiatalokúak büntetésvégrehajtási intézeteivel foglalkozik, szükségképpen kell, hogy foglalkozzék a fiatalokúak speciális problémáival a börtönön kívül és belül egyaránt. Az erőszak légkörében élők igen nehezen tudnak annak pszichikai és fizikai követelményeitől megszabadulni.

Kisebb lépésekkel kell az elítéltek bizalmát megnyerni. A fiatalokat érdeklí a technika, a tárgyi világ. A szakmai képzésnek és a szabad időben biztosított barkácsolási tevékenységnek is

megvan a maga szerepe a társadalomban való beilleszkedés, pontosabban visszailleszkedés tekintetében.

Az új jogszabályalkotásnak mind ezekre figyelemmel kell lennie. Fokozottabb mértékben kell a jövőben igénybe venni a fiatalokúak rehabilitációjával önkéntesen foglalkozó személyek széles körű hálózatát a személyiség alakításának folyamatában.

Frankfurter Rundschau, 1985. január 21.

Válogatta: **Bánki Erika**

E SZÁMUNK SZERZŐI

Dr. Csordás Sándor bv. őrnagy, az Országos Parancsnokság titkárságának osztályvezető-helyettese; **Doba Károly** bv. főhadnagy, az Országos Parancsnokság sajtóosztályának főelőadója; **dr. Golts Mátyás** bv. őrnagy, a Sopronkőhidai Fegyház parancsnoka; **dr. Kabódi Csaba** egyetemi adjunktus, ELTE Állam- és Jogtudományi kar, eljárásjogi tanszék; **Kállainé dr. Jakab Ágota** rendőr százados, a BM ORFK népgazdasági és társadalomtulajdon-védelmi osztály főelőadója; **Koltai László** bv. őrnagy, a Dunai Vegyesipari Vállalat főmérnöke; **dr. Langó Katalin**, az Országos Parancsnokság személynzeti és oktatási osztályának főelőadója; **dr. Mezey Barna** egyetemi adjunktus, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, állam- és jogtörténeti tanszék; **Ullmann György** bv. alezredes, az Országos Parancsnokság termelési és beruházási osztályának vezetője; **Zeller István** bv. százados, az Országos Parancsnokság őrszolgálati osztályának főelőadója; **Turbók Attila**, a Heti Híradó olvasószervezője; **Zimmermann Béla** bv. őrnagy, az Országos Parancsnokság sajtóosztályának főelőadója.

A Magyar—Szovjet Baráti Társaság fővédnöksége alatt a Vörös Csillag érdemrenddel kitüntetett Magyar Honvédelmi Szövetség ebben az évben is megrendezte az immáron hagyományossá vált Tartalékosok Lövészversenye Országos Bajnokságát a fasizmus felett aratott győzelem emlékére.

A Kossuth Lajos Katonai Főiskola izbégi lőterén az MHSZ tartalékosainak 19 szervezete, az ideiglenesen hazánkban állomásozó Szovjet Déli Hadseregcsoporthoz tartozó csapatok, a csehszlovák (SVAZA M) és a lengyel testvérszervezet (LOK), valamint a Kubai Népköztársaság magyarországi nagykövetségének csapata képviseltette magát. Meghívottként részt vett a versenyen a Magyar Néphadsereg, a Határőrség, a Rendőrség, a Munkásőrség, a Vám- és Pénzügyőrség és az IM Büntetésvégrehajtás csapata.

A Zeller István vezette, Köszler Antal, Rácz József, Márton János és Vladár Lajos alkotta bv-s csapat alaposan felkészült az edzőtáborban. Bábik László fegyvermester pedig nagy hozzáértéssel készítette elő fegyvereiket a versenyre.

Az ünnepi beszédet követően a csapatok megkezdték nemes vetélkedésüket. A szervezők a lőszámokat a hadifegyverekkel és azok kezelőivel szemben támasztott követelményeknek megfelelően állították össze.

Kiegyenlített mezőny alakult ki. A pisztoly- és géppisztolyversenyen minimális különbségek döntötték el a helyezéseket. A legizgalmasabb, leglátványosabb versenyszám a sportpisztoly- és kispuskapárbaj volt. A büntetésvégrehajtás versenyzői a korábbi évek sikerein felbuzdulva izgalommal készülődtek a kezek és idegek csatájára, hisz tudták, hogy a legkisebb hiba is kiesést jelenthet.

Az alapos felkészülés, a különböző versenyszámokban nyújtott teljesítmény meghozta gyümölcsét. *Géppisztoly-versenyszámban és összetett versenyben a büntetésvégrehajtás csapata második, párbajban pedig első helyezést ért el.*

A Tartalékosok Lövészversenye Országos Bajnokságán elért siker feljogosítja a büntetésvégrehajtást arra, hogy az elkövetkezendő időszakban csapatai felkészüljenek a társ fegyveres szervek által szervezett lőbajnokságokra.

ára: 10 Ft

